

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС**

∨ *Передача землі громадам – важливий крок у земельній реформі*

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

∨ *Реформа судової системи: сучасний стан та майбутні вектори розвитку українських судів*

- **ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР**

∨ *Європейський прецедент: чому Іспанія визнала локдаун неконституційним*

№ 8 липень-серпень 2021

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 8 (88) 2021**

(1 липня - 25 серпня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Редакційна колегія:

Л. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

В. Горовий, д-р іст. наук, професор, заступник генерального директора НБУВ
(заступник головного редактора);

Ю. Половинчак, керівник НЮБ;

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ;

Заснований у 2014 році
Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ДОРОГІ УКРАЇНЦІ!

Щиро вітаємо вас з Днем Незалежності України. У цей день хочеться побажати безхмарного неба та врожайних полів. Усі великі успіхи нашої держави складаються з успіхів кожного небайдужого українця – як безліч річок і потічків зливаються в один могутній Дніпро. Тож давайте з нагоди найважливішого свята України щиро покладатися на успіх наших спільних дій і продовження активної співпраці, яка єднає нас, зміцнює нашу державу.

Нехай свято Незалежності духмяним серпневим запахом українського хліба принесе у ваш дім щастя і добро, порозуміння та згуртованість, мир та любов! Міцного здоров'я, бадьорості духу, успіхів у всіх починаннях!

Слава Україні!

Зі святом!

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Кривецький

Передача землі громадам – важливий крок у земельній реформі..... 5

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ 9

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ..... 11

СУСПІЛЬНА ДУМКА

М. Ліскович, Укрінформ: Судова реформа і «компромат» на експертів: прогнила система йде в контрнаступ..... 16

І. Кобець, Українська правда: Сучасні реалії та майбутні вектори розвитку українських судів..... 19

О. Марусяк, Lb.Ua.Blog: Законопроект про місцевий референдум проти сепаратизму: які запобіжники передбачені в законопроекті № 5512?..... 20

В. Тараненко, Главком: Конституційний сум Зеленського 22

Л. Семишоцький, Закон і Бізнес: Шлях до «перезавантаження» ВРП та ВККС відкритий: що може піти не так? 25

Я. Юрчишин, *М. Костецький*, Українська правда: Перспективи нового суду. Куди йдемо і чи не зіб'ємось з дороги? 28

А. Коваленко, Апостроф: «Вовки» та «львови» в овечих шкурах: чому гальмує реформа судової системи 30

РБК-Україна: Інструкція до держави. Навіщо Конституцію весь час змінюють і що з нею знову не так..... 34

І. Шуба, *М. Жернаков*, Дзеркало тижня: Суд іде: коли запрацює судова реформа, і що може піти не так..... 38

О. Худякова, Слово і діло: Плани на судову реформу: що обіцяють політики і яким обіцянкам не судилося здійснитися..... 41

О. Мігачова, Укрінформ: Судова реформа: чи готуватися до спротиву «суддівської мафії»? 44

Л. Ржеутська, Deutsche Welle: Очищення Вищої ради правосуддя: старт реформи чи черговий фальстарт?..... 47

Л. Семишоцький, Закон і Бізнес: У нерозгляді ВРП матеріалів щодо суддів-«п'ятирічок» побачили ознаки службової недбалості з істотною шкодою для Держбюджету..... 49

В. Власюк, *О. Бурячок*, Європейська правда: Прецедент для всієї Європи: чому Іспанія визнала локдаун неконституційним 51

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 53

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Війна Зеленського з КСУ та повернення Тупицького: інтерв'ю Веніславського про судову реформу 61
Красник В.

Перманентний режим судової реформи несе в собі серйозні ризики для незалежності як адвокатської, так і суддівської професій(*Інтерв'ю*) 67

Рядінська В., *Карпушова О.* Чому законодавець повинен визначити єдині для всіх орієнтири добросовісності 70
Козьяков С.

Кадрова криза в судах. Статистика, причини, прогноз 71
Кремінь Т.

Зазіхання на статус української мови загрожує нацбезпеці, або чому необхідно захищати державну мову?..... 75
Жернаков М.

Відкритий лист до членів Конкурсної комісії з призначення суддів КСУ від Президента .. 77

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Чеська республіка 78

Білорусь..... 78

Афганістан..... 78

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Кривецький, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Передача землі громадам – важливий крок у земельній реформі

Набув чинності Закон України № 1423-ІХ «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин». Згідно з документом, землі державної власності за межами населених пунктів (крім земель, що потрібні державі для виконання її функцій) передаються в комунальну власність сільських, селищних, міських рад. Встановлено чіткий механізм фіксування в Державному земельному кадастрі меж громад, зокрема об'єднаних. Органи місцевого самоврядування отримують повноваження щодо зміни цільового призначення земельних ділянок приватної власності та затвердження детальних планів території за межами населених пунктів.

Президент України В. Зеленський наголосив, що цей документ докорінно змінює землеустрій і фактично є «земельною Конституцією» України. Закон передбачає реформування системи управління у сфері земельних відносин та зняття штучних обмежень господарської діяльності задля спрощення доступу до земельних ресурсів населення та бізнесу; запровадження незалежного контролю документації із землеустрою через громадську експертизу або рецензування; надання відомостям документації із землеустрою статусу публічних, відкритих та загальнодоступних даних; інтеграцію та уніфікацію землевпорядної, топографо-геодезичної та картографічної діяльності; запровадження страхування професійної відповідальності виконавців робіт із землеустрою, як альтернативи державному контролю; зменшення ризиків хабарництва та корупції.

Наприкінці минулого року Президент України В. Зеленський підписав указ щодо передачі земель сільськогосподарського призначення з державної до комунальної

власності. Таким чином, за ініціативи Глави держави, новостворені громади отримали від Держгеокадастру землі сільськогосподарського призначення. Наразі з 10,5 млн га сільськогосподарських земель, які перебували на обліку в державній власності, до комунальної власності перейшло близько 4 млн га.

Законом встановлено, що поділ або об'єднання земельної ділянки, що перебуває у користуванні, здійснюється за згодою землекористувача, заставаотримувача. Земельні ділянки може бути об'єднано, якщо вони мають однакове цільове призначення. У разі поділу або об'єднання земельних ділянок, сформовані земельні ділянки зберігають своє цільове призначення. Законом скасовуються вимоги щодо цільового використання земель сільськогосподарського призначення, а також передбачено можливість зміни цільового призначення державних та комунальних сільськогосподарських земель, відповідно до вимог законодавства, наприклад, у разі необхідності будівництва дороги чи іншого об'єкта містобудування. Згідно із законом, зміна цільового призначення земельних ділянок, що не належать до державної чи комунальної власності, здійснюється сільською, селищною міською радою. Однак, на жаль, продовжують існувати певні обмеження для проведення цієї процедури щодо приватних земель сільськогосподарського призначення, тобто тих, на які поки що поширюється мораторій. Адже, окрім очевидних економічних втрат, мораторій має і негативні екологічні наслідки. Наприклад, неможливо змінити цільове призначення приватних земель, що деградують, на заліснення або рекреацію. Також документом визначено порядок вилучення земельних ділянок із постійного користування. Так, земельні ділянки, надані у постійне користування, із земель державної або комунальної власності,

можуть вилучатися для суспільних та інших потреб за рішенням органів, які здійснюють розпорядження земельними ділянками, відповідно до їх повноважень.

А які ще землі буде передано в комунальну власність після набуття чинності закону про передачу землі громадам? За словами експерта з питань управління земельними ресурсами проєкту USAID «Підтримка аграрного та сільського розвитку» С. Кубаха, передаватимуться лише ті землі, які пройшли інвентаризацію і були зареєстровані в кадастрі. У більшості випадків це земельні ділянки, що перебували в оренді. Деякі землі не передаватимуться, оскільки їх було включено до переліку ділянок, права на які виставляються на земельні торги. Передача таких земель в комунальну власність стає можливою тільки після проведення земельних торгів та укладання договорів оренди з органами виконавчої влади. Також, відповідно до даного закону, за межами населених пунктів із державної власності в комунальну перейдуть всі землі, крім земель під об'єктами державної власності. Зокрема, сільськогосподарські та несільськогосподарські землі, в тому числі землі водного фонду та лісогосподарського призначення, окрім земель, наданих у постійне користування державним закладам. Ліси, що перебувають в постійному користуванні державних лісогосподарських підприємств, залишаться в державній власності.

Крім того, за попередні роки значна частина земель державної власності (понад 6 млн га) відійшла до приватної власності в рамках «безоплатного передавання», а частина (0,5 млн га) залишається в користуванні Національної академії аграрних наук (землі академії не підлягають приватизації та передаванню). Загалом близько 1 млн га перебувають в постійному користуванні держпідприємств і в комунальну власність не переходять. До комунальної власності перейдуть і землі лісогосподарського призначення, що не надані за документацією державним підприємствам, установам та організаціям, і тому багаторазово залишаються безгоспними, не охороняються та безконтрольно вирубуються.

На переконання О. Гнітецького – одного з авторів закону, в разі отримання землі у власність, громади збільшать свої бюджети завдяки надходженням від здавання землі в оренду і, як наслідок, зростуть доходи місцевих органів влади. Конкретний обсяг додаткових надходжень до місцевих бюджетів залежатиме від багатьох факторів. Нині громади управляють землями в межах населених пунктів, а, відповідно до закону, органи місцевого самоврядування зможуть управляти землями і за межами населених пунктів. Землі, не зареєстровані в Державному земельному кадастрі, перебувають під загрозою різних маніпуляцій і корупційних схем. Саме громада мотивована оформити ці землі і вивести їх із нелегального використання. Плата за землю (земельний податок або орендна плата за державну чи комунальну землю) з будь-якої ділянки на території громади в межах та за межами населених пунктів надходитиме до місцевого бюджету. За мінімальними розрахунками фахівців агропромисловості, дохід середньої громади з територією 30 тис. га після проведення інвентаризації та планування земель збільшується на 1 млн грн на рік.

У масштабах країни збільшення надходжень до місцевих бюджетів від оподаткування необлікованих земель всіх категорій та форм власності і від оренди державних та комунальних земель на конкурентній основі сягне 1,8 млрд грн на рік. «Питання землі – це як повітря для дихання, без цього нема поступального розвитку! Передача землі громадам збільшить надходження до місцевих бюджетів і на 20 % підвищить доходи громади», – переконаний П. Кіяшко, голова Веселівської об'єднаної громади Запорізької області. Громади пояснюють важливість ухвалення закону тим, що земля – основа їхнього розвитку. «Без землі неможливо виробити стратегію, забезпечити планування простору та залучити інвесторів», – говорить голова Асоціації об'єднаних територіальних громад, міський голова Новоукраїнки О. Корінний.

У законі також зазначено, що «земельні ділянки сільськогосподарського призначення приватної власності можуть бути відчужені лише за договорами купівлі-продажу, дарування,

спадкового договору, довічного утримання, договору міни, шляхом внесення до статутного (складеного) капіталу чи шляхом накладання стягнення на них». У документі визначено, що площа земельної ділянки, що надається громадянину в оренду для городництва, не може перевищувати 0,6 га, а площа земельної ділянки сільськогосподарського призначення державної або комунальної власності, право оренди, емфітевзису якої виставляється на земельні торги, не має бути більше за 20 га. Даним законом передбачено можливість зміни цільового призначення земель за умови погодження документації із землеустрою та обов'язкове надання інформації про наявність обмежень на ділянку і про внесення цих відомостей до земельного кадастру з відображенням на публічній кадастровій карті, що запобігає виникненню корупційних ризиків і схем. Усі органи державної влади будуть зобов'язані відкривати інформацію для громадян та розробників документації (землевпорядників) про наявність таких обмежень у використанні земельної ділянки. Передавання земель з державної в комунальну власність громадам не вплине на спосіб їх використання та не призведе до зміни категорії земель, серед яких сільськогосподарські землі, заповідні території, водно-болотні угіддя. Також законом встановлено обмеження у використанні земель територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Згідно із законом, особливий режим охорони, відтворення і використання земель територій та об'єктів природно-заповідного фонду поширюється на всі розташовані в межах таких територій та об'єктів землі і земельні ділянки, незалежно від форми власності та цільового призначення.

Законом визначено, що органи місцевого самоврядування вирішують земельні спори в межах території територіальних громад щодо меж земельних ділянок, що перебувають у власності і користуванні громадян, обмежень у використанні земель та земельних сервітутів, додержання громадянами правил добросусідства, а також спори щодо розмежування меж районів у містах. Крім того, згідно із законом, земельні

ділянки сільськогосподарського призначення, отримані в спадщину юридичними особами, які відповідно до Земельного кодексу України не можуть набувати їх у власність, підлягають відчуженню протягом одного року. А громадський контроль за використанням та охороною земель здійснюється громадськими інспекторами, які призначаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин та здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідними органами місцевого самоврядування. Контроль за використанням земель – це питання не тільки екології, а й надходжень до бюджетів, адже раніше до 30 % земель використовували в тіншовому бізнесі, а державний та місцеві бюджети недоотримували велику частку потенційних доходів. Порядок здійснення державного контролю за використанням та охороною земель, дотриманням вимог законодавства України про охорону земель встановлюється цим законом, Земельним кодексом України, законами України «Про охорону земель» та «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Як відомо, у 2020 р. парламент ухвалив закон щодо планування земель, згідно з яким, громади можуть розробити комплексні плани просторового розвитку: комплексно внести і публічно показати на кадастровій карті всі обмеження. А за прийнятим законом, власник ділянки зможе самостійно змінити цільове призначення землі. «Це стане можливим лише після затвердження та оприлюднення місцевою радою комплексного плану просторового розвитку території громади, – пояснює Ю. Ганущак, директор ГО «Інститут розвитку територій». – Цей план повинен обов'язково пройти громадське обговорення, має затверджуватися радою громади та отримати погодження державних інстанцій в складі архітектурної ради та комплексної будівельної експертизи. Міняти призначення можна буде лише на таке, що його передбачено комплексним планом, і згідно з даними Державного земельного

кадастру, які громадянину, в разі звернення, надає кадастровий реєстратор». Це, вважає фахівець, запобігає корупційним ризикам, адже голова громади не зможе ухвалювати рішення про надання земельної ділянки одноосібно, як це робилося раніше обласними керівниками Держгеокадастру або головою державної адміністрації і чимало корупціонерів втратять інструменти для корупційного заробітку. «Передача землі громадам знизить корупційну складову, адже рішення ухвалюватимуться громадою, колегіально», – зазначає і С. Шаршов, директор Департаменту з питань місцевого самоврядування та територіальної організації влади Мінрегіонбуду. Такої ж думки і науковці. «З передачею земель громадам рівень корупції знизиться, адже не буде одноосібного рішення. Орган місцевого самоврядування – це колегіальний орган, який найбільше наближений до людей, тому тут неможливо буде щось зробити потайки (тишком-нишком)» – говорить А. Мартин, завідувач кафедри НУ біоресурсів і природокористування України. Проте в деяких аграріїв виникають побоювання, що іноземці можуть скупити несільськогосподарську землю в українських громадян, які її придбали, і потім змінити цільове призначення на сільськогосподарське. Але, пояснюють фахівці, міняти призначення землі можна лише після затвердження містобудівної документації, і за цього виникне питання про відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва. До того ж, як зазначає експерт із питань управління земельними ресурсами ULEAD Я. Рябошук, несільськогосподарська земля набагато дорожча за сільськогосподарську і витрати іноземця на зміну цільового призначення перекинуть вартість ділянки. Крім того, на іноземця, який набув у власність несільськогосподарську ділянку і змінив її цільове призначення, пошириться дія ст. 145 Земельного кодексу України, яка зобов'язе відчужити ділянку іншій особі протягом року. З прийняттям Закону України № 1423-IX норми Земельного кодексу України про те, що землі сільськогосподарського призначення не можуть передаватися у власність іноземцям, особам без громадянства, іноземним юридичним

особам та іноземним державам, стали більш жорсткими. Після запуску ринку землі кожен громадянин матиме право отримати в оренду 60 соток для городництва. Це обмеження, за словами голови Білоцерківської об'єднаної громади Полтавщини І. Лещенка, встановлено для боротьби із схемою виділення ділянок в обхід земельних аукціонів. Адже раніше законодавством не обмежувався розмір ділянок, які передаються в оренду для городництва і це було однією з поширених корупційних схем для отримання необмеженої кількості сільськогосподарських земель без аукціону. Інколи без торгів під виглядом «городництва» надавалися в оренду сотні га на строк до 50 років, що переходили в суборенду, а «городники» на цьому збагачувалися. Відтепер рішення про виділення в оренду земель для «городництва» в межах населеного пункту ухвалюватиме місцева рада. А ось рішення про безоплатну передачу, передачу в оренду земель за межами населеного пункту раніше ухвалював Держгеокадастр. Цей орган інвентаризував та реєстрував ділянки, розпоряджався землею сільськогосподарського призначення та контролював її використання. Така концентрація функцій в одній структурі породжувала корупційні схеми. А даний закон позбавив Держгеокадастр цієї концентрації. Наразі після передачі земель від Держгеокадастру до комунальної власності, рішення про надання в оренду землі за межами населеного пункту ухвалюватиме рада відповідної громади, яка буде власником цих земель, збиратиме податки і відповідатиме за дану територію. А функції контролю за цільовим використанням ділянок, за самозахопленням і за забур'яненням сільськогосподарських земель виконуватимуть громади.

Прийнятий закон – важливий крок у земельній реформі заради майбутнього країни. Управління земельними ресурсами – це саме ті повноваження, які мають здійснюватися на місцях, адже територіальні громади зацікавлені у своєму розвитку, вони найкраще знають як планувати його і як використовувати передану їм таку потрібну земельну територію. Крім того, територіальні громади зацікавлені в

надходженнях до своїх бюджетів, за рахунок яких вони будуть розвивати свою інфраструктуру – дороги, площі, парки, дитячі садочки, школи і для цього їм потрібен ресурс, який можна отримати за рахунок плати за землю. А після правильного планування своєї території, обліку всіх землекористувачів, отримання відповідної плати за землю, територіальна громада зможе впливати на розвиток інвестицій у своєму регіоні, що забезпечить наповнення бюджетів ОТГ та стане запорукою ефективного просторового розвитку регіону (*Статтю підготовлено з використанням інформації*

таких джерел: Програма USAID DOBRE (<http://decentralization.uacrisis.org/lands>); вебсайт «Суспільне/Новини» (<https://suspilne.media/136699-peredaca-zemli-u-komunalnu-vlasnist-akij-zisk-otrimaut-gromadi/>); вебсайт Hromadske (<https://hromadske.ua/posts/zelenskij-pidpisav-zakon-pro-peredachu-silgospzemel-z-derzhavnoyi-v-komunalnu-vlasnist-cestachastina-zemelnoyi-reformi>); вебпортал «Децентралізація» (<https://decentralization.gov.ua/news/13604>); Офіційний вебпортал парламенту України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text>)).

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Верховна Рада ухвалила в першому читанні президентський законопроект №5712 «Про великий Державний Герб України» на позачерговій сесії парламенту 24 серпня. Як передає кореспондент Укрінформу, відповідне рішення підтримали 257 народних депутатів.

Так, згідно із текстом проекту закону великий Державний Герб України є державним символом України, головним елементом якого є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України) золотого кольору, розміщений на синьому п'ятисторонньому щиті із заокругленими нижніми бічними кутами із золотою облямівкою; над щитом – зображення великокняжого вінця (корони) Ярослава Мудрого та пурпурово-золотого намету у вигляді рослинного орнаменту. Щит тримають з лівого боку – лев (герб Галицько-Волинського князівства), з правого – воїн-козак із рушницею (герб Війська Запорізького). Під щитом – стрічка із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів. Під стрічкою – два золоті колоски пшениці, переплетені кетягом калини пурпурового кольору зі стилізованим листям пурпурово-золотого кольору. Зображення лева та воїна-козака виконані золотим кольором з елементами пурпурового.

Зазначається, що Великий Державний Герб України обов'язково відтворюється на офіційних символах Президента України, Великий Державний Печатці, печатках

Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Конституційного Суду, Верховного Суду, фасаді будівлі резиденції Президента у Києві, фасадах будівель ВР, уряду, КС, ВС, залі засідань парламенту, а також на грошових знаках за рішенням Національного банку.

Водночас документом забороняється відтворення зображення великого Державного Герба у символіці політичних партій, громадських об'єднань, професійних спілок та їх об'єднань, юридичних та фізичних осіб, використання або імітування його зображення у рекламі, крім соціальної реклами щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України, використання зображення великого Державного Герба України у перевернутому вигляді чи в інший спосіб, що виражає наругу та зневагу до нього. Крім цього, забороняється розміщення на зображенні великого Державного Герба написів чи зображень незалежно від способів їх нанесення та змісту (*Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3303343-vr-uhvalila-v-persomu-citanni-zakonoproekt-pro-velikij-derzavnij-gerb.html>). – 2021. – 24.08*).

16 серпня в Києві відбулася урочиста церемонія відкриття виставкового проекту «Раритети Української козацької держави – Гетьманщини XVII-XVIII ст.: до 30-річчя Незалежності України», на якій представлено оригінал латинського перекладу Конституції

Пилипа Орлика. Конституцію Орлика (1710 рік) привезли зі Швеції з нагоди святкування 30-річчя Незалежності України. Конституція прибула в Україну вперше за 311 років з часу свого створення. Конституція Пилипа Орлика – перша в світі конституція, що визначала основи державного устрою, форми правління, і в якій окреслювались державні кордони (*Radio Svoboda* (<https://www.radiosvoboda.org/a/photo-kyiv-konstytutsiya-pylypa-orlyka/31414999.html>)). – 2021. – 17.08).

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №365/2021

З метою забезпечення відбору на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України, керуючись пунктом 22 частини першої статті 106 Конституції України, на виконання Закону України «Про Конституційний Суд України» постановляю:

1. Затвердити Положення про проведення конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України (додається).

2. Затвердити персональний склад конкурсної комісії для здійснення відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України (додається).

3. Конкурсній комісії для здійснення відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України:

– розмістити в установленому порядку оголошення про початок конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України, на вебсайті Офіційного інтернет-представництва Президента України;

– забезпечити проведення на конкурсних засадах відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України.

4. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування (*Офіційне інтернет-представництво президента України* (<https://>

www.president.gov.ua/documents/3652021-39697)). – 2021. – 17.08).

Верховна Рада ухвалила закон №5608 “Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя”. За документ у другому читанні проголосували 259 депутатів (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/rada-ukhvalila-zakon-pro-obrannja-chleniv-vrp.html>)). – 2021. – 14.07).

Президент України В. Зеленський підписав закон, який відновлює роботу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ВККС), повідомляє сайт Верховної Ради у вівторок, 3 серпня.

Раніше, 8 липня Зеленський вів ухвалення наприкінці червня парламентом відповідний законопроект, а 13 липня Верховна Рада повторно ухвалила закон із пропозиціями президента.

Основна його пропозиція до законопроекту стосувалася уточнень про ухвалення рішення конкурсною комісією щодо відбору її членів за участю міжнародних експертів. Відповідно до закону, рішення ухвалюватиметься чотирма голосами з шести в разі, якщо за це рішення проголосували щонайменше два представники від міжнародних організацій.

Відповідно до закону, ВККС вважається повноважною у випадку призначення до її складу щонайменше 11 членів, щонайменше шестеро з яких призначені із суддів або суддів у відставці.

Нагадаємо, низка законопроектів щодо реформи органів добору суддів в Україні критикувались і громадськістю, і експертами. Одним з головних зауважень щодо формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів була відсутність у комісії з добору їхніх членів міжнародних експертів, які б мали право вирішального голосу.

Раніше міжнародні експерти, які мали досвід роботи судьями, адвокатами, прокурорами та сумісний досвід у цих сферах у Великобританії, Данії, Канаді, Литві та Македонії, брали участь

у відборі суддів для Вищого антикорупційного суду України. Після цього добору участь таких експертів у будь-яких українських комісіях блокується.

ВККС, яка відповідає за конкурси на суддівські посади, була розпущена у листопаді 2019 року і досі не працювала (*Deutsche Welle* (<https://www.dw.com/uk/zelenskyi-pidpysav-zakon-yakyi-vidnovliuie-robotu-vkks/a-58740476>). – 2021. – 3.08).

В.о. голови ВРП В. Гришук надіслав Раді суддів та міжнародним організаціям листа з проханням номінувати осіб до складу Етичної ради, яка перевірятиме на добросовісність чинних членів ВРП, та Конкурсної комісії, яка добиратиме новий склад ВККС. Про це пише пресслужба відомства 11 серпня.

Тепер міжнародні організації і Рада суддів мають місяць – до 11 вересня – аби номінувати осіб до складу Етичної ради та Конкурсної комісії.

На основі цих пропозицій в.о. голови ВРП має сформувати перший склад Етичної ради і Конкурсної комісії, кожна з яких складатиметься з трьох суддів і трьох міжнародних експертів (*Слово і Діло* (<https://www.slovoidilo.ua/2021/08/11/novyna/polityka/vrp-dala-start-sudovij-reformi>). – 2021. – 11.08).

Президент України В. Зеленський відкрив Всеукраїнський форум «Україна 30. Децентралізація».

Учасники заходу, зокрема представники Офісу Президента, Кабінету Міністрів, народні депутати, українські й міжнародні експерти, представники Ради Європи та дипломатичних установ обговорювали реформу децентралізації в Україні, повідомляє Укрінформ із посиланням на пресслужбу глави держави.

Серед іншого йшлося про роль місцевого самоврядування в умовах децентралізації повноважень, цифровізацію як рушійну силу розвитку громад, децентралізацію на Донбасі в контексті Мінських угод. Окрему увагу учасники приділили обговоренню Європейської хартії місцевого самоврядування як основи децентралізації.

Крім того, відбулися дискусії щодо залучення інвестицій, реалізації інфраструктурних проєктів та розвитку медицини в ОТГ, співпраці територіальних громад.

У межах форуму також відбулося засідання Конгресу місцевих та регіональних влад при Президенті України (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3288003-zelenskij-vidkriv-forum-ukraina-30-decentralizacia.html>). – 2021. – 28.07).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Конституційний Суд України визнав конституційним Закон України „Про забезпечення функціонування української мови як державної“ від 25 квітня 2019 року № 2704–VIII. Відповідне Рішення Суд ухвалив 14 липня у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України (суддя-доповідач у справі: Сергій Головатий).

Суб’єкт права на конституційне подання просив визнати оспорений Закон таким, що не відповідає Конституції України.

Зокрема, автори подання зазначали, що окремі норми оспореного Закону „фактично означають дискримінацію російськомовних громадян“, обмежують перелік мов корінних

народів і національних меншин і визначають „вибіркове використання та вибіркового захист мови одного корінного народу та деяких інших мов національних меншин...“ та „...фактично встановлюють пріоритет для використання англійської мови та інших офіційних мов Європейського Союзу“.

У Рішенні Конституційний Суд України визначив, зокрема: „<...> українська мова є невіддільним атрибутом української державності, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокіївської доби. Українська мова – доконечна умова (*conditio sine qua non*) державності України та її соборності. <...> тому будь-які зазіхання

на юридичний статус української мови як державної на території України неприпустимі, оскільки порушують конституційний лад держави, загрожують національній безпеці та самому існуванню державності України“.

Суд констатував, що володіти українською мовою як мовою свого громадянства – обов’язок кожного громадянина України. При цьому кожен громадянин України є вільним у виборі мови або мов для приватного спілкування. Порядок функціонування української мови як державної та її підтримка державою мають поєднуватися із шанобливим ставленням до мов національних меншин, що історично проживають в межах України, та забезпеченням захисту мовних прав осіб, що належать до таких меншин.

Конституційний Суд установив, що оспорений Закон не містить приписів, які можуть обмежувати вільний розвиток, використання і захист мов, що мають юридичний статус мов національних меншин (включно з російською), а також тих приписів, що перешкоджали б державі сприяти розвиткові самобутності, зокрема мовної, корінних народів і національних меншин України.

Конституційний Суд України констатував, що законодавче врегулювання, метою якого є утверджувати українську мову як державну, захищає також і демократичний лад нашої держави, а дібрані законодавцем засоби в рамках застосованого в Законі диференційованого підходу є домірними легітимній меті, що її переслідувано в оспореному Законі.

Суд вважає, що оспорений Закон є юридичним інструментом подолання наслідків тривалого перебування різних частин України в складі інших держав та загального зросійщення України, яке тривало не одне століття під час перебування України в складі спочатку царської Росії, а згодом СРСР, та є належною юридичною основою для запровадження інституційних механізмів, що забезпечують функціонування української мови як державної з можливістю вживати державою заходів підтримчої дії (affirmative action) на користь української мови, не перешкоджаючи розвиткові, використанню й захистові мов національних меншин України.

Конституційний Суд України не виявив порушення права законодавчої ініціативи народних депутатів України під час розгляду оспореного Закону на пленарних засіданнях Верховної Ради України та його ухвалення.

Обстоюючи свою позицію, суб’єкт права на конституційне подання посилався, зокрема на Європейську мовну хартію, ратифіковану Законом України від 15 травня 2003 року № 802–IV. Конституційний Суд України зазначив, що оспорений Закон не є і не може бути інструментом її імплементації. Закон і Хартія, як свідчать їх назви та зміст, мають зовсім різні предмети регулювання. Тому порушення питання про відповідність чи невідповідність Закону приписам Хартії є штучним та юридично некоректним.

Утім під час конституційного провадження Суд виявив наявність двох варіантів офіційного перекладу українською мовою тексту Хартії та практичне застосування кожного з них у той чи той історичний період. Як наголошується в Рішенні Суду, засадничою проблемою є те, що залежно від застосовуваного в назві українського тексту ключового поняття – „регіональні мови або мови меншин“ чи „регіональні або міноритарні мови“ – автоматично змінюються об’єкт і цілі Хартії як міжнародного договору.

Конституційний Суд України вказав, що відповідні органи державної влади, зокрема Міністерство закордонних справ України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, згідно з наданими їм повноваженнями й компетенцією мають установити однозначність у питанні офіційного перекладу Хартії українською мовою, а також учинити інші дії, що їх потребує належне виконання Україною зобов’язань, узятих за Хартією як міжнародним договором.

Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено (*Офіційний вебсайт Конституційного суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/zagroza-ukrayinskaj-movi-rivnosylno-ye-zagrozoju-nacionalnij-bezpeci-ukrayiny-konstytucijnyu>). – 2021. – 15.07*).

Розмір мінімальної заробітної плати і розмір мінімального посадового окладу (тарифної

ставки) не можуть бути нижчими від розміру прожиткового мінімуму. Як передає Укрінформ, про це йдеться у повідомленні Конституційного суду України.

«Конституційний суд України визнав конституційними приписи частини шостої статті 6 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII, частини шостої статті 96 Кодексу законів про працю України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII (про мінімальний посадовий оклад (тарифну ставку)», – ідеться в повідомленні.

Відповідне рішення суд ухвалив 15 липня у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України.

Так, відповідно до частини шостої статті 6 Закону в редакції Закону № 1774 та частини шостої статті 96 Кодексу в редакції Закону № 1774 «мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) встановлюється у розмірі, не меншому за прожитковий мінімум, встановлений для працездатних осіб на 1 січня календарного року».

Зазначається, що автори клопотання, зокрема, стверджували, що прожитковий мінімум не може використовуватися для встановлення мінімального посадового окладу (тарифної ставки), оскільки він є лише соціальною гарантією того, що мінімальна заробітна плата не буде встановлена нижче рівня величини, достатньої «для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості».

Народні депутати наголошували, що після набрання чинності Законом № 1774 в оспорених нормах Закону та Кодексу для встановлення розміру мінімального посадового окладу (тарифної ставки) застосовано величину, яка

у грошовому виразі є меншою, ніж та, що використовувалася для обчислення посадових окладів до внесення відповідних змін.

Аналізуючи оспорені приписи Закону в редакції Закону № 1774 та Кодексу в редакції Закону № 1774 у посутньому зв'язку з нормами інших актів права, що регулюють відносини з оплати праці та соціального захисту, Конституційний суд України дійшов висновку, що «заробітна плата, не нижча від визначеної законом (мінімальна заробітна плата)», «прожитковий мінімум» та «мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка)» не є тотожними явищами, а повноваження визначати або встановлювати їх грошовий розмір мають різні органи державної влади – Верховна Рада України і Кабінет Міністрів України.

Суд вказує, що мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) не є різновидом державних соціальних гарантій і функційно застосовується під час формування тарифної системи оплати праці та є основою для диференціації розмірів заробітної плати.

«Водночас розмір мінімальної заробітної плати і розмір мінімального посадового окладу (тарифної ставки) не можуть бути нижчими від розміру прожиткового мінімуму. Зазначена відмінність суті мінімальної заробітної плати (мінімального розміру заробітної плати) та мінімального посадового окладу (тарифної ставки) дає Конституційному суду України підстави для висновку про неоднаковість їхнього функційного призначення», – ідеться в повідомленні.

КС констатує, що при визначенні розміру мінімальної заробітної плати та встановленні розміру мінімального посадового окладу (тарифної ставки) повноважні органи державної влади мають зважати на те, що їх розміри мають забезпечувати особисті потреби не лише кожного, хто працює, а й членів його сім'ї, якщо останні не здатні або не в змозі забезпечити своєю працею чи іншим чином задоволення цих потреб самостійно.

У суді зазначили, що таким чином, навіть у разі встановлення Кабінетом Міністрів мінімального посадового окладу (тарифної ставки) у розмірі, меншому за розмір

мінімальної заробітної плати, застосування норм чинного законодавства в їх сукупності гарантує дотримання вимог частини четвертої статті 43 Конституції України.

«Мінімальним розміром виплат, що їх має отримувати кожен як основне джерело існування для гарантування реалізації конституційного права на достатній життєвий рівень, є прожитковий мінімум, розмір якого з урахуванням його суті та призначення визначає Верховна Рада у відповідному законі», – повідомив КС.

Суд вказав, що «з метою виконання приписів Конституції та законів України Кабінет Міністрів на підставі оспорених норм Закону в редакції Закону № 1774 та Кодексу в редакції Закону № 1774 зобов'язаний встановлювати такий розмір мінімального посадового окладу (тарифної ставки), щоб його використання у тарифній системі оплати праці не лише забезпечило достатній життєвий рівень для того, хто працює, а й заохочувало працівника до покращення умов життя для себе і своєї сім'ї».

Рішення Конституційного суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3282157-minimalna-zarplata-ne-moze-but-nizcou-za-prozitkovij-minimum-ksu.html>)). – 2021. – 16.07).

Конституційний Суд України визнав конституційними приписи частини шостої статті 6 Закону № 108/95-ВР „Про оплату праці“ у редакції Закону № 1774-VIII „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“, частини шостої статті 96 Кодексу законів про працю (далі – Кодекс) в редакції Закону „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII (далі – Закон № 1774) (про мінімальний посадовий оклад (тарифну ставку).

Таке Рішення Суд ухвалив у четвер, 15 липня, у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України. Суддя-доповідач у справі – Олег Первомайський.

Так, відповідно до частини шостої статті 6 Закону в редакції Закону № 1774 та частини шостої статті 96 Кодексу в редакції Закону

№ 1774 „мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) встановлюється у розмірі, не меншому за прожитковий мінімум, встановлений для працездатних осіб на 1 січня календарного року“.

Автори клопотання, зокрема, стверджували, що прожитковий мінімум не може використовуватися для встановлення мінімального посадового окладу (тарифної ставки), оскільки він є лише соціальною гарантією того, що мінімальна заробітна плата не буде встановлена нижче рівня величини, достатньої „для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості“.

Народні депутати України наголошували, що після набрання чинності Законом № 1774 в оспорених нормах Закону та Кодексу для встановлення розміру мінімального посадового окладу (тарифної ставки) застосовано величину, яка у грошовому виразі є меншою, ніж та, що використовувалася для обчислення посадових окладів до внесення відповідних змін.

Аналізуючи оспорені приписи Закону в редакції Закону № 1774 та Кодексу в редакції Закону № 1774 у посутньому зв'язку з нормами інших актів права, що регулюють відносини з оплати праці та соціального захисту, Конституційний Суд України дійшов висновку, що „заробітна плата, не нижча від визначеної законом (мінімальна заробітна плата)“, „прожитковий мінімум“ та „мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка)“ не є тотожними явищами, а повноваження визначати або встановлювати їх грошовий розмір мають різні органи державної влади – Верховна Рада України і Кабінет Міністрів України.

Суд вказує, що мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) не є різновидом державних соціальних гарантій і функційно застосовується під час формування тарифної системи оплати праці та є основою для диференціації розмірів заробітної плати. Водночас розмір мінімальної заробітної плати

і розмір мінімального посадового окладу (тарифної ставки) не можуть бути нижчими від розміру прожиткового мінімуму. Зазначена відмінність суті мінімальної заробітної плати (мінімального розміру заробітної плати) та мінімального посадового окладу (тарифної ставки) дає Конституційному Суду України підстави для висновку про неоднаковість їхнього функційного призначення.

Конституційний Суд України констатує, що при визначенні розміру мінімальної заробітної плати та встановленні розміру мінімального посадового окладу (тарифної ставки) повноважні органи державної влади мають зважати на те, що їх розміри мають забезпечувати особисті потреби не лише кожного, хто працює, а й членів його сім'ї, якщо останні не здатні або не в змозі забезпечити своєю працею чи іншим чином задоволення цих потреб самостійно.

Таким чином, навіть у разі встановлення Кабінетом Міністрів України мінімального посадового окладу (тарифної ставки) у розмірі, меншому за розмір мінімальної заробітної плати, застосування норм чинного законодавства в їх сукупності гарантує дотримання вимог частини четвертої статті 43 Конституції.

Мінімальним розміром виплат, що їх має отримувати кожен як основне джерело існування для гарантування реалізації конституційного права на достатній життєвий рівень, є прожитковий мінімум, розмір якого з урахуванням його суті та призначення визначає Верховна Рада України у відповідному законі.

Конституційний Суд України вказав, що з метою виконання приписів Конституції та законів України Кабінет Міністрів України на підставі оспорених норм Закону в редакції Закону № 1774 та Кодексу в редакції Закону № 1774 зобов'язаний встановлювати такий розмір мінімального посадового окладу (тарифної ставки), щоб його використання у тарифній системі оплати праці не лише забезпечило достатній життєвий рівень для того, хто працює, а й заохочувало працівника до покращення умов життя для себе і своєї сім'ї.

Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може

бути оскаржено (*Ligazakon* (https://biz.ligazakon.net/news/205226_ksu-ukhvaliv-rshennya-shchodorozmru-mnmalnogo-posadovogo-okladu-tarifnostavki)). – 2021. – 19.07).

Конституційний Суд вважає неможливою участь О. Тупицького, указ про скасування призначення якого суддею Конституційного Суду визнав незаконним Верховний Суд, у засіданнях суду в онлайн-режимі. Про це йдеться у відповіді КС на запит Українських Новин.

«Участь судді Конституційного Суду України у режимі онлайн у будь-яких засіданнях Конституційного Суду не передбачено законом України «Про Конституційний Суд України» та регламентом Конституційного Суду України», – йдеться у відповіді.

При цьому КС продовжує вважати, що Тупицький – суддя Конституційного Суду (*Українські новини* (<https://ukranews.com/ua/news/795198-ks-vidmovyv-tupytskomu-braty-uchastu-zasidanniah-sudu-onlajn>)). – 2021. – 16.08).

Деякі положення закону про основи національного спротиву, який лише 29 липня підписав президент В. Зеленський, не відповідають Конституції України. Тепер президент просить уряд за два місяці подати до Верховної Ради пропозиції як усунути техніко-юридичні недоліки. Про це повідомили в Офісі президента України.

Зеленський направив лист прем'єр-міністру Д. Шмигалю, де зазначається, що під час підготовки законопроекту до другого читання народні депутати внесли низку пропозицій і це призвело до того, що деякі положення закону «не повною мірою відповідають Конституції України та потребують усунення техніко-юридичних недоліків».

Що не так?

Зокрема, Зеленський зазначив про надання уряду повноважень щодо:

– визначення порядків заборони проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій тощо;

– вилучення у підприємств та громадян телекомунікаційного обладнання, телевізійної,

відео- й аудіоапаратури, комп'ютерів та інших засобів зв'язку;

– вилучення у підприємств, установ, організацій навчальної та бойової техніки тощо.

Окрім того, військовому командуванню передбачено надання права відсторонення від роботи керівників підприємств та організацій у випадках, визначених Законом України «Про правовий режим воєнного стану».

Також закон про національний спротив має суперечності із законами «Про адміністративні

послуги» та «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Зеленський у листі до уряду запропонував у двомісячний строк подати до Верховної Ради пропозиції щодо змін до закону про національний спротив, щоб узгодити його положення з Конституцією та усунути техніко-юридичні недоліки (*Hromadske (https://hromadske.ua/posts/zakon-pro-nacionalnij-sprotiv-yakij-pidpisav-zelenskij-ne-uzgodzhenij-z-konstituciyeyu-teper-jogo-mayut-vipraviti)*). – 2021. – 30.07).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

М. Ліскович, Укрінформ: Судова реформа і «компрогат» на експертів: прогнила система йде в контрнаступ

9 серпня Рада адвокатів України провела екстрене засідання, на якому назвала нещодавні зміни до законодавства, які стосуються перезавантаження Вищої ради правосуддя (йдеться про закон №1635-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя». – Ред.) «антиконституційним». Якщо конкретніше, то в РАУ зазначили таке: «Встановлені законом вимоги до членів ВРП є дискримінаційними, конституційні основи для формування Етичної ради з переважним правом голосу міжнародних експертів – відсутні, а незалежність членів ВРП при прийнятті ними рішень у межах наданих їм повноважень – обмежена». В зв'язку з цим Рада адвокатів запропонувала своїм представникам (членам ВРП від адвокатури Павлу Гречківському та Олексію Мало-вацькому, – Ред) вийти зі складу ВРП: «РАУ прийняла рішення рекомендувати членам ВРП розглянути можливість скласти повноваження в зв'язку з неможливістю здійснювати діяльність в умовах зміненого законодавства». Більш того, за пропозицією одного із членів РАУ Сергія Осики, на майбутніх іноземних представників Етичної комісії збиратиметься

«компрогат». Мабуть, для публіки, яка не бажає бачити чужих у своєму міжсобойчику, в якому вони багато років комфортно жили, – це абсолютно прогнозована метода. Цитуємо: «Доручено провести моніторинг інформації про діяльність міжнародних експертів, яких буде запропоновано до складу ЕР при ВРП».

Отже, цікавимося в експертів-юристів, що насправді стало причиною такої заяви, що ж не подобається Раді адвокатів Україні, зрештою, що це за орган такий і чи не пов'язані часом окремі його представники з тим же, скажімо, надто відомим у минулому адвокатом Медведчуком?

Рада адвокатів України є невід'ємною частиною корумпованої суддівської корпорації

Керівник судового напрямку Центру протидії корупції Галина Чижик у коментарі Укрінформу сказала, що цей закон лякає усіх, хто зараз контролює судову систему, бо внаслідок успішної імплементації закону вони втратять цей контроль. «Щоби втратити незалежність, треба її мати, а члени ВРП ніколи не були по-справжньому незалежними. Станом на зараз ВРП являє собою представництво інтересів різних суддівсько-адвокатських угруповань, які через своїх людей там намагаються управляти судами і суддями», – наголосила пані Чижик.

Експертка нагадала, що нещодавно ухвалений і підписаний президентом Закон передбачає оновлення ВРП і зміну правил відбору, із залученням незалежних міжнародних експертів «як своєрідного сита для недоброчесних і залежних кандидатів». Простіше кажучи, адвокати, як і суддівські клани, чудово розуміють, що з міжнародними експертами домовитись їм не вдасться, і протягти своїх людей на посади у ВРП вони не зможуть.

«Реформована ВРП може зробити судову владу дійсно незалежною, перешкоджати призначенню залежних від політиків та олігархів суддів, звільняти хабарників. Втім, багатьом адвокатам сьогодні, на жаль, вигідно працювати в умовах корумпованої системи. Вони мають налагоджені зв'язки з суддями, знають кому і скільки занести чи яку послугу надати, щоб забезпечити клієнтам потрібне рішення. В умовах же незалежних судів виграє у справі той, хто краще знає закон, представить докази і аргументи судді. Тому, на мою думку, налякала їх можливість реальної судової реформи, яка ставить під загрозу статус-кво», – вважає виконавча директорка Фондації DEJURE Ірина Шиба.

«Особливо ж усі вони бояться норми закону, яка передбачає перевірку на доброчесність чинних членів ВРП з їх можливим звільненням. Наразі у ВРП працює двоє членів, делегованих адвокатурою. Це сумно відомі Гречківський та Маловацький. У кожного з них величезний шлейф негідних вчинків, тож вони чудово розуміють, що перевірку міжнародних експертів не пройдуть. Аби уникнути цієї ганьби, вони готують собі шлях до відступу», – каже Галина Чижик.

Для розуміння... Той же Гречківський раніше фігурував у розслідуванні ГПУ. У вересні 2016 року генпрокурор Юрій Луценко заявив, що Гречківського затримали, коли той вимагав хабар майже 13 мільйонів гривень за незаконний вплив на судові рішення. Йому було висунуто підозру за ст. 190 Кримінального кодексу України (замах на шахрайство). Втім, Гречківського впродовж усього розслідування так і не відсторонили від роботи у ВРП.

А наприкінці жовтня 2018 року повністю виправдали в суді.

«Відставка для членів ВРП зараз – це спосіб зберегти лице, тобто піти самим, прикрившись «неконституційністю реформи» замість того, щоб їх зі стидом вигнала Етична рада з клеймом недоброчесності», – доповнила колегу Ірина Шиба.

Про те, що згадана Рада адвокатів України, в принципі, є невід'ємною частиною корумпованої суддівської корпорації, зазначив також голова правління Фондації DEJURE Михайло Жернаков. За його словами, не всім, але більшості адвокатів вигідно залишити все так, як є зараз – без змін, тобто. «Не розумію, чесно кажучи, на що вони розраховують, який компромат на «міжнародників» збираються шукати, адже, по-перше, поки що взагалі невідомо хто саме з іноземних експертів увійде до складу Етичної комісії», – каже він.

По-друге, продовжує експерт, навіть якщо їхні імена й стануть відомими, то це точно будуть люди з бездоганною репутацією. Зрештою, конкурс до Антикору суду пряме цьому підтвердження. «Не можливо бути суддею або авторитетним адвокатом у тій же Великій Британії, не маючи ідеальної репутації», – додав пан Жернаков.

«Пропозиція щодо збору компромату на міжнародних експертів від Сергія Осика звучить не просто смішно, а стидно. Цих експертів номінуватимуть впливові міжнародні організації, які дають Україні мільйони гривень щороку на боротьбу з корупцією. Ці організації номінуватимуть тільки експертів з відмінною професійною репутацією, які працювали в міжнародних проєктах», – також наголошує Ірина Шиба. І додає, що, можливо, пан Осика і йому подібні сподіваються на те, що таким способом налякають впливових борців з корупцією, демотивують їх подаватись до Етичної комісії: «Однак, впевнена, їм цього зробити не вдасться. Навпаки, подібні дії можна вважати індикатором того, що реформи вони бояться, а це значить, що реформа може реально вирівняти ваги правосуддя».

Втім, повертаючись до Ради адвокатів України... Тут варто згадати про голову

цього органу – Лідію Ізовітову, яка з 1998 по 2014 рік була членкинею Вищої ради юстиції (після судової реформи 2017 року цей орган реорганізували у Вищу раду правосуддя, – Ред.). Проте не скільки це важливо, стільки те, що з 1990 року пані Ізовітова є також членкинею медведчуківського ВГО «Спілка адвокатів України»; з 2001 року – віцепрезидентка САУ, а з 2011 року – президентка цього ВГО.

«Лідія Ізовітова безпосередньо причетна до вибудовування нинішньої системи. Особисто їй зобов'язані дуже багато суддів, голів судів тощо. Простіше кажучи, таким людям абсолютно не вигідні зміни всередині судової системи. Тож, звичайно, вони її (цю систему, – Ред.) усіляко захищатимуть», – наголосив Михайло Жернаков.

Система опиратиметься. Осінь буде «спекотною»

Виконавча директорка Фондації DEJURE Ірина Шіба зауважила, що Рада адвокатів України у своїй заяві не пояснює чому закон неконституційний, натомість називає його положення дискримінаційними щодо адвокатів та натякають на те що створення Етичної комісії не передбачено конституцією. «Проте, створення багатьох інших органів також не врегульовано Основним законом. Неконституційною є норма тільки якщо вона прямо суперечить вимогам Конституції. Зі створенням ЕК такого немає. Більше того, реформа ВРП через перевірку чинних членів на доброчесність є вимогою в Меморандумах між Україною та ЄС, є умовою для надання траншів від МФВ та ЄС. Створення такого органу підтримали експерти Венеційської комісії», – наголосила вона.

Звісно, попри висновки численних світових експертів загроза в тому, що закон визнають неконституційним залишається через неререформований склад КСУ, який може знайти надумані підстави. Він робив це в минулому користуючись тим, що рішення КСУ не можна оскаржити.

«Заяви від різних представників правової спільноти можуть бути спробою підготувати умови для такого необґрунтованого рішення КСУ. Тож я б сказала, що неререформований КСУ залишається найбільшою загрозою. Також чинні недоброчесні члени ВРП можуть саботувати створення Етичної комісії. Проте тиск і увага громадськості можуть цьому запобігти, адже судді і чинні члени суддівського врядування хочуть спокійної пенсії, вони розуміють якщо сильно розізлять суспільство, то вона їх не очікує. Не у всіх є можливість як, приміром, в екскерівника МВС Авакова поїхати на віллу в Італію», – іронізує пані Шіба.

Нагадаємо, що кілька днів тому ВРП ухвалила рішення про звернення до Верховного Суду із проханням невідкладно скликати Пленум Верховного Суду та звернутися до Конституційного Суду України щодо перевірки конституційності окремих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя» від 14 липня 2021 року № 1635-ІХ.

«Очевидно, що суддівська мафія бачить у цьому один з основних важелів впливу й саме через КСУ намагатиметься «вбивати» реформу. Гадаю, що президент може і повинен натякнути суддям КСУ, що, мовляв, не варто «гратися» із судовою реформою, як це вже раніше відбулося з е-декларуванням. На кін поставлено багато». Наші західні партнери уважно слідкують за цим процесом», – наголосив голова правління Фондації DEJURE Михайло Жернаков.

У будь-якому разі, вважають експерти, осінь буде «гарячою». Система побачила пряму загрозу в цій реформі, а тому чинитиме неабиякий спротив. Відтак крапку ставити ще рано, але напрямок задано правильний (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3299227-sudova-reforma-i-kompromat-na-ekspertiv-prognila-sistema-jdev-kontrnastup.html>)). – 2021. – 17.08).

I. Кобець, Українська правда: Сучасні реалії та майбутні вектори розвитку українських судів

Неодомовлено чи перереформовані суди? Це напевно одне з основних риторичних питань підведення підсумків 30-річчя становлення судової системи незалежної України.

Розвиток судів особливо за останні 10 років відбувався в режимі нон-стоп реформування.

Найголовніший виклик сьогодення, який, на жаль, спричинений в тому числі особливостями реформування, – це катастрофічний кадровий голод в судовій системі.

Як наслідок, ми маємо низькоефективний з точки зору розумних строків розгляду судовий процес, особливо в загальних судах першої інстанції.

Коли судові рішення про розлучення навіть при згоді обох треба чекати мінімум пів року, а спір між фізичними особами про стягнення заборгованості за договором позики лише в першій інстанції може розглядатися понад два роки – то судовий захист просто втрачає сенс.

За таких умов суспільство та бізнес ніколи не матимуть довіри до судової системи, як би її не реформували.

Дотримання розумних строків розгляду справ – ось першочерговий напрям для вдосконалення.

У цьому аспекті можна виділити три основні складові: розвантаження судів, поглиблення спеціалізації та діджиталізація судового процесу.

Розвантаження судів

Оптимізація навантаження на суддів має проводитись у двох напрямках: збільшення кількості суддів шляхом заповнення вакантних місць та зменшення кількості справ шляхом виключення спорів, які можуть ефективно бути вирішені без участі професійного судді.

Безумовно, запуск ВККС та проведення конкурсних процедур – це перший необхідний крок.

Що стосується інших стратегічних напрямків, то першою на черзі стоїть ініціатива запровадження мирових суддів для розгляду справ незначної складності за

спрощеною процедурою. Робота таких суддів продемонструвала свою ефективність в багатьох країнах.

Додатково зменшити навантаження на судову систему можна досягти шляхом реформування інструментів досудового врегулювання спорів.

Простими прикладами неефективності вищевказаних інститутів на сьогодні є невисокий відсоток скасованих податкових повідомлень-рішень за результатами адміністративного оскарження чи відсутність законодавчої бази про медіацію.

Заповнення вакантних посад, розвиток досудового врегулювання спорів та запровадження мирових суддів – це ті напрямки, які на сьогодні необхідні для покращення функціонування судової системи.

Розвиток спеціалізацій

Спеціалізація завжди була та залишається запорукою ефективності та якості правосуддя.

Ефективність судової спеціалізації демонструє система господарського судочинства.

На сьогодні господарські суди є ефективними як з точки зору дотримання строків розгляду справ, так і з точки зору якості судових рішень та єдності судової практики.

Спеціалізацію необхідно поглиблювати, причому, насамперед, в загальних судах.

Спеціалізація судів – створення окремих судів для розгляду певних категорій справ – є фінансово та організаційно достатньо затратним процесом.

Необхідним є виділення приміщень, створення матеріально-технічної бази, проведення конкурсного відбору тощо.

Як приклад, спеціалізований Вищий суд з питань інтелектуальної власності вже майже чотири роки з дати його створення так і не запрацював. Тому, напевно, така спеціалізація на сьогодні не на часі.

Більш оптимальною є спеціалізація суддів на розгляді конкретних категорій справ в рамках існуючих судів.

Нагальним є розподіл за спеціалізаціями суддів, які одночасно слухають кримінальні, цивільні справи та справи про адміністративні правопорушення. На сьогодні цивільні справи слухаються за залишковим принципом після кримінальних, що негативно впливає на строк їх розгляду.

У разі запровадження мирових суддів, можливим є укрупнення місцевих загальних судів та запровадження суддів окремо, які спеціалізуються на розгляді цивільних кримінальних, окремо – кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення.

Діджиталізація

Діджиталізація всіх процесів в державі набирає обертів і судочинство не є виключенням.

Сьогодні процесуальне законодавство дозволяє брати участь в судовому засіданні в режимі онлайн. Додатково необхідним мінімумом є початок повноцінної роботи

електронного документообігу, формальне запровадження якого було анонсоване ще наприкінці 2017 року.

Подальша діджиталізація має відбуватися з дотриманням чіткого алгоритму: ініціатива – фінансування – технічна розробка – тестування – нормативне запровадження.

Запровадження будь-яких ініціатив без чіткого розуміння джерел фінансування – це завідомо програшний варіант.

При здійсненні чергового реформування судової влади варто пам'ятати, що правосуддя – це свого роду послуга держави суспільству та бізнесу, причому оплатна послуга.

Бізнес та суспільство очікують чіткі та зрозумілі процедури, розумні строки судового розгляду, прогнозовані судові рішення та незалежний суд, якому вони довіряють. Це ті вектори, в напрямку яких судова система має розвиватися далі (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2021/08/18/7304217/>). – 2021. – 18.08).

О. Марусяк, Lb.Ua.Blog: Законопроект про місцевий референдум проти сепаратизму: які запобіжники передбачені в законопроекті № 5512?

Після того, як держава-агресор у 2014 році організувала псевдореферендуми в Криму, а також на територіях так званих «ЛДНР», суспільна довіра до інституту референдуму в Україні була суттєво підірвана. Звісно, вищезгадані злочинні маніпуляції не мають взагалі нічого спільного зі справжнім народовладдям та верховенством права, однак, цілком зрозуміло, що розробка будь-якого нового правового інструменту щодо регулювання процесу місцевого референдуму буде сприйматися громадянським суспільством з недовірою.

26 січня 2021 року Верховна Рада України ухвалила новий Закон «Про всеукраїнський референдум», який передбачив можливість проведення всеукраїнського референдуму з питань, які прямо передбачені Конституцією України (затвердження закону про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України; зміна

території України; питання загальнодержавного значення за народною ініціативою), а також щодо втрати чинності законом України або окремими його положеннями. Процес розробки і ухвалення законопроекту супроводжувався численними політичними спекуляціями, адже проросійські політичні сили були незадоволені занадто вузьким предметом всеукраїнського референдуму, а інші опозиціонери – навпаки занадто широким предметом референдуму. Однак, Венеційська комісія позитивно оцінила як сам інклюзивний процес його підготовки, так і відповідність змісту документу демократичним міжнародним стандартам.

19 травня 2021 року у Парламенті зареєстрували законопроект № 5512 про місцевий референдум, внесений 112 народними депутатами України. Нагадаю, що після втрати чинності Законом «Про всеукраїнський і місцевий референдум» у 2012 році в Україні взагалі не було правових

інструментів для проведення місцевого референдуму. Очікувано, що цей законопроект знову викликав суспільні побоювання щодо ризиків сепаратизму. Тому розглянемо, які ж запобіжники проти сепаратизму пропонуються в цьому законопроекті.

По-перше, місцевий референдум конструюється як форма самостійного вирішення питань місцевого значення ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ (див. розділ I законопроекту). Тобто територіальною базою для проведення місцевого референдуму є виключно первинний рівень адміністративно-територіального устрою держави – територіальна громада (село, селище, місто). Законопроект не передбачає проведення місцевого референдуму на регіональному (Автономна Республіка Крим, область) чи субрегіональному (район) рівнях.

По-друге, місцевий референдум може проводитися виключно щодо питань МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ (див. статтю 3 законопроекту):

- затвердження статуту територіальної громади або змін до нього;
- затвердження програми розвитку територіальної громади або змін до неї;
- дострокове припинення повноважень сільської, селищної, міської ради і (або) сільського, селищного, міського голови;
- втрата чинності нормативно-правовим актом органу місцевого самоврядування або окремими його положеннями;
- інше питання місцевого значення, віднесене Конституцією та законами України до відання територіальної громади, її органів та посадових осіб.

Не можуть бути предметом місцевого референдуму питання, зокрема, які:

- є предметом всеукраїнського референдуму (наприклад, зміна території України);
- суперечать положенням Конституції та законів України;
- спрямовані на ліквідацію незалежності України, порушення державного суверенітету і територіальної цілісності України, створення загрози національній безпеці України, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі.

По-третє, місцевий референдум стосовно вирішення будь-якого питання місцевого значення призначається ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ КОМІСІЄЮ з місцевого референдуму (а не місцевою радою чи сільським, селищним, міським головою), а контроль щодо відповідності закону питання місцевого референдуму здійснюється ЦЕНТРАЛЬНОЮ ВИБОРЧОЮ КОМІСІЄЮ (див. статтю 20 законопроекту).

По-четверте, ініціювання, призначення та проведення місцевого референдуму НЕМОЖЛИВЕ В РАЗІ ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ на всій території України або на території, де передбачається його проведення, а також протягом тридцяти днів після скасування воєнного чи надзвичайного стану (див. статтю 18 законопроекту).

По-п'яте, саме ж ПИТАННЯ ЩОДО ЗМІНИ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ Є ПРЕДМЕТОМ ВИКЛЮЧНО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ (стаття 73 Конституції України). Такий референдум полягає у затвердженні ухваленого Верховною Радою України закону про ратифікацію міжнародного договору про зміну території України (див. статті 18, 27, 120 Закону України «Про всеукраїнський референдум»). Тобто нератифікований міжнародний договір з цього питання також не може виноситися на всеукраїнський референдум. А тому таке питання в жодному разі не може бути предметом місцевого референдуму.

І останнє – в пункті 6 перехідних положень законопроекту передбачено, що проведення місцевого референдуму у селах, селищах і містах Автономної Республіки Крим, в межах міста Севастополя, у селах, селищах і містах окремих районів Донецької та Луганської областей можливе ЧЕРЕЗ ТРИ РОКИ з моменту повернення тимчасово окупованої території АРК, міста Севастополя, тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях під загальну юрисдикцію України.

Загалом, на мою думку, у законопроекті №5512 є достатньо юридичних запобіжників проти сепаратизму, а все, що поза цим, – це

вже справа ефективності відповідних органів правопорядку та спеціальних служб, а не питання до законопроекту про референдум

(*Lb.Ua.Blog* (https://lb.ua/blog/olexandr_marusiak/489750_zakonoproiekt_pro_mistseviy.html). – 2021. – 20.07).

В. Тараненко, Главком: Конституційний сум Зеленського

Коли два роки тому Володимир Зеленський отримав повноваження президента України, одразу кинувся шукати союзників для швидко перезавантаження «старих» політичних еліт. Першою мала «впасти» Верховна Рада VIII скликання, чергові вибори якої припадали на осінь 2019 року. Проте чекати ще пів року новообраний глава держави із 73-відсотковим рейтингом просто не міг. Тут йому у нагоді став Конституційний суд (КС), який взявся за розгляд президентського указу про дострокове припинення повноважень парламенту і призначення позачергових виборів.

Кінцеве рішення тлумача Основного Закону з'явилося досить оперативно. 20 червня 2019 року, тобто через місяць після інавгурації президента Володимира Зеленського, КС постановив: достроковий розпуск Верховної Ради відповідає Конституції. Тоді ж два голоси за це доленосне рішення віддали судді КС Олександр Тупицький і Олександр Касмінін, призначені 2013 року за квотою президента Віктора Януковича.

Та «медовий період» у відносинах президента та КС завершився, як і власне, почався. Починаючи з жовтня 2020 року, коли Конституційний суд перевернув з ніг на голову антикорупційне законодавство, визнавши частину його статей неконституційними, в офісі президента «оголосили війну» «заколотникам» у мантиї. Насамперед під роздачу потрапили «судді Януковича» – Тупицький (перебував на посаді голови КС) та Касмінін. Під ялинку Зеленський видав указ про відсторонення Тупицького від посади судді КС на два місяці, потім ще на один місяць.

Наприкінці березня 2021 року гарант Конституції вдався до екстравагантного кроку – скасував укази Януковича про

призначення Тупицького і Касмініна суддями Конституційного суду із формулюванням: «...окремі судді Конституційного суду України, призначені Віктором Януковичем, продовжуючи виконувати свої повноваження, створюють загрозу державній незалежності та національній безпеці України». Із цього моменту конституційний клінч почав набирати незворотних процесів.

Перша перемога Тупицького

Як не дивно, але голова Конституційного суду у цій ситуації перетворився на таку собі «персону нон грата»: з початку нинішнього року працівники управління держохорони не пускають його на робоче місце в будівлю суду; офіс генпрокурора активізував кілька кримінальних справ, одну з яких передали на розгляд Подільському райсуду Києва. Зокрема, Тупицького обвинувачують за ч. 2 ст. 384 та ст. 386 Кримінального кодексу України (завідомо неправдиві показання, поєднані зі штучним створенням доказів захисту, підкуп свідка з метою відмови від надання показань). А віднедавна Тупицькому та його «колезі по нещастю» Касмініну взагалі перестали виплачувати заробітну плату.

Попри темну смугу в житті голови КС він все ж таки може похвалитися маленькою перемогою. Верховний суд 14 липня визнав протиправним та скасував Указ Президента України від 27 березня 2021 №124/2021 «Про деякі питання забезпечення національної безпеки України» в частині скасування указу президента від 14.05.2013 №256 «Про призначення Олександра Тупицького суддею Конституційного суду України».

Позов подав сам Тупицький наприкінці березня. Його аргументи зводилися до того, що чинне законодавство України не надає права президенту скасовувати прийняті ним акти

індивідуальної дії. Також позивач наголосив, що закон про національну безпеку України, на який посилається Зеленський у спірному указі, не передбачає ані повноважень, ані права президента скасовувати указ про призначення судді Конституційного суду України. Отже, на думку Тупицького, скасування акту індивідуальної дії після реалізації та виконання після спливу майже восьми років є протиправним.

Представник Зеленського у суді не погодився з позицією Тупицького. Пояснив, що перед тим, як видати указ по Тупицькому і Касмініну, глава держави разом із Радою національної безпеки і оборони України вивчали питання щодо проведення аудиту та аналізу усіх указів експрезидента Віктора Януковича (як відомо, українські суди визнали його винним у державній зраді) за часи перебування на вказаній посаді на предмет виявлення у них рішень, які можуть загрожувати безпеці та інтересам України. Моніторити документи, підписані Януковичем, доручили Службі безпеки. І ось спецслужба дійшла висновків: Тупицький та деякі інші судді Конституційного суду проголосували за рішення від 27 жовтня 2020 року у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції». Внаслідок чого низка норм антикорупційного законодавства втратили чинність, що призвело до дестабілізації соціально-політичної ситуації в Україні, дискредитації держави на міжнародній арені, чим створено потенційну загрозу державній безпеці України. Звідси, робить висновок представник відповідача у цій справі, президент Зеленський діяв у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією.

Поряд з тим Верховний суд не погодився з доводами глави держави. Згідно із законодавством, президент України призначає на посади третину складу Конституційного суду (6 із 18 суддів). Для цього він видає відповідні укази. Далі призначені особи складають присягу судді Конституційного

суду і саме з цього моменту заступають на вказану посаду. Іншого ж способу реалізації президентом конституційних повноважень, пов'язаних з формуванням КС, в тому числі й шляхом скасування раніше виданих актів з кадрових питань, Конституцією не передбачено.

«Колегія суддів вважає необґрунтованими посилення відповідача, як на правову підставу для прийняття спірного Указу, на норми пункту 17 частини першої статті 106 Конституції України, оскільки зазначені положення Основного Закону жодним чином не регламентують відносин стосовно формування складу Конституційного суду, а визначають повноваження президента України щодо здійснення керівництва у сферах національної безпеки та оборони держави і кадрових військових питань, які належать до його відання... Указ президента від 14 травня 2013 року №256 «Про призначення Олександра Тупицького суддею Конституційного суду України» фактично реалізований і вичерпав свою дію фактом його виконання у зв'язку з прийняттям Тупицького присяги судді Конституційного суду та вступом на цю посаду з 15 травня 2013 року», – сказано в рішенні Верховного суду.

До того ж, як наголосив суд, Зеленський, видавши спірний Указ, порушив, запроваджені Конституцією та законами України, гарантії незалежності та недоторканності судді Конституційного суду. Адже у статті 149-1 Конституції та статті 20 закону про Конституційний суд чітко виписані підстави і порядок звільнення судді. Щонайголовніше: рішення про звільнення з посади судді КС ухвалює Конституційний суд щонайменше двома третинами від його конституційного складу! А не президент...

Казус Ющенко

Верховний суд, який став на бік Тупицького, згадав у своєму рішенні схожий історичний прецедент. 1 травня 2007 року тодішній президент Віктор Ющенко вирішив звільнити Сюзанну Станік з посади судді Конституційного суду «у зв'язку з порушенням присяги». У

судах представник Віктора Андрійовича розтлумачував це тим, що 22 квітня 2004 року Станік склала присягу судді Конституційного суду України під час засідання Верховної Ради без участі президента Леоніда Кучми. Однак служителька Феміди пройшла всі судові інстанції, котрі підтвердили незаконність указу Ющенка.

2 квітня 2008 року експрезидент видав новий указ про поновлення Сюзанни Станік на займаній посаді. А вже наступного дня Ющенко видав ще один указ, яким скасував указ свого попередника Леоніда Кучми про призначення Станік суддею КС.

Але й тут усе склалося не на користь третього президента. Сюзанна Станік виграла всі суди. Зокрема, Окружний адмінсуд Києва постановив: «Внаслідок видання оскаржуваного Указу були порушені права Сюзанна Станік, оскільки було звужено обсяг конституційних гарантованих прав та обов'язків позивача. Зокрема, оспорюваний указ не встановлює правові аспекти діяльності судді Конституційного суду України з 2004 року до 2008 року... Отже, указ президента від 3 квітня 2008 року № 297/2008 «Про скасування указу президента від 25 березня 2004 року № 368» слід визнати протиправним і скасувати».

Поновлював суддю Станік на посаду вже новообраний глава держави Віктор Янукович. Він же звільнив її на підставі нею поданої заяви про відставку.

«Переведення стрілок»

У протистоянні Зеленського і Тупицького була ще одна важлива деталь. На етапі розгляду у Верховному суді позову судді КС, а саме 17 червня, надійшов відзив від президента. Він просив закрити розгляд справи, оскільки Верховний суд не може розглядати її за правилами адміністративного судочинства. На думку Зеленського, фактично ставиться питання про неконституційність його березневого указу в частині скасування указу президента Януковича від 14 травня 2013 року №256 «Про призначення Олександра Тупицького суддею Конституційного суду України». А це вже парафія розгляду Конституційного суду, який

тлумачить спірні законодавчі акти на їхню відповідність Основному Закону.

У суді також заслухали представника третьої особи – Конституційного суду, який повідомив: до КС надійшло конституційне подання від 49 нардепів, яке стосується того ж самого указу президента, який оскаржується. Проте зауважив, що питання із відкриття або відмови у відкритті конституційного провадження, ще не вирішено.

Натомість аргументи президента не переконали Верховний суд. Колегія суддів наголосила, що Тупицький не ставить питання про конституційність оскаржуваного указу, а наполягає саме на його незаконності. Ба більше – суддя Конституційного суду не може направити ані конституційне подання, ані конституційне звернення, ані конституційну скаргу. Відтак Тупицький, пояснює Верховний суд, позбавлений права на звернення до КС і не може отримати ефективний засіб юридичного захисту своїх прав та інтересів, зокрема в межах конституційного контролю. Після цих тверджень суд відмовив президенту у закритті цієї справи.

Кілька слів про конституційне подання, яке лежать у КС. Ще 8 квітня група народних обранців, переважно з «Батьківщини» і «Європейської солідарності», звернулися до КС з проханням визнати оскаржені акти президента такими, що не відповідають низці норм Конституції України.

«У підписантів цього конституційного подання та і у суспільства в цілому є чимало питань до наслідків політики Віктора Януковича та сформованого ним злочинного режиму, у тому числі й до призначених ним суддів Конституційного суду. Проте єдиний можливий механізм припинення повноважень судді КС або звільнення його з посади визначений Конституцією. Усунення суддів КС в неконституційний спосіб може створити небезпечний прецедент, відповідно до якого будь-яких осіб, в тому числі й інших суддів єдиного органу конституційного контролю, призначених попередніми президентами, можна у такий спосіб та поза межами правових підстав «відсторонити» від виконання ними повноважень або навіть «звільнити». Відтак

укази (три укази Володимира Зеленського, які стосуються відсторонення Тупицького від посади судді КС і про скасування указів про призначення Тупицького і Касмініна судьями Конституційного суду – Главком) є не лише антиконституційними, а й юридично-шкідливими для подальшого існування правової системи України, перетворюючи державний устрій в неправовий і недемократичний», – вважають автори подання з числа нардепів.

Як з'ясував «Главком», суддею-доповідачем із конституційного подання 49 обранців було визначено суддю Ігоря Сліденка. У жовтні 2020 року він також був доповідачем із «антикорупційного питання», рішення по якому спровокувало своєрідну конституційну кризу в країні. Тепер же служитель у пурпуровій мантії чомусь не поспішає братися за розгляд справи, яка зачіпає його колег Тупицького і Касмініна.

Так, 18 травня Велика палата Конституційного суду розглянула клопотання судді Сліденка про продовження терміну для вирішення другою колегією суддів Другого сенату КС питання, чи відкривати конституційне провадження за зверненням політиків, чи відмовити їм. Як пояснив суддя-доповідач, потрібен додатковий час, оскільки є ряд процедурних моментів. Сліденка почули і дали час до 11 червня.

15 червня Велика палата КС ще дала один місьць на роздуми. Про це знову попросив суддя-доповідач Сліденко. Станом на 16 липня на сайті Конституційного суду відсутня будь-яка інформація щодо цього питання.

Битимуться до кінця

Офіс президента запевняє, що в жодному разі не здасться без бою. Адже рішення Верховного суду не є кінцевим – його протягом місяця можна оскаржити до Великої палати Верховного суду.

«Вважаємо це рішення, ухвалене в інтересах Тупицького О. М., підготовкою до спроби знищення судової реформи в Україні через важелі Конституційного суду. Президент України використає всі конституційні механізми для того, щоб захистити процес реформ у нашій державі та забезпечити повне функціонування законів про Вищу раду правосуддя та Вищу кваліфікаційну комісію суддів», – відповідна заява з'явилася на сайті президента у день винесення рішення Верховним судом у справі Тупицького.

За тим же лекалами розвивається справа іншого судді КС Олександра Касмініна. Він позивається до Зеленського у Верховному суді й також просить визнати протиправним і скасувати президентський указ. Як у випадку з Тупицьким, суд відмовив президенту у закритті справи, пояснивши, що оцінка актів глави держави на їхню відповідність законодавству не належить до повноважень Конституційного суду. Слухання у справі Касмініна перенесли на початок вересня 2021 року. Тоді ж, очевидно, можна очікувати на кінцевий вердикт, який навряд чи влаштує Офіс президента (*Главком* (<https://glavcom.ua/country/politics/konstituciyniy-sum-zelenskogo-770034.html>)). – 2021. – 19.07).

Л. Семишоцький, Закон і Бізнес: Шлях до «перезавантаження» ВРП та ВКС відкритий: що може піти не так?

Набули чинності обидва закони, що дають старт переобранню головних кадровиків судової системи. Акти передбачають майже однакові інструменти іноземного впливу на національні органи. Утім, є й суттєві відмінності, що пояснюються поспіхом при ухваленні цих законів.

День «Х» для судової системи

Ті, хто до останнього розраховував, що глава держави дослухається до думки науковців і

суддівських асоціацій та не стане руйнувати останній бастион суддівської незалежності – Вищу раду правосуддя, піймали облизня. У будівлі на вул. Банковій не стали відмовлятися від ідеї віддати орган суддівського врядування на відкуп іноземним партнерам.

Не справили враження ні наукові висновки, ні застереження щодо наступного визнання неконституційними положень, що запроваджують «велику інквізицію» для

чинної ВРП – етичну раду. Напевне, тепер в Офісі Президента впевнені, що, на відміну від минулого разу, нинішній Конституційний Суд не стане квапитися з висновком. А якщо й визнає окремі положення такими, що не відповідають Основному Закону, то буде це років через 2–3, тобто коли ЄР уже зробить своєю справою – очистить ВРП від зайвих елементів.

Обидва акти – «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» від 13.07.2021 №1629-ІХ та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя» від 14.07.2021 №1635-ІХ – оприлюднені в один день. Отже, й одночасно набули чинності – з 5 серпня.

З огляду на виписану процедуру, десь через 41 день ми повинні отримати й конкурсну комісію та етичну раду. Перша займеться відбором кандидатів на посади членів ВККС, а для другої головним завданням буде за півроку оцінити всіх наявних членів ВРП (крім Голови Верховного Суду) та відсторонити від роботи тих, до чийої професійної етики та доброчесності виникнуть запитання.

Тож днем «Х» для судової системи наразі є 15 вересня – крайня дата, коли мають бути завершені ці процедури. Відразу зауважимо, що тут правило арифметики не діє та через особливості обчислення строків можемо мати й іншу дату, наприклад, 20 вересня. Але про все по порядку.

Алгоритм на 4 етапи

Й ЄР, і КК формуватимуться за однаковим алгоритмом у 4 етапи (див. інфографіку). Перше слово буде за Міністерством закордонних справ. Воно надсилає ВРП перелік міжнародних та іноземних організацій, які в останні 5 років давали нам гроші на судову реформу та/або боротьбу з корупцією. Теоретично, це має бути один і той самий список від одного адресанта одному адресату. Але такого документа вимагають різні закони. Тож листів має бути два.

Далі голова ВРП негайно направляє запити до цих самих міжнародних організацій та Ради суддів, аби вони подумали над тим, кого навантажити цим почесним, але безоплатним обов'язком. Адже за сприяння, хоч і в такій важливій справі, зарплати не нараховуватимуть.

Можна припустити, що на цьому процес буде поставлений на паузу. Хоча закони відводять на складання списків аж 30 днів, на практиці цього може не вистачити, принаймні для РСУ. Адже, за нашою інформацією, найближче засідання цього органу заплановано на останній перед святами день – 20 серпня. При цьому, як стало відомо, на ньому, швидше за все, лише обговорять питання, як власне визначитися з кандидатами.

Річ у тім, що тепер закони дозволяють більш широкий вибір порівняно з реформою-2019 – будь-який суддя або суддя у відставці, але який пройшов кваліфікаційне оцінювання. Щоправда, для членів ЄР є додаткове обмеження: не перебувати на адміністративних посадах і не входити до складів ВККС і ВРЮ до 2015 року.

Тобто формально РСУ не може обмежитися вибором виключно з-поміж «своїх». Проте часу не так уже й багато: списки мають бути складені не пізніше 13 вересня. Звісно, якщо МЗС і ВРП вкладуться у свої часові межі.

А тут теж є варіанти. По-перше, у законі №1635-ІХ забули додати, що на другому етапі листи може направляти не тільки голова ВРП, а й виконувач його обов'язків. У другому акті це уточнення є (до речі, за пропозицією Президента). Тож можна дійти висновку, що без повноцінного очільника Ради процедура зі створенням ЄР може загальмувати. Принаймні РСУ не буде обмежена у складанні цього списку будь-яким строком, який відлічується саме від дати надходження звернення голови ВРП.

До речі, 20 вересня – крайня дата, що не враховує поштових пересилань. Адже закони не передбачають задіяння електронного листування. Тож між направленням листа та його отриманням може спливати не один день.

Наприклад, якщо лист МЗС зі списком надійде поштою в п'ятницю, 13-го, то голова ВРП матиме час до понеділка, аби зробити

запит у міжнародних партнерів та РСУ щодо списків кандидатів до ЄР та КК. І не тому, що має якісь перестороги до такого дня, а з огляду на тлумачення з рішення Конституційного Суду від 7.09.98 №11-рп/98: термін «дні», якщо він вживається у правових актах без застережень, означає лише календарні дні. Якщо ж останній день строку припадає на вихідний або неробочий день, то він спливає в перший робочий день після цієї дати.

Казус виникне, якщо до цієї дати не оберуть очільника Ради. Тоді лист стосовно складу ЄР й направляти буде нікому. Щоправда, на 12 серпня в порядку денному ВРП значиться підозріло мало конкретних питань – одне. Заради цього збирати пленарне засідання Ради якось не комільфо. Однак є «різне», і, можливо, саме під час відповідного обговорення і спробують нарешті проголосувати за нового голову. Але для цього кандидат має здобути підтримку щонайменше 11 колег із 17 наявних.

Експерти на два фронти

Будемо вважати, що все пройде гладко й голова ВРП таки з'явиться. Хоча б для того, щоб не драгувати наших міжнародних партнерів. Тож перейдемо до третього етапу – списків кандидатів.

Можна бути впевненим, що в міжнародних організацій вони вже давно складені та узгоджені. Тож на дотримання строків вплине хіба що літня відпустка. Однак до середини вересня там точно впораються.

Питання тільки в тому, скількима ще авторитетними правниками з бездоганною репутацією наші партнери зможуть пожертвувати заради судової системи України. Бо ж і на батьківщині на них, напевне, підвищений попит. А тут одразу б слід відірвати й перекинути в Україну. Чи достатньо трьох?

Тобто чи можуть одні й ті самі експерти входити до складу і ЄР, і КК?

Прикметно, що закони мають відмінні вимоги до закордонних представників. Теоретично до складу КК можуть увійти навіть українські громадяни, бо достатньо, аби в очах міжнародних партнерів вони мали «бездоганну

ділову репутацію, високі професійні якості, суспільний авторитет та відповідали критерію добросовісності».

Проте закон №1635-ІХ містить додаткову умову: не менше 10 років досвіду «здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням, підтримання державного обвинувачення в суді чи здійснення судочинства у справах, пов'язаних із корупцією», зокрема в інших країнах. Отже, жоден з вітчизняних грантових активістів не має шансів потрапити до складу ЄР. А до КК – будь ласка, якщо дуже перепросити наших партнерів.

Натомість жодних обмежень щодо суміщення посад не зазначено ні в одному, ні в іншому законі. Звісно, працювати на два фронти буде обтяжливо, тим більше в дистанційному режимі. Але для виконання ролі ретранслятора багато часу не знадобиться.

До того ж у членів комісії строк повноважень становить 2 роки, а перша ЄР працюватиме 6. Та й тривалість конкурсів дещо різна. Оголошення про конкурс до ВККС має бути розміщене аж через 30 днів після першого засідання комісії. Натомість суб'єкти призначення 4 членів ВРП, яких наразі не вистачає, мають повідомити про добір претендентів не пізніше 30 днів з дня набрання чинності законом №1635-ІХ. Тобто навіть раніше, як з'явиться повноважний склад ЄР.

Тож теоретично можна працювати в обох органах за принципом «Фігаро тут, Фігаро там» або на два монітори одночасно.

Хто тут найдоброчесніший?

В РСУ вибір значно більший – із суддів, котрі пройшли кваліфікаційне оцінювання. Адже закон №1635-ІХ можна тлумачити таким чином, що вимога наявності 15 років стажу на перший склад ЄР не поширюється. Інакше цей ценз повинен застосовуватись і до «міжнародної складової», що утворить колізію з п.23-1 розд. III «Прикінцеві та перехідні положення» закону «Про Вищу раду правосуддя. Принаймні членам РСУ буде над чим подискутувати.

Щодо стажу членів КК жодної умови в законі №1629-ІХ не передбачено взагалі – ні в загальній, ні в спеціальній частині. Тож,

маючи щонайменше кілька тисяч потенційних кандидатів із числа суддів, які пройшли кваліфікаційне оцінювання (як до ЄР, так і КК), РСУ навряд чи має право самостійно обирати, кому пропонувати ці посади.

Можна, звісно, скласти рейтинг усіх суддів і суддів у відставці за кількістю балів, які вони отримали (загалом або тільки за критерієм добросовісності), викреслити з нього тих, хто не має авторитету, а потім починати дзвонити в порядку убунання балів, доки потрібна кількість не погодиться.

Більш довгий шлях – оголосити й собі конкурс, аби принаймні виявити охочих суміщати роботу чи заслужений відпочинок із громадським навантаженням. З огляду на плани РСУ такий конкурс навряд чи встигнуть оголосити раніше останніх чисел серпня. Потім потрібен буде час на вивчення документів, співбесіди, голосування. Укластись у відведений для складання списків строк виглядає цілком реальним, але час біжить швидше, ніж нам здається.

Між іншим, закон №1629-ІХ в основній частині передбачає, що кількість кандидатів у списку має бути вдвічі більшою від посад у КК, а закон №1635-ІХ такої вимоги не містить.

Хоча обидва не обмежують суб'єктів подання в кількості кандидатур у списках.

Можна також обмежитися формальною перевіркою та подати кандидатури всіх, хто відповідає законодавчим критеріям. Єдине, що слід пам'ятати при складанні списків, – автоматичне призначення перших трьох, у разі якщо голова ВРП zvolікатиме із цим або буде відсутній до того часу. Утім, аби навчити законодавця уважніше ставитися до складання нормативно-правових актів, кандидатів можна не нумерувати та ще й розставити в 3 стовпчики. І хтозна, в якому порядку рахувати перших.

Отже, зачекаємо, як просуватиметься процедура в останні тижні літа, аби зрозуміти, чи зголосяться судді або судді у відставці взяти участь у реформі з іноземним елементом. Бо якщо судова система точно зацікавлена в найшвидшій появі ВККС, то «етичні контролери» їй точно як п'яте колесо у возі. Принаймні про це гучно заявляли всі правничі та суддівські асоціації. От і подивимось, чи не розійдуться слова із чиймись амбіціями.

Тож далі буде... *(Закон і Бізнес (https://zib.com.ua/ua/148603-shlyah_do_perezavantazhennya_vrp_ta_vkks_vidkritiy_scho_mozh.html). – 2021. – 7.13.08).*

Я. Юрчишин, М. Костецький, Українська правда: Перспективи нового суду. Куди йдемо і чи не зіб'ємось з дороги?

Після десятиліть бродіння по пустелі у липні 2021 року Україна наткнулась на невеличку оазу, яка може привести нас до повноцінної цивілізації вже за кілька років. І це не метафора, а цілковита реальність.

Повноцінна судова реформа із забезпеченням практичної імплементації верховенства права, невідворотності покарання та справедливості для кожного великого і маленького українця здатна перевернути з ніг на голову систему стримувань і противаг на якій живе наше суспільство, вивести його на новий рівень цивілізаційного розвитку.

Верховна Рада цього місяця проголосувала законопроекти № 3711-д та № 5068, які дають Україні цей шанс.

Законопроекти передбачають формування нових органів суддівського врядування: Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) та Вищої ради правосуддя (ВРП) – на прозорих зрозумілих конкурсах та за участі міжнародних експертів.

Парламент після років zvolікань, десятків засідань Комітету з питань правової політики та сотень обговорень з профільними експертами, фахівцями та міжнародними експертами врешті-решт прийняв в цілому проекти про перезавантаження ключових органів у судовій системі України, які дають нам усім шанс на якісне оновлення органів суддівського врядування та поступове перезавантаження усього суддівського корпусу.

Спільними зусиллями реформаторських кіл влади та опозиції вдалося забезпечити незалежну процедуру формування нових органів, зокрема до обох законопроектів було враховано майже 100 моїх поправок, які зокрема забезпечують:

- залучення визнаних міжнародних експертів до складу Конкурсної комісії з відбору членів ВККС та Етичної Ради для ВРП;
- призначення складу Етичної Ради навіть якщо ВРП затягуватиме прийняття рішення;
- вирішальний голос міжнародних експертів у разі рівної кількості голосів;
- самостійне затвердження Етичною Радою власного положення та регламенту;
- автономність структурного підрозділу дисциплінарних інспекторів;
- детальний опис процедури добору кандидатів до складу ВРП.

Однак, давайте спробуємо розібратись, чи цього разу справді вдасться усе довести до ладу та чому це тільки шанс, а не гарантія реального оновлення судів.

Так, у 2016 році Верховна Рада України вже ухвалювала «революційний», як тоді здавалось, законопроект «Про судоустрій і статус суддів». Він змінював настільки багато у системі судочинства, що здавалось, ось воно, нарешті – Гордіїв вузол буде розрубано і вже зовсім скоро українці будуть насолоджуватись професійним та якісним судочинством у власній країні. А відповідальний за напрямок правосуддя заступник голови Адміністрації президента Олексій Філатов, представляючи документ, запевнив, що імплементація змін буде незворотнім процесом покращення якості правосуддя, для цього навіть внесли зміни в Конституцію.

Закон тоді передбачав утворення «нової» Вищої ради правосуддя, яка перебирала на себе функції управління судовою системою, дисциплінарні провадження, надання згоди на затримання чи арешт, звільнення суддів. Кваліфікаційні функції отримувала Вища кваліфікаційна комісія суддів.

Проте була допущена ключова помилка – реформування старої корумпованої судової системи України довірили робити... так, старим

корумпованим суддям. Парадокс, який і став основною причиною провалу судової реформи.

У старих суддівських кланів, які роками контролювали усі процеси в системі та були раді прислужитись кожній наступній владі не було жодних намірів самоочищуватись. Максимум, на що вони були здатні – це косметичний ремонт, який змінював вивіски, писав красиві звіти і...абсолютно не торкався ключових інтересів системи та їх окремих гвинтиків.

І саме тому, зараз було стільки розмов та сварок про залучення міжнародних експертів до процедур добору та оновлення органів суддівського врядування. Без об'єктивного незалежного контролю за процесом зі сторони незацікавлених осіб, які не пов'язані будь-якими зв'язками з українськими судовими елітами, ми можемо знову повторити помилки 2016 року і на довгі роки загнати ситуацію в українських судах в глухий кут.

Отже, які в нас залишаються ризики?

Не одночасний запуск оновлених судових органів.

Конкурсна комісія з відбору членів ВККС подає ВРП 32 кандидати, і вже з них Вища рада правосуддя робить кінцевий вибір. Якщо Вища рада правосуддя не буде оновлена до цього етапу, то великі шанси на те, що переможуть ті, хто буде більш прихильним до існуючих суддівських кланів, а не найпрофесійнішим чи найдостойнішим.

Ризик нейтралізується оновленням ВРП разом із ВККС, тоді вже нова ВРП обиратиме членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів.

На щастя, парламент 20 липня зібрався на позачергове засідання і дав зелене світло підписанню обох законопроектів, відхиливши технічні постанови про їх скасування, тепер справа за Президентом.

Перегляд рішень про визнання кандидатів недоброчесними.

Етична рада, яка перевірятиме кандидатів до складу ВРП, а також чинний склад ВРП, може отримати оскарження своїх рішень до Верховного суду. Той, в свою чергу, попри якісне оновлення після 2016 року, має частину суддів із сумнівною репутацією та сумнівами у доброчесності.

Скасування рішень Етичної ради через Верховний суд матиме наслідки для результатів конкурсів та може навіть заблокувати його на невизначений строк.

Суб'єкти формування ВРП залишать своїх фаворитів на посадах.

Відповідно до статті 131 Конституції України, членів Вищої ради правосуддя обирають/призначають такі суб'єкти як з'їзди/конференції суддів, прокурорів, адвокатів, науковців, Президент та ВРУ. Вони матимуть можливість перебити рішення Етичної ради протягом 3 місяців з моменту ухвалення. Таким чином, чинні члени ВРП зможуть залишитись на посадах.

Однак, ситуація виглядає більш позитивно на цьому етапі, оскільки отримати підтримку з'їзду делегатів зі всієї України, а тим більше скликати його протягом такого короткого строку доволі важко.

А ще в попередній редакції законопроекту з'їзди навпаки мали підтримати рішення Етичної ради для набрання ним чинності. Тому, тепер вже недоброчесні чиновники будуть намагатись заручитись підтримкою, а не навпаки.

Публічна підтримка недоброчесних із негативним висновком Етичної ради буде дуже складним рішенням для правників, які будуть обрані делегатами на з'їзди.

Визнання законів неконституційними у Конституційному Суді України.

Таке вже траплялось із попередньою спробою оновити органи суддівського врядування у законопроекті №1008, який через декілька місяців був скасований у КСУ, і може трапитись знову за певних обставин.

Скоріш за все, знайдеться 45 депутатів, незадоволених реформою, які організують

подання до КСУ для скасування її через формальні приводи, зокрема народні депутати з фракцій «Батьківщина» та «ОПЗЖ», які активно протидіяли ухваленню законопроектів на кожному з етапів.

Саме тому, настільки багато уваги було приділено скрупульозному написанні тексту законопроекту та його відповідності нормам Конституції України.

Наголошую, жодна норма ухвалених проєктів не суперечить Конституції і повністю їй відповідає. Остаточо нейтралізувати даний ризик може повноцінна реформа Конституційного Суду України, і вже восени до цього має приступити парламент під час чергової сесії.

Врешті-решт, можна констатувати, що підготовча робота зроблена і тепер все залежить від належної імплементації ухвалених змін, а також, що не менш важливо, активним громадським контролем за кожним з етапів проведення реформи.

Не сумніваюсь, що старі клани та корумповані чиновники будуть усіма силами намагатись зірвати процес, і в наших спільних інтересах не дати їм цього зробити.

Наше переконання – Україна не може собі дозволити вчергове йти на болісні експерименти і даремно гаяти час.

Справжня судова реформа – пріоритет номер 1 для розвитку успішної та заможної України, і ми будемо робити усе, щоб досягти цього результату.

І в стінах Парламенту, і поза ними. Справедливість обов'язково буде (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2021/07/30/7302198/>). – 2021. – 30.07).

А. Коваленко, Апостроф: «Вовки» та «львови» в овечих шкурах: чому гальмує реформа судової системи

В системі української влади судова її гілка користується найменшою довірою українців. Процвітаюча в судах корупція, кумівство, відсутність незалежності суддів, постійні політично обумовлені рішення – все це, без сумніву, становить величезну проблему

для країни, оскільки гальмує розвиток всіх інших напрямків – політики, економіки, соціальної сфери. Чималу проблему представляє і тотальна кругова порука, коли суддя, щодо якого висунуто мотивовані звинувачення, просто «відмазується» його колегами, адже ті знають,

що завтра він допоможе «відмазати» їх. Все це говорить про те, що українська судова система потребує не просто косметичної терапії, у вигляді нічого часом не значущих законодавчих змін, а серйозного хірургічного втручання.

Кожна нова влада в Україні заявляла про свою готовність реформувати судову систему. Але президенти і склад Верховної Ради змінювалися, а судова система залишалася незмінною. Напевно, справедливості заради варто відзначити, що ближче всіх до здійснення судової реформи підійшов парламент минулого скликання, та й то за настійною вимогою європейських партнерів. Однак реформа обмежилася тим, що суди, фактично, лише змінили назву, а всі одіозні судді залишилися на підготованих місцях.

А судді хто

Довіра до судової системи багато в чому залежить від особистості суддів. В умовній Америці суддя, щодо якого є хоча б натяк до причетності до правопорушення, тут же позбавляється мантиї. В Україні таких суддів навпаки – відправляють керувати цілими юрисдикціями.

Яскравим прикладом і безперечним лідером рейтингу судової «нечистоплотності», як відомо, є голова Окружного адміністративного суду Києва Павло Вовк, який керує цим судом вже більше 10 років. Весь цей час він відверто впливає на органи державної влади, відомих політиків і чиновників. Позбавити Вовка посади в різний час намагалися НАБУ, п'ятий президент Петро Порошенко і активісти-антикорупціонери. Але всі їхні спроби закінчувалися нічим. Вовк продовжує сидіти в своєму кріслі.

Ні для кого не секрет, що при Януковичі Павло Вовк регулярно спілкувався із заступником голови його адміністрації Андрієм Портновим, якого неодноразово називали «смотрящим» за судовою системою. Під час Майдану, як відомо, Окружний адмінсуд Києва приймав рішення потрібні владі. Наприклад, забороняв масові зібрання в центрі Києва. Зокрема, ОАСК дозволив розібрати барикади активістів, після чого «Беркут» почав штурмувати Євромайдан.

Після Революції Гідності Павло Вовк швидко «перевзвуся» ставши, фактично, членом команди нового президента Порошенка. У 2017 році Вовк навіть вирішив взяти участь в конкурсі на суддю оновленого Верховного суду України. Однак отримав негативний висновок щодо його доброчесності.

Мабуть, образившись на те, що йому закрили дорогу до Верховного суду, Вовк відзначився в подальшому цілою низкою скандальних рішень, що викликали неабияке обурення громадськості. Так, ОАСК визнав незаконною націоналізацію «Приватбанку». Також суд, керований Вовком, поновив на посаді відстороненого за корупцію керівника Державної фіскальної служби Романа Насірова. Відсторонив від посади в.о. міністра охорони здоров'я Уляну Супрун.

Ще приклад – судова інстанція, підпорядкована Вовку, визнала протиправною постанову Кабміну України про новий правопис. У ОАСК також потрапив позов в якому вимагали скасувати перейменування Московського проспекту в Києві на проспект Степана Бандери. Суд цей позов задовольнив.

Вовка також можна звинуватити в спробі підірвати українську освіту. Нагадаємо, в кінці 2020 року Портнов зажадав перегляду восьми підручників для 5-11 класів з історії України, випущених в 2018 і 2019 роках. Крім того, Портнов вимагав переглянути інші посібники і навчальні програми, в яких описані події 2013-2014 років, зокрема, Революція Гідності. На думку Портнова, в підручниках історії події 2013 року «викладаються односторонньо, з вигаданням фактів», а також «містять ознаки спотворення інформації і подій, що мали місце в період 2013-2014 років, маніпулювання фактами і оцінками подій цього періоду». Міністерство освіти, природно, проти цих вимог заперечило, і тоді Портнов звернувся до ОАСК. Ну а суд, очолюваний Вовком, природно, позов Портнова задовольнив. На щастя, всі одіозні рішення згодом були скасовані вищестоящими судами.

Вишенькою на торті можна назвати затримання детективами НАБУ брата судді Вовка при отриманні хабара в розмірі 100 тисяч

доларів. За попередньою версією слідства, гроші нібито призначалися для самого Павла Вовка. Незважаючи на такий бекграунд, сьогодні Павло Вовк продовжує обіймати посаду голови ОАСК.

Втім, крім Павла Вовка в українській системі є ще один Вовк – Сергій. Він теж суддя. Правда, працює в Печерському райсуді Києва. Однак, як і його однофамілець відрізняється одіозними рішеннями.

Так, Сергій Вовк задовольнив позов все того ж Андрія Портнова про захист честі і гідності та стягнув з державного бюджету на користь Портнова 7 мільйонів гривень. Сергій Вовк відомий також і винесенням політично мотивованих вироків. Наприклад, він прийняв рішення про зняття арешту з понад 400 об'єктів нерухомості, пов'язаних з олігархом Ігорем Коломойським. Вовк звільнив з-під варті підозрюваного в організації вбивства бердянського активіста «Сармата». Цей же суддя обирав запобіжний захід «підозрюваним» у вбивстві журналіста Павла Шеремета.

Але це ще не все. У 2014 році Сергій Вовк позбавив елітної квартири і автомобіля їх законну власницю. Прокуратура побачила в цьому «завідомо неправосудне рішення» і порушила стосовно судді кримінальну справу. Під час розгляду справи Вовк, за даними ГПУ, ухилився від слідства і не ходив на допити. Тому Генпрокуратура звернулася з клопотанням про дозвіл на його затримання і арешт і такий дозвіл від Верховного суду і парламенту отримала. Однак до реального арешту судді Вовка так і не дійшла. Цікаво, що Вища кваліфікаційна комісія суддів кілька разів усували одіозного суддю з посади.

Незважаючи на всі ці факти Вовку все одно вдавалося залишатися в своєму кабінеті. Він кожен раз оскаржив рішення про своє відсторонення і кожен раз «виграв» (як тут не згадати про горезвісну кругову поруку?). Більш того, Вовк навіть повертав собі зарплату за цей період. До сьогоднішнього дня Сергій Вовк вершить правосуддя.

Варто розповісти ще про одного персонажа в судовій мантії. Широкої громадськості він не такий відомий, як Вовки, але теж з промовистим

прізвищем – Богдан Львов. Зараз він обіймає посаду заступника голови Верховного суду України і носить звання «заслужений юрист України».

Чим же прославився цей служитель Феміди? Згідно з розслідуванням «Слідства.Інфо», Львов може бути причетним до корупційного скандалу за участю члена Вищої ради юстиції Павла Гречковського. Як повідомляють журналісти, Павло Гречковський обіцяв громадянину Олега Шкляру вирішити питання про забезпечення прийняття «потрібного» рішення судьями апеляційної та касаційної інстанцій через Голову Вищого господарського суду України (цю посаду він тоді обіймав) Богдана Львова.

В якості винагороди за таку «допомогу» з громадянина Шкляра, за його словами, вимагали \$ 500 тисяч, з яких \$ 200 тисяч були, нібито, призначені «за позитивне рішення Вищого господарського суду України». З особистих джерел журналісти «Слідства» дізналися про те, що напередодні скандалу Павло Гречковський зустрічався з Богданом Львовом в його робочому кабінеті.

Як повідомляли деякі ЗМІ, в січні 2015 року Богдан Львов нібито був викритий на передачі хабаря в розмірі 1 млн доларів готівкою. Суддю нібито допитали і відпустили, оскільки затримати його без відповідного рішення парламенту було не можна. Незабаром Богдан Львов спростував висунуті звинувачення, як і сам факт затримання.

Також відомо, що Богдан Львов не дотримувався принципу незалежності суддів, оскільки двічі отримував нагородну зброю. Один раз від колишнього міністра внутрішніх справ Арсена Авакова. Хоча норми суддівської етики і закон забороняють суддям отримувати подібні нагороди.

Журналісти «Бігус.інфо» в свою чергу з'ясували, що в 2015 році Голова вищого господарського суду України Богдан Львов давав вказівки суддям цього суду, за кого голосувати на з'їзді суддів. Що цікаво, на наступний день всі кандидати, схвалені Львовим, отримали нові посади. За них проголосувало майже три сотні служителів Феміди.

На всі ці факти і ще ряд інших Громадська рада доброчесності вказала в своєму висновку від 16 травня 2017 року, після того, як Богдан Львов подав свою кандидатуру на посаду судді реформованого Верховного суду. Громадська рада доброчесності в висновках написала про невідповідність кандидата критеріям доброчесності та професійної етики.

І що в результаті? А в підсумку Богдан Львов стає суддею Верховного суду.

І ось зовсім зі свіжого. Як стало відомо Центру протидії корупції, дружина судді Богдана Львова в березні поточного року придбала квартири в одному з найдорожчих ЖК Києва – Tetris Hall.

Розслідувачі повідомляють, що два приміщення мають площу 130 і 71 кв. м. Крім того, дружина судді придбала 2 паркомісця і ще 2 приміщення для зберігання велосипедів.

Цікаво, що придбати квартири в елітному комплексі дружині Львова вдалося за досить вигідною ціною. Так, вартість квадратного метра в Tetris Hall стартує від 4 тис. дол. Але жінці, як пишуть розслідувачі, квартири обійшлися в 7 812 612 грн за 130 кв. м і в 4 284 336 грн за 71 кв. м. Тобто, фактично в 2 рази дешевше.

Тим часом, офіційні доходи дружини судді в 2020 році склали... аж 12 тисяч гривень.

Розслідувачі відзначають, що для покупки квартири Інна Львова змогла позичити у 3-х людей 370 тис. доларів і встигла повернути в 2020 році 130 тис. доларів своїм позичальникам.

Суддя Богдан Львов у 2020 році отримав 3 852 541 гривень зарплати. Висновки напрошуються самі собою.

І ще один факт. Останнім часом анонімні телеграм-канали, які пов'язують з Портновим і Вовком, активно піарять Богдана Львова і критикують діючу голову Верховного Суду Валентину Данішевську. Не виключено, що Львов не без допомоги Вовка готується очолити Верховний Суд України.

Слідами реформи

2 червня 2016 року після тривалих суперечок і протидії опонентів Верховна Рада дала старт давно назрілої судової реформи. Парламентарії прийняли два документи. Першим вони внесли

зміни до Конституції. Другим документом став новий закон про судоустрій і статус суддів.

Передбачалося, що за допомогою цієї реформи судова система України очиститься, і в неї прийдуть зовсім нові люди з незаплямованою репутацією. На ділі ж все вийшло не так. А іноді навіть навпаки. У владу повертаються раніше відсторонені судді.

Наприклад, Верховний суд уже повернув на колишню посаду одіозну суддю Печерського суду Києва Оксану Царевич. Вона відома тим, що разом з соратником по суддівству Віктором Кицюком розглядала справи щодо активістів Автомайдану. Царевич за сфальсифікованими рапортами міліції засудила дев'ять водіїв, які в дійсності не порушували правил. Деяких водіїв на акції навіть не було, а рапорти про них прямували до Царевич в обхід автоматизованої системи.

Також Вища рада правосуддя рекомендував поновити на посаді судді Печерського райсуду Києва і соратника Царевич Віктора Кицюка. Причому, тепер згідно з новим судовим законодавством, Кицюк буде займати свою посаду довічно, як і Царевич.

Еге ж, реформа в дії...

У березні поточного року на форумі «Україна 30. Розвиток правосуддя» президент Володимир Зеленський зазначив, що в Україні, мовляв, буде реалізована дієва судова реформа, яка гарантує право кожного громадянина на чесний, незалежний і справедливий суд. «Провести таку реформу обіцяла кожна влада в Україні, але в результаті суди залишалися неререформованими, корумпованими і неефективними. Ми налаштовані розірвати це замкнене коло. Чесний і справедливий суд – це саме та частина моєї президентської програми, від якої багато в чому залежить виконання багатьох інших частин. Тому що у нас можуть бути кращі антикорупційні органи в світі, але вони втрачають сенс, якщо корупціонери уникають справедливого покарання в судах», – заявив тоді керівник держави.

Однак, як показують поточні події, гучні слова Зеленського про «чистки» судів залишаються лише словами. Навіть явно недоброчесних суддів не поспішають позбавляти мантій.

Так, Вища рада правосуддя відмовився звільнити суддю Верховного Суду Ольгу Ступак за незаконне збагачення і брехню в деклараціях. Фактично, ВРП проігнорувала матеріали кримінального провадження, які передало НАБУ. Про це повідомив на своїй сторінці в Фейсбук адвокат Роман Маселко.

За словами адвоката, на співбесіді в ВККС Ступак збрехала про джерела походження коштів для покупки BMW за 1 400 000 грн, а також про кошти на будинок під Києвом в 380 кв. м.

«Ви запитаєте, як же спростовані докази надані НАБУ? А ніяк. Ступак ні разу не прийшла на засідання і не пояснила виявлені НАБУ факти. Дисциплінарна палата ВРП теж ніяк не пояснила, чому повністю проігнорувала матеріали НАБУ. Просто зробила вигляд, що їх немає», – написав Маселко.

Тобто, реального поновлення судової системи поки не відбувається. Причина цього, на думку експертів, полягає в тому, що «стара суддівська гвардія» реформам затято чинить опір. Але і влада також не зацікавлена в створенні незалежної судової системи, вона хоче її контролювати.

Так, кілька місяців тому Володимир Зеленський обіцяв розпустити ОАСК і навіть вніс до парламенту відповідний законопроект.

Але, як бачимо, суд, очолюваний Вовком, до сьогодні працює. Очевидно – домовилися...

Як зазначила в коментарі «Апострофу» голова правління Громадської організації «Просуд» Тетяна Огнев'юк, якщо виконавча влада буде контролювати судову гілку – це вже буде поліцейська держава, а не демократія.

16 липня Верховна Рада, в якій більшість голосів належить партії «Слуга народу», заблокувала підписання закону про реформу Вищої Ради правосуддя. Це рішення викликало негативну реакцію не тільки в українському суспільстві, а й у європейських партнерів.

Згодом, 20 липня, Верховна Рада на позачерговому засіданні все ж розблокувала підписання законів, що стосуються судової реформи, проваливши проекти постанов про скасування голосування за них. Тобто, бій за оновлення судової системи ще не закінчено.

Тим часом, згідно з опитуваннями від центру Разумкова, сьогодні українським судам повністю довіряє лише 1,7% українців. «Швидше довіряють» судам ще 11,3%. При цьому 40,6% не довіряють судам взагалі, а 37,4% «скоріше не довіряють». Подальші коментарі, як кажуть, зайві (*Аностроф* (<https://apostrophe.ua/ua/article/society/2021-07-23/vovki-i-lvovyi-v-ovechih-shkurah-pochemu-tormozit-reforma-sudebnoy-sistemy/40895>). – 2021. – 23.07).

РБК-Україна: Інструкція до держави. Навіщо Конституцію весь час змінюють і що з нею знову не так

Вже чверть століття Україна живе з Конституцією, ухваленою в жорстких баталіях і суперечках через п'ять років після здобуття незалежності. Попри потуги, в яких народжувався цей документ, кожна нова команда влади бралася його міняти. Про те, як змінювалася Конституція за роки незалежності і що в ній ще можуть переписати – нижче в матеріалі РБК-Україна.

Шлях України до побудови своєї державності не завершився здобуттям незалежності тридцять років тому. Після цього наступні п'ять років вище політичне керівництво ламало списи

над створенням документа, який би окреслив межі минулого і майбутнього молодій країні.

Остаточно перевернути сторінку радянського минулого і виписати нові правила устрою держави вдалося в 1996 році з прийняттям Основного закону. Після ночі безперервної роботи о 9 ранку з 27 на 28 червня Верховна рада 315 голосами «за» ухвалила Конституцію України. Депутатам довелося цілу добу розглядати кожну статтю окремо, дискусії в залі не раз переходили в кулачні бої.

Над написанням документа працювала спеціальна тимчасова комісія. Створення

сучасної Конституції тривало за двох президентів – Леоніда Кравчука та Леоніда Кучми. Історики ж стверджують, що цей процес почався набагато раніше – з прийняттям в 1710 році Конституції Пилипа Орлика – однієї з перших в Європі.

«Навколо Конституції йшла жорстка політична боротьба між демократичними силами і партіями з прокомуністичного табору, які орієнтувалися на Москву. Противники нової Конституції розуміли, що з ухваленням цього закону пуповина між Україною і Росією буде розірвана. Тому комуністичні сили усіляко опиралися появі нової Конституції», – згадує один із співавторів Конституції 1996 року, нардеп перших чотирьох скликань Іван Заєць.

Коли ж комуністи усвідомили, що прийняття Основного закону неминуче, вони вступили в суперечки з приводу його змісту, каже співрозмовник. Дискусії велися за багатьма критеріями: і щодо унітарної форми правління, і про тип держави, і про символіку, і з приводу мови, і про питання державної власності, і про статус Криму.

Текст Основного Закону України формувався на базі 15 законопроектів, до його другої редакції надійшло близько 6 тисяч поправок. Фінальний варіант тоді назвали компромісом між різними політичними силами, представленими в парламенті і у владі загалом.

Конституція встановлює, що Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою. Ухвалений у 1996 році закон визначав Україну як унітарну, президентсько-парламентську республіку. Цей документ має найвищу юридичну силу, тому всі інші закони мають або відповідати, або не суперечити Конституції.

Щоб уникнути зловживань Основним законом, автори прописали в ньому спеціальні запобіжники. Внести зміни в цей документ можна тільки після узгодження Конституційного Суду і протягом двох різних сесій. А під час остаточного голосування запропоновані поправки мають набрати не менше 3/4 голосів від конституційної більшості, тобто мінімум 300 голосів «за».

Реформа компромісу

Жодну команду влади ці запобіжники не зупиняли, щоб внести зміни до Конституції. За всю історію незалежності її змінювали сім разів. Це якщо не брати до уваги скандальне рішення КСУ про повернення до редакції закону від 1996 року.

Вперше корективи в Основний закон були внесені під кінець каденції Леоніда Кучми, при якому цей же документ і ухвалювався. Тоді між другим і третім туром президентських виборів, у розпал Помаранчевої революції, Рада 8 грудня 2004 року переписала Конституцію, помінявши державний устрій країни. Україна тоді стала парламентсько-президентською республікою, тобто обмежувалися функції президента на користь повноважень парламенту і Кабінету Міністрів. Нові норми вступали в силу з 2006 року.

Конституційна реформа була результатом політичних домовленостей між різними причетними сторонами: владою, її ставлеником на виборах – Віктором Януковичем, фаворитом президентських перегонів Віктором Ющенком та міжнародними партнерами України. Ціною цієї поступки стала можливість проведення третього туру виборів, що привів Ющенка до перемоги.

Конституційні зміни 2004 року були найбільш знаковими в історії незалежної України, погоджуються опитані виданням експерти.

«Цей законопроект був написаний тоді, коли стало ясно, що ні Кучма, ні його ставленик не буде новим президентом України на виборах 2004 року. Головою адміністрації у Кучми був Медведчук і це була його ідея. Вони задалегідь підготували проект закону про зміни Конституції з істотним скороченням повноважень президента», – говорить голова правління Центру політико-правових реформ Ігор Коліушко.

Частково в цьому документі були використані правильні ідеї, зазначив він. Однією з них експерт називає норму про те, що у президента не має бути права одноосібно звільняти прем'єр-міністра. Але водночас там було дуже багато юридичних «прогалин», уточнив Коліушко.

Нові зміни урізали повноваження глави держави і значно змістили центр ухвалення ключових рішень в країні. Президент за пропозицією коаліції депутатських фракцій міг вносити тільки кандидатури прем'єр-міністра, міністра оборони і міністра закордонних справ, затверджувати їх має парламент. А призначити всіх інших членів Кабміну Раді має пропонувати глава уряду. Термін повноважень нардепів збільшувався з 4 до 5 років, всі вони обиралися за пропорційною системою.

«Тоді виникло дві проблеми. Перша полягала в тому, що Конституцію поміняли дуже швидко. Друга зводилася до того, що вона суттєво урізала повноваження новообраного президента Віктора Ющенка. Виходить, що обирали його з одним обсягом повноважень, а через рік вони стали іншими. Тому і завищені очікування, які були до Ющенка, не могли бути реалізовані», – упевнений Іван Заєць.

Жонгливання Януковича

Ющенко, прийшовши до влади, згодом намагався скасувати ухвалені зміни. Але зробити цього так і не зумів. Його зусиллям опиралися представники біло-блакитного табору, оскільки встановлена форма правління дозволяла їм тримати в узді опозиційного до них президента. Пізніше, коли цей пост зайняв кандидат від Партії регіонів, їхня команда захотіла переграти ситуацію на свою користь.

Після інавгурації, в 2010 році Віктор Янукович через підконтрольну йому більшість у парламенті вирішив скасувати конституційну реформу, що дісталася йому у спадок. Народні депутати з його політсили звернулися до КСУ з проханням перевірити законність реформи.

Судді дійшли висновку, що деякі положення, внесені до Основного закону, не пройшли експертизи КСУ. А тому зміни в 2004 році, за їхньою оцінкою, були прийняті з порушенням процедури. І за рішенням суду, навіть без голосування Ради, з жовтня 2010-го країна повернулася до Конституції, затвердженої в 1996 році, тобто назад до президентсько-парламентського устрою.

Уже в 2011 році правляча більшість також внесла зміни в Основний закон, збільшивши

термін повноважень президента і депутатів усіх рівнів до п'яти років.

«У 2010 році було неправове рішення Конституційного Суду щодо підміни Конституції України. Повернення до Конституції від 1996 року призвело до того, що терміни повноважень парламенту та органів місцевого самоврядування стали 4 роки. А їм це не подобалося. Тому в 2011 році вони внесли зміни до Конституції про п'ятирічний термін повноважень всіх виборних органів влади», – пояснив Коліушко.

Ще одні зміни до Конституції, ініційовані за Януковича, стосувалися функцій Рахункової палати. Цей орган, згідно з ухваленими поправками від 2013 року, має контролювати не тільки використання коштів держбюджету, а й їхнє надходження.

Після втечі Януковича, в лютому 2014 року, нардепи проголосували за повернення до варіанту Конституції від 2004 року. Багато експертів і політиків вважають рішення КСУ незаконним і називають його переворотом. Правоохоронні органи почали розслідування про узурпацію і захоплення експрезидентом державної влади.

Спроби Порошенко

Перша спроба Петра Порошенка внести нові положення в Основний закон зазнала невдачі. Його ініціатива в липні 2015 року стосувалася децентралізації. Реформа передбачала нову систему адміністративно-територіального устрою країни з громадами і префектами, також пропонувалося ухвалити зміни про фінансову децентралізацію регіонів.

Розбрат в політикумі тоді посяли пропозиції зі згадкою про закон, який би регулював особливий порядок місцевого самоврядування в Донецькій і Луганській областях. Влада пояснювала це вимогою Мінських угод. Проте ця норма викликала бурю емоцій як всередині парламенту, так і під його стінами.

Поки депутати в парламенті розглядали проєкт, під стінами Ради 31 серпня 2015 року відбувалися бійки між мітингувальниками і силовиками. В ході жорстких сутичок загинуло кілька військових Національної гвардії, понад

сотня людей отримали травми. Нардепи тоді ухвалили проєкт тільки в першому читанні, до остаточного затвердження справа так і не дійшла.

Ще одні поправки до Конституції, ініційовані Порошенком, виявилися більш результативними, поклавши в червні 2016 року початок судовій реформі. Зміни пропонували провести переатестацію всіх суддів і позбавити їх недоторканності. А відбирати служителів Феміди має новий орган – Вища рада правосуддя. До того ж президент і парламент втрачали право звільняти суддів. Вводилася трирівнева система – суди першої інстанції, апеляція і Верховний суд.

Під кінець каденції Порошенка, 7 лютого 2019 року, Рада підтримала його ініціативу про закріплення в Основному законі курсу країни на членство в Євросоюзі і НАТО. Це був центральний мотив кампанії, коли Порошенко намагався переобратися на другий термін.

Ініціативи Зеленського

Рада ще за Порошенка почала розглядати його проєкт закону про скасування депутатської недоторканності. Але, обмежившись першим читанням, парламент восьмого скликання не став остаточно прощатися з імунітетом.

Це сталося вже після дострокових виборів у Раду, коли «Слуга народу» президента Володимира Зеленського взяла монобільшість. Новий глава держави дав хід законопроєкту свого попередника. Це був найшвидший спосіб зняти депутатську недоторканність і тим самим виконати одну зі своїх передвиборчих обіцянок. Маючи на руках готовий висновок КСУ, Зеленський і його команда на початку роботи нової Ради за кілька днів провели відразу два голосування, повністю прибравши з Конституції норму про депутатський імунітет.

Плани Зеленського та його політсили щодо зміни Основного Закону затьмарюють плани попередніх президентів. У перший рік своєї каденції він вніс відразу вісім законопроєктів з поправками до Конституції. Щоправда, жоден з них ще не прийнятий парламентом.

Три проєкти проголосовані в першому читанні – про скасування адвокатської

монополії (№1013), про скорочення кількості нардепів (№1017), а також про консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи ВР (№1028).

До документа про наділення народу правом законодавчої ініціативи (№1015) у суддів КСУ були невеликі зауваження, але він отримав загалом позитивний висновок. Зараз над ним триває робота в профільному парламентському комітеті з питань правової політики, сказала виданню представник ВР в Конституційному суді Ольга Совгіря.

Два проєкти президента про уповноважених ВР і підстави для позбавлення нардепів мандатів КСУ визнав незаконними. У лютому цього року члени «Слуги народу» зареєстрували в Раді ще один документ (№5133) про зміну Конституції, який визначає порядок призначення і звільнення керівників НАБУ і ДБР. Парламент відправив його на оцінку КСУ.

За прогнозами Совгірі, нардепи можуть приступити до цього законопроєкту під час наступної сесії. Строк розгляду Конституційним судом не може перевищувати тридцяти календарних днів. Але судді ще навіть не взяли за документ, вони кілька разів відсували початок провадження, пояснюючи це «вирішенням процедурних питань», говорить Совгіря. Проте вона розраховує, що КСУ зможе надати свій висновок у вересні.

Перша редакція документа пропонувала новий адміністративно-територіальний устрій України, із зазначенням у Конституції, що країна складається з громад, округів, областей та Автономної Республіки Крим. Також президент хотів закріпити в Основному законі інститут префектів.

Голова партії «Слуга народу» О. Корнієнко в червні уточнював РБК-Україна, що документ все ще готується. Парламент, як розраховує Корнієнко, встигне відправити проєкт в КСУ «до вересня-жовтня», щоби до початку наступного року отримати висновок суду. Але фінальне голосування за найсприятливіших розкладів відбудеться не раніше вересня 2022 року (*РБК-Україна (<https://www.rbc.ua/ukr/news/instruktsiya-gosudarstvu-pochemu-konstitutsiyu-1627384400.html>). – 2021. – 29.07*).

І. Шіба, М. Жернаков, Дзеркало тижня: Суд іде: коли запрацює судова реформа, і що може піти не так

Парламент ухвалив два законопроекти щодо судової реформи. Перший (№3711-д) стосується формування нової Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) – «відділу кадрів» судової влади. Другий (№5068) постановляє очистити від недобросовісних членів Вищу раду правосуддя (ВРП) – «раду директорів» українського судочинства.

ВККС проводить конкурси на суддівські посади (а їх, за даними Державної судової адміністрації, близько 2000 вакантних) і має закінчити кваліфікаційне оцінювання – перевірку українських суддів на профпридатність. ВРП приймає остаточні рішення щодо призначення, просування по кар'єрі, покарань та звільнень усіх суддів в Україні, крім суддів КСУ. Також без дозволу ВРП суддю неможливо заарештувати або бодай примусово доставити до суду, чим активно користуються сумнозвісний голова ОАСК Павло Вовк та інші недобросовісні судді.

Разом ці два органи мають повний вплив на діяльність судів в Україні і часто ним зловживають. Попередня кваліфікаційна комісія суддів провалила суддівську переатестацію і пропустила 44 недобросовісних у Верховний суд. Нинішня Вища рада правосуддя погрузла в корупційних скандалах і як може покриває недобросовісних суддів, у тому числі й фігурантів скандальних «плівок Вовка».

Як ухвалені законопроекти вирішать ці проблеми?

Законопроект №3711-д регулює формування нового складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Попередній склад органу парламент розпустив ще в листопаді 2019 року, а новий не вдалося сформувати через протидію тієї ж таки ВРП.

Тому в країні неможливо було призначити суддів на понад дві тисячі вакантних посад, тож на розгляд навіть найпростіших справ громадяни чекають роками.

Нову ВККС формуватиме конкурсна комісія, до якої увійдуть три міжнародних

експерти та троє суддів/судді у відставці. При цьому вирішальну роль матимуть саме міжнародні експерти. Досвід створення Антикорсуду засвідчив, що вирішальний голос «міжнародників» дасть змогу відсіяти всіх кандидатів із сумнівною репутацією.

Конкурсна комісія має подати Вишій раді правосуддя перелік із 32 кандидатів на 16 вакантних місць у ВККС. І саме ВРП вирішуватиме, кого призначати до кадрового органу судової влади.

Сумнівна репутація самої Вищої ради правосуддя створювала ризик, що з-поміж 32 кандидатів до фінального переліку членів ВККС потраплять 16 найлояльніших, а не найдостойніших. Тому так важливо забезпечити очищення ВРП від недобросовісних членів, що й дає змогу зробити законопроект №5068.

Він передбачає створення Етичної ради на період шість років, до якої також входитимуть по троє суддів і міжнародних експертів, а вирішальний голос теж належатиме саме міжнародним експертам.

Етична рада перевірить чинних і майбутніх членів ВРП на добросовісність. Ті, хто перевірки не пройде, одразу усуваються з посади. Врятувати їх від звільнення може єдине: якщо з'їзди суддів, прокурорів, адвокатів та науковців, котрі призначали усунених, більшістю голосів проголосують за збереження їхніх посад упродовж трьох місяців після рішення Етичної ради.

Зібрати таємним голосуванням більшість голосів за збереження на посаді тих, кого авторитетні експерти офіційно визнали недобросовісними, не так легко. До того ж громадська й міжнародна увага до цього процесу теж дуже велика. Наприклад, реформи ВККС і ВРП недавно назвав пріоритетом №1 в Україні держсекретар США Ентоні Блінкен.

Етична рада діятиме впродовж наступних шести років і весь цей час перевірятиме на добросовісність кандидатів до ВРП. Термін повноважень члена Вищої ради правосуддя становить усього чотири роки. Таким чином,

за кілька років ми отримаємо склад найвищого судового органу, повністю сформованого з вирішальним голосом незалежних міжнародних експертів, як і було з Антикорсудом.

Синхронна реформа ВРП і ВККС зможе розірвати кругову поруку в судовій владі, очистити її від суддів Майдану, хабарників та просто непрофесійних кадрів. Професійні члени ВККС і ВРП зможуть вплинути й на вирішення інших проблем у судовій владі, як-то нестача кадрів або фінансування на відправлення судових повісток.

Коли чекати змін?

Якщо президент підпише обидва законопроекти до кінця липня, у вересні 2021 року сформуєть Етичну раду і конкурсну комісію для відбору ВККС.

Після цього Етична рада матиме шість місяців на перевірку доброчесності чинних членів ВРП і приблизно до березня 2022 року – на те, щоб рекомендувати їх звільнення. З'їзди суддів, прокурорів, адвокатів та правничих вищів мають за три місяці ухвалити рішення про звільнення члена ВРП або залишення його на посаді.

Якщо означені з'їзди впродовж трьох місяців не ухвалить жодного рішення, член ВРП автоматично звільняється з посади силою закону, а саме – в червні 2022-го.

Конкурс до Вищої кваліфікаційної комісії суддів має розпочатись у вересні й триватиме приблизно півроку – до березня 2022-го. Отже, вже за рік склад головних органів у судовій владі може докорінно оновитися.

Проте повноцінні зміни в судах можна буде відчутти трохи пізніше. Вища кваліфікаційна комісія муситиме завершити переатестацію близько двох тисяч суддів, які не пройшли її за попередньої каденції органу. Крім того, потрібно заповнити понад дві тисячі вакансій у судах.

Занадто високий темп оцінювань і конкурс можуть зашкодити їхній якості, тому на повноцінне оновлення суддівського корпусу доведеться зачекати кілька років. Проте реальна загроза звільнення за порушення присяги стимулюватиме суддів об'єктивніше розглядати

справи та двічі подумати, чи вдаватися до традиційних схем.

Вищій раді правосуддя, втім, ніщо не заважатиме вже зараз вирішувати критичні проблеми судової влади. Це і питання одіозного ОАСК, і 55 недоброчесних суддів у Верховному суді, і нестача фінансування.

Що може піти не так?

Є декілька реальних сценаріїв, які можуть зірвати або істотно вповільнити судову реформу. Більше того, всі ці сценарії можуть відбуватись одночасно й чинити кумулятивний ефект.

Сценарій №1: оскарження законопроектів до Конституційного суду

Цілком можливо назбирати 45 народних депутатів, котрим вигідне збереження нинішнього стану судової влади, і внести конституційне подання до КСУ, який і скасує судову реформу. Зокрема за закон не голосували фракції ОПЗЖ, «Батьківщина» та «Європейська солідарність».

Принаймні саме так і сталося з першою спробою Зеленського реформувати судову владу, – тоді Конституційний суд скасував ключові положення президентських законів.

Тому така важлива реформа КСУ, яку керівництво «Слуги народу» обіцяє на осінь, щоб забезпечити справді прозорий конкурс на посади суддів КСУ.

Сценарій №2: блокування реформи Вищою радою правосуддя

Вища рада правосуддя восени 2019 стала головним інструментом блокування першої спроби реформи Зеленського. Можна не сумніватися, що й цього разу ВРП скористається всіма доступними механізмами для протидії судовій реформі.

Вища рада правосуддя обиратиме 16 членів ВККС з-поміж 32 кандидатів, які пройдуть фільтр конкурсної комісії. Перед недоброчесною ВРП перевагу матимуть лояльніші, а не професійніші кандидати до ВККС.

Більше того, члени ВРП можуть почати вишукувати лояльних «темних конячок»

серед маловідомих чинних суддів або суддів у відставці та пропонувати їм податися на конкурс до ВККС. Оскільки аналіз доброчесності відбуватиметься з допомогою відкритих джерел, перевірити кожну деталь суддівської біографії неможливо.

Щоб запобігти такому сценарію, потрібно очистити Вищу раду правосуддя від недоброчесних членів із допомогою Етичної ради до часу затвердження фінального складу ВККС.

Сценарій №3: скасування рішень Етичної ради Верховним судом

Законопроект №5068 передбачає, що рішення Етичної ради з міжнародними експертами може бути оскаржене з будь-яких причин до Верховного суду. У Верховному суді ці справи потраплять до Касаційного адміністративного суду, який очолює недоброчесний Михайло Смокович.

Суддя Смокович відомий тим, що був членом колегії, яка скасувала подання Вищої ради юстиції про звільнення п'яти суддів Майдану, котрі незаконно позбавляли активістів водійських прав.

Маючи висновок про недоброчесність і реальні підстави для звільнення, суддя Смокович та його колеги з Касаційного адміністративного суду, ймовірно, захочуть зберегти чинний склад Вищої ради правосуддя в обмін на збереження своїх суддівських посад у майбутньому.

Тим часом не всі члени ВРП, яких визнають недоброчесними, оскаржуватимуть такі рішення до Верховного суду через додаткову увагу громадськості й медіа до цих судових процесів, що шкодитиме їхньому публічному іміджу.

Сценарій №4: з'їзди суддів, прокурорів, адвокатів та правничих вишів залишать чинну ВРП на посадах

Залишити чинну Вищу раду правосуддя на місцях можуть і ті, хто її призначив, – делегати з'їздів. З'їзди матимуть три місяці для того, щоб зібратись і більшістю голосів підтвердити повноваження членів ВРП, навіть попри негативний висновок Етичної ради.

Як уже згадувалося, зібрати більшість голосів на з'їзді – справа нелегка, особливо з офіційним визнанням недоброчесності від міжнародних експертів. Саме тому так важливо, що народні депутати підтримали поправку №733, яка й передбачає обов'язкове підтвердження повноважень члена ВРП більшістю голосів з'їзду.

Крім того, вдалося відстояти термін повноважень Етичної ради – шість років, а повноваження члена ВРП становлять усього чотири роки. Відтак кожен майбутній член ВРП проходитиме сито міжнародних експертів, тому навіть у разі максимального саботажу з боку з'їздів за кілька років українці отримають більш якісний і доброчесний судовий орган.

Сценарій №5: конкурс до ВККС не відбудеться

Законопроект визначає, що конкурсна комісія має відібрати 32 кандидати до Вищої кваліфікаційної комісії, 16 із яких має призначити ВРП, яка невідомо чи очиститься від недоброчесних на час призначення.

ВРП може відмовитися від призначення ВККС, як раніше відмовилася від делегування своїх представників до Етичної ради при ВРП. Є також ризик, що у фіналі не набереться достатньої кількості компетентних і доброчесних правників, аби виконати вимоги закону.

Тому формування нової ВККС може бути відтерміноване до завершення повторного конкурсу, а то й узагалі не відбутися.

Незважаючи на описані ризики, за останні два дні українці стали ближчими до справді незалежного суду і справедливості, ніж були будь-коли в історії країни. Колективний тиск громадянського суспільства, міжнародних партнерів і чемпіонів реформи при владі заклали базис для зміни балансу сил у судовій владі.

Ми очікуємо якнайшвидшого підписання законопроектів президентом і уважно стежитимемо за їх імплементацією (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/LAW/sud-ide-koli-zapratsjuje-sudova-reforma-i-shcho-mozhe-pitine-tak.html>). – 2021. – 16.08).

О. Худякова, Слово і діло: Плани на судову реформу: що обіцяють політики і яким обіцянкам не судилося здійснитися

Реформа судової системи цього літа переживає новий старт. Верховна рада ухвалила два закони, які дають змогу перезавантажити роботу Вищої кваліфікаційної комісії суддів і Вищої ради правосуддя.

У законі щодо ВККС ключовим є те, що під час формування комісії вирішальну роль відіграватимуть міжнародні експерти. Вони зможуть заблокувати будь-якого сумнівного кандидата і забезпечити незалежність органу. Реформа Вищої ради правосуддя передбачає перевірку членів ВРП на добросовісність і створення для цього Етичної ради. У ній знову-таки буде кілька незалежних експертів, чий голоси будуть важливими для ухвалення рішення.

Міжнародні партнери вже привітали ухвалення законів, назвавши це «рішучим кроком до фундаментальної реформи судової системи». В Євросоюзі також відзначили, що після проведення реформи Україна зможе отримати другий транш макрофінансової допомоги.

За оптимістичним прогнозом представника президента в КСУ Федора Веніславського, судова реформа може бути завершена вже в 2022 році. «Слово і діло» вирішило подивитися, які обіцянки щодо реформи давали Володимир Зеленський і народні депутати, а також представники попередньої влади.

Суд присяжних і урізання повноважень ОАСК: що пообіцяв Зеленський

Практично всі обіцянки, пов'язані з судовою реформою, у Володимира Зеленського наразі в процесі виконання, адже кількох ухвалених законів замало, щоби вважати реформу завершеною.

Обіцянку провести судову реформу Зеленський дав у липні 2019 року: «Судова реформа буде доведена до кінця і буде прозорою і справедливою. Щоб кожен українець міг довіряти судам і бачити, що вони функціонують для захисту їхніх інтересів і законів». На цей

рік президент обіцяв уже «глобальну» реформу – що ж, перші кроки зроблені.

Повернути довіру і повагу до суду Зеленський також обіцяв у передвиборчій програмі: «Для простих суперечок – мирові судді, які обираються народом. Для кримінальних злочинів – ефективний суд присяжних, який складається з народу». Щодо суду присяжних, як розповів «Слово і діло» Денис Малюська, було прийнято політичне рішення – він запрацює. У Верховній раді вже є два законопроекти. Детальніше про цю обіцянку можна прочитати тут.

Протягом своєї каденції Володимир Зеленський зіткнувся з кількома викликами з боку судової системи. Один із них – спроба Конституційного суду скасувати ключові антикорупційні реформи. Крім того, що Зеленський скасував указ про призначення Олександра Тупицького главою КСУ, він пообіцяв також обмежити повноваження суддів.

До цього президент обрав більш радикальний спосіб боротьби з КСУ – вніс законопроект «Про відновлення суспільної довіри до конституційного судочинства», який передбачає припинення повноважень всього складу КСУ.

Законопроект критикували в Україні, і за кордоном, але Зеленський пообіцяв не відкликати його: «Я повертати назад не буду – я не буду відкликати законопроект. Якби я знав, що я не маю рації, і звичайні люди мені сказали: «Пане президенте, ви не праві», я б відразу відкликав. Але я впевнений, що роблю правильно. Я знаю, що це важко. Але я вірю, що розумні депутати підтримають мене».

Але через деякий час президент все ж забрав свою ініціативу з парламенту, проваливши обіцянку.

Ще один «проблемний» суд – Окружний адміністративний в Києві. Зеленський пообіцяв скоротити його повноваження: «Ми заберемо всі ті повноваження, через які раніше деякі судді ОАСК могли робити ті, мені здається,

несправедливі, неправильні речі, через які суспільство незадоволене діями суддів цього суду».

У березні цього року президент пообіцяв чергову новачку в судовій системі – «суд у смартфоні», щоб виключити зловживання і забезпечити прозорість суду. «Більшість бюрократичних процедур перейдуть в онлайн, що прискорить судовий процес, мінімізує корупцію і можливості для зловживань», – пояснив Зеленський.

Підводячи ризик під обіцянками Зеленського у цій темі, потрібно сказати, що він провалив зобов'язання не чинити тиск на суддів. «Я обіцяю, що під час мого президентства не буде «телефонного права», ніякого тиску на суддів. Ми повинні встановити єдині правила для всіх, адже перед законом усі рівні», – говорив Зеленський в день своєї інавгурації. Але подальші рішення і пропозиції президента щодо КСУ свідчать про інше.

Відзначимо, що програмні обіцянки уряду Шмигала перегукуються з президентськими: запровадити суд присяжних, сприяти запровадженню електронного суду, а також розробити комплексні заходи щодо введення перехідного правосуддя.

Які обіцянки щодо судової реформи свого часу давав президент Порошенко

Від нинішнього президента повернемося до попереднього. Петро Порошенко після Революції гідності теж активно обіцяв провести судову реформу.

У передвиборчій програмі у Порошенка було зобов'язання реформувати систему судів, з яким він повністю не впорався. Судова реформа при п'ятому президентові дійсно розпочалася, але завершитися не встигла. Під час його каденції парламент ухвалив такі законопроекти: «Про судоустрій і статус суддів», «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих акти», «Про Вищу раду правосуддя» тощо. Але,

наприклад, Антикорупційний суд запрацював пізніше, вже за Зеленського.

Що стосується Вищого антикорупційного суду: Порошенко виконав обіцянку особисто внести до Верховної ради законопроект, якщо його не буде від депутатів. Це було в грудні 2017-го. Потім п'ятий президент обіцяв, що сам суд запрацює в 2018 році, але як ми знаємо цього не сталося. Наприкінці 2018-го ще тривав конкурс на посади суддів ВАКС і йшов процес передачі приміщення для роботи суду.

Двічі Порошенко давав обіцянки щодо Верховного суду. Спочатку говорив, що суд буде сформований до кінця 2016 року, але тоді в грудні тільки почався перший етап конкурсу на зайняття нових посад членів суду. Обіцянку про те, що Верховний суд запрацює в 2017 році Порошенко вже виконав.

Крім того, Порошенко виконав обіцянку позбавити суддів абсолютного імунітету. У червні 2016-го Рада внесла зміни до Конституції, згідно з якими суддям гарантується недоторканність за рішення в залі суду, але у всіх інших випадках вони прирівнюються до звичайних громадян.

Перезавантаження ВККС і реальне правосуддя: що обіцяють народні депутати

Завдяки ухваленим недавно законам щодо судової реформи партія «Слуга народу» виконала дві обіцянки – перезавантажити Вищу кваліфікаційну комісію суддів і Вищу раду правосуддя. Також дві обіцянки виконав «Голос» – суддів в ВККС і ВРП допомагатимуть вибирати міжнародні експерти.

У «Слуги народу» є ще програмні обіцянки запустити повноцінні інститути світових суддів і суду присяжних, а також посилити можливості громадського контролю за судовою системою.

Низка обіцянок щодо судової реформи є у партії «Голос»: забезпечити в Україні реальне правосуддя, перезавантажити судову систему (важливі закони для цього вже ухвалені), оновити склад суддів, створити умови для функціонування суду присяжних для окремих категорій справ. Ці зобов'язання все ще в процесі виконання.

Крім того, «Голос» обіцяв, що всі кандидати на посаду суддів повинні будуть пройти перевірку на добросовісність і тест на IQ. Перше в ухвалених нещодавно законах є, а ось проходження тесту на інтелект не передбачено. Ймовірно, що обіцянка буде провалена.

«Європейська солідарність» у передвиборчій програмі обіцяла завершити судову реформу. Поки в процесі, але закони по ВРП і ВККС фракція підтримала. В «Опозиційної платформи» дві обіцянки в процесі – забезпечити незалежність судової гілки влади і домогтися зняття недоторканності з суддів.

Олександр Корнієнко ще окремо від партії обіцяв завершити судову реформу, розпочату за попередньої влади. «Судову реформу ми теж за минулою владою завершимо. І реформу правоохоронних органів доведемо до розуму. Все у нас буде добре в країні з цими питаннями. І довіра зросте до всіх органів».

Сергій Соболев виконав обіцянку про те, що «Батьківщина» не голосуватиме за законопроект про відновлення роботи ВККС. Фракція утримувалася при голосуванні. Більш того, «Батьківщина» блокувала підписання закону постановою про скасування голосування і буде оскаржувати його в Конституційному суді. «Як тільки ці законопроекти будуть підписані президентом, тоді з'являється можливість подачі до Конституційного суду. Безумовно, ми це зробимо», – запевнив Соболев.

Микола Княжицький у березні обіцяв, що «Європейська солідарність» не підтримуватиме законопроект щодо ВККС: «Ми теж не будемо голосувати за цей закон. Тому що з нашої точки зору він і Конституції суперечить, і дуже багато суб'єктивних підходів до вибору членів ВККС, і ВРП наділяється абсолютно величезною владою при виборі ВККС». Проте, і сам Княжицький, і вся фракція голосували «за».

«Слуга народу» Марина Бардіна пообіцяла, що до кінця каденції парламенту IX скликання відбудеться судова реформа. Її колега по фракції Олена Мошенець запевнила, що ліквідація Окружного адміністративного суду Києва буде завершена.

До речі, спікер Ради Дмитро Разумков заявляв, що законопроект про ліквідацію ОАСК

розглянуть, як тільки буде рішення профільного комітету. «Сьогодні, на жаль, цей законопроект не готовий до розгляду. Немає рішення комітету, в якому б рекомендувалося Верховній раді прийняти те чи інше рішення. Як тільки з'явиться, я думаю, що за мною, як за головою Верховної ради, затримки в цьому плані не буде», – говорив Разумков ще наприкінці травня.

Які обіцянки давали в Раді VIII скликання

«Батьківщина» в VIII скликання провалила програмну обіцянку про те, що судді місцевих судів будуть обиратися народом. Такий механізм так і не був реалізований, як і не було жодного законопроекту про обрання суддів громадою. Водночас партія виконала обіцянку домогтися скасування недоторканності суддів. Однак з незрозумілих причин лідерка фракції Юлія Тимошенко утрималася під час голосування за законопроект, тому у неї аналогічне зобов'язання не виконано.

Також Тимошенко у 2017 році обіцяла, що «Батьківщина» ніколи не проголосує за запропоновану судову реформу. Обіцянку депутат виконала – фракція не підтримала жоден законопроект для реформування судової системи. Ще один доказ того, що в українській політиці мало що змінюється – «Батьківщина» і в цьому скликанні запропоновані законопроекти щодо реформи правосуддя не підтримала.

Депутат від ВО «Свобода Михайло Головка в програмі обіцяв надати громадянам право відкликати суддів через референдум. Згідно з прийнятими змінами до Конституції, які, втім, «свободівці» не підтримали, питанням звільнення суддів займається Вища рада правосуддя. Ініціатив щодо звільнення суддів через місцевий референдум «Свобода» не реєструвала, тому обіцянку провалено.

Нардеп О. Марченко обіцяв у передвиборчій програмі встановити персональну відповідальність суддів за неправомірні рішення. В 2016-му Рада ухвалила закон «Про судоустрій і статус суддів». Він передбачає, що суддя повинен нести кримінальну або дисциплінарну відповідальність за злочини та дисциплінарні проступки, які опосередковано можуть впливати на юридичну позицію судді під

час здійснення ним правосуддя. Але депутат цей закон не підтримав і обіцянку не виконав (*Слово і діло* (<https://www.slovoidilo.ua/2021/07/21/>

stattja/polityka/plany-sudovu-reformu-obicyayut-polityky-yakym-obicyankam-ne-sudylosya-zdijsnytysya). – 2021. – 21.07).

О. Мігачова, Укрінформ: Судова реформа: чи готуватися до спротиву «суддівської мафії»?

Головною подією цього літа став новий імпульс судової реформи. Це один із пунктів президентської програми, про яку багато говорили у штабі ще кандидата в президенти Зеленського члени його команди.

За нею напружено стежили суспільство та міжнародні партнери України. Наприкінці червня – у середині липня з різницею в кілька днів було ухвалено закон №3711 та закон №5068, які перезавантажують роботу Вищої кваліфікаційної комісії та Вищої ради правосуддя. Обидва ключових для відбору та відповідальності суддів органи будуть у тій чи іншій формі створюватися за допомоги міжнародних експертів.

У такий спосіб запускається принцип добору, який у чомусь є родичем принципів роботи спільноти поліграфологів (слід насамперед перевіряти перевіряючих) ще на етапі відбору. Разом із ухваленням законів вийшли ще заяви членів депутатського корпусу. Одночасно два народних депутати України зареєстрували аж ТРИ постанови про скасування голосування за закон №5068. Вони блокують підписання і набрання законом сили.

Водночас лунають часом агресивні, а часом роздумливі коментарі обережних або навпаки – радикальних критиків реформи.

Основний лейтмотив яких був: ми віддаємо контроль над розвитком судової системи в чужі (іноземців) руки. Хіба це убезпечить судову систему від корупційності майбутніх кандидатів? Адже те, що ми “віддаємо в руки” контроль Етичній раді, зовсім не значить, що прийдуть кращі судді. І чи людину, навіть якщо вона відібрана міжнародними експертами, зупинить, коли сума хабаря буде занадто великою? Міжнародних експертів уже звинувачують у тому, що вони не відчувають життя нашої суддівської системи.

Чи є перезавантаження ВРП і ВККС перемогою? Які небезпеки містить саме існування Етичної ради? І якщо вона є небезпечною для корупціонерів у мантиях, то як нам протидіяти спротиву “суддівської мафії”, як звикли цю спільноту називати?

Віктор Чумак, експерт, експозитивник генерального прокурора:

– Ухвалені закони я сприймаю як великий крок до перемоги. Сама ж перемога буде тоді, коли будуть перезавантажені ці два органи (ВРП та ВККС) і коли вони почнуть працювати нормально. Але зроблене депутатами – правильний крок і він дає шанс на запуск судової системи.

Я просто боюся, що це не кінець, що буде спротив, ми ще побачимо подання в Конституційний Суд – і це будуть робити та ж сама «Батьківщина», «ОПЗЖ». Знайдеться пів сотні людей, які подадуть подання до Конституційного Суду щодо неконституційності законів та шукатимуть будь-які зачіпки, щоб пригальмувати розвиток подій.

Не виключаю саботаж під час вибору конкурсної комісії, яка обиратиме нову Вищу кваліфікаційну комісію, щоб затягнути час. Тож навіть при будь-якому оптимістичному сценарії – вся ця історія потребує часу.

Але раніше чи пізніше, й Етична (для ВРП – ред.) і Конкурсна комісії (для ВККС – ред.) будуть сформовані.

Саме тоді повинні розпочатися перезавантаження і перевірки діючих членів Вищої ради правосуддя, тому що спочатку потрібно запустити ВРП, а потім вони мають переобрати ВККС.

І вже потім, коли переобрана ВРП переобере ВККС, власне й розпочне формуватися суддівський корпус.

Тобто, це, в принципі, може затягнутися на достатньо довгий час. Бо буде саботування і з боку суддів щодо формування цієї трійки для Етичної ради, і щодо Конкурсної комісії. Система чинитиме шалений тиск.

Втім “система” має прізвища, тому що ключовим елементом системи – крім процедури, інституцій тощо – є людина. Вона – ключовий інструмент системи, ключовий носій цінностей системи. І тому, якщо це буде якийсь саботаж, то це буде саботаж з боку конкретних осіб, і їх треба називати за прізвищами, за іменами, за посадами. І оце повинно бути величезним тиском з боку громадянського суспільства на тих людей, які будуть опиратися цій процедурі.

Але це – шанс, це в будь-якому випадку – величезний і величезний шанс і крок уперед!

Що стосується побоювань узалежнення, то ми маємо прекрасний кейс. Є Вищий антикорупційний суд, який обирався за таким принципом, і до нього найменше є якихось претензій у суспільства. Він абсолютно нормально працює, стає таким собі маленьким жахом і для суддів, і для прокурорів, і для політиків тощо. Вони в будь-який суд хочуть передати свою справу – Печерський, Солом’янський, будь-який, але тільки не в Антикорупційний! Тому що там ухвалюються рішення не за домовленістю, а за законом.

Можна говорити про ризики, можна говорити про те, що європейські експерти чогось там не знають, але ми вже маємо приклад – і приклад цей позитивний.

Микола Сірий, вчений секретар, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України:

– Дуже добре, що процес зрушився. Ми критично довго затримались на місці. Бо, з одного боку, лунала серйозна критика на адресу влади щодо відсутності кроків судової реформи, і не було відповіді на цю критику. А з іншого боку – не було якісних зрушень від Вищої ради правосуддя. Ця ситуація з усіх боків виглядала критично неякісною, тому дуже добре, що відбулося таке суттєве зрушення.

Чи цей кластер (два закони) можна назвати повноцінною судовою реформою? Я думаю, що

ні, в даному випадку йдеться виключно про розблокування процесу.

Чи визначено цими законопроектами однозначно позитивний вибір, і чи 100-відсотково буде позитивний результат? Ні, бо самі законопроекти, на мою думку, не дають категорично позитивної відповіді.

Тому що перезапуск Вищої кваліфікаційної комісії, перезапуск ВРП – самі по собі говорять лише про ротачію. Вони не говорять і не можуть сказати про те, яким буде результат цієї ротачії. А результат може бути як позитивним, так і мало позитивним, або – без особливих змін.

Тому існує серйозна залежність від індивідуального наповнення нового складу ВККС і оновлення Вищої ради правосуддя.

Щодо відповіді суддівського корпусу... Справа в тім, що консерватизм у сфері організації правосуддя – це одна з характеристик судової системи. Судові системи, як правило, консервативні. Зазвичай, представники суддівської системи захищають учорашній день, захищають минуле і дуже з нехиттю повертають свій погляд на якісь зміни. І це не лише стосується нашої країни, це загальна тенденція.

Погано, що у нас надовго збереглася тупикова ситуація... Тобто, можна відстоювати якісь усталені підходи, традиції, але при цьому треба демонструвати якість, треба демонструвати продуктивність цієї консервативної позиції. І якщо вона не підтверджується, тоді, очевидно, суспільство буде вимагати змін. У цілому я думаю, що ми зараз перебуваємо все-таки (чи перейшли) в етап руху, а оскільки почали рухатися, відповідно – й ті сили, які захищали “законсервовану” позицію (бажаючи зберегти так, як було), станом на сьогодні програли. Будемо сподіватися, що президент підпише законопроекти і не тільки підпише, а й політично їх супроводжуватиме.

Тепер, щодо Етичної ради, яка викликає найбільше дискусій. Завжди існують побоювання, пов’язані з традицією, коли легальні процедури підміняються різними таємними домовленостями. І якщо Етична рада буде наповнена особами, які потраплять до неї через поза офіційні домовленості, тут

завжди можна очікувати негативів. І це момент загрозовості.

У сьогоднішній нашій практиці це – новий інститут, і за будь-яких дискусій – треба все-таки сказати, що він виглядає, як позитивний інститут. Є прибічники його, є ті, що критикують, не погоджуються, але я думаю, що в цілому Етична рада як інститут себе виправдає, і слід позитивно його оцінювати, підтримувати й очікувати на його якісну роботу.

Андрій Циганков, адвокат:

– У мене нема оптимістичних оцінок. Як і п'ять років тому, я вважаю, що суддів слід міняти повністю, разом із помічниками, через яких здійснюються оборудки. Так само вважаю, що ВРП – структура, яка останнім часом більше спрямована на захист суддів, аніж на визначення принципової позиції. Знаєте, як виглядає типова відповідь ВРП на скаргу на суддю?

Описую ситуацію. Іванов звернувся зі скаргою на суддю такого-то, крапка. Отримано висновок члена ВРП Петрова: рішення – відмовити у задоволенні скарги Іванова на суддю такого-то, крапка. Після цього ця особа пише: скажіть, будь ласка, а можна висновок? Петров зробив висновок «вам відмовлено» – ні аргументів, ні опису, нічого, тобто все це відбувається неопублічно. І кожна наступна скарга подібна на попередню. І виходять вони на пенсію під акомпанемент чуток про чверть мільйона, які їм начебто занесли. І непогано потім живуть.

Але не вважаю, що тут необхідні міжнародні експерти з надповноваженнями.

Ну, наприклад, якщо “етичні” люди, обрані Етичною радою, стануть перед вибором – брати чи не брати мільйон доларів, вони скажуть: ні, не будемо, бо я обраний міжнародним експертом?

Далі, чи підніме міжнародний експерт довіру до судді, пенсія якого 250 тисяч гривень, а зарплата лікаря – 5 тисяч?

Чи спроможний міжнародний експерт, не знаючи глибоко Україну, створити безпомилкову систему нагляду? Ну, скільки рішень суду він знає? Яке розуміння у нього мита, зарплати суддів, умов проживання суддів та родин?

Треба змінювати систему правосуддя. А Етична комісія? Для того, щоб була етична комісія ВРП, у суспільстві має бути мораль і етика. Її немає, а заходити в суди з європейськими нормами, що десь там хтось, виключно член ВРП, має бути етичним – ну, це невірно. А чому немає етичної комісії у народних депутатів чи правоохоронних органів?

Ну, хвалять Антикорупційний суд, але вони доганяють корупціонерів п'ятнадцятирічної давнини. А що робити із сьогоднішніми?

Що стосується власне суддівської мафії, то вона просто змінить тактику. Якщо раніше була тактика отримати позиції в ВРП, підтримку ВРП, то на сьогодні буде ризик втрати легіонерів. Система “суддівської мафії” буде жертвувати окремими суддями, але навряд чи підніме відповідальність системи за неправосудні рішення.

Тобто суддя зможе придбати цю посаду й у разі певної ситуації – зможе поступатися нею або продати. Тому, на мою думку, не створена система незалежності суддів. А робиться вибірково для того, щоб отримати важіль впливу на суддів – і все.

Михайло Жернаков, український юрист, голова правління Фондації DEJURE, координатор Громадської ради доброчесності (2019-2020):

– І під час обговорення проєктів законів, і після прийняття – лунала критика чи навіть запитання: а чи не позбавимося ми суверенітету через міжнародних експертів у судовій системі?

Наратив про «зовнішнє управління» і «втрата суверенітету» – стовідсотково російський. Тими самими термінами оперує Путін у своїй недавній статті про Україну на сайті Кремля. Ті самі тези поширюють в Україні підсанкційні медведчуківські медіа й інші маріонетки, в тому числі й стосовно судової реформи.

Тож критики судової системи або грають у ту саму дудку, що й Путін у своїй статті, або підпадають під вплив тих, хто говорить про зовнішнє управління.

Верховна Рада – це суверенний орган. Вона ухвалила свої рішення від імені українського

народу на такий сценарій очищення судової влади. А щодо суверенітету, то за цією ж логікою – країни Євросоюзу “втратили” частину суверенітету, бо передали частину вирішення питань у наднаціональний орган, і Єврокомісія приймає частину документів, обов’язкову для країн-членів. І в нашій Конституції зафіксований рух у ЄС.

Міжнародні експерти довели свою ефективність на конкурсі до Антикорупційного суду, де відібрали 38 суддів – до жодного не було серйозних застережень громадськості. Порівняйте з виборами до інших судів? Це просто небо і земля. Це абсолютно нормальні практики в європейських країнах.

Он у нас – судді та політики обирали суддів останніх тридцять років – і навибірали “вовків”. Саме тому вибрали таку стратегію і таку модель формування органів.

Як будуть добирати міжнародних експертів? Дуже схожа модель з Антикорупційним судом. Їх будуть делегувати міжнародні організації, які здійснюють міжнародно-технічну допомогу Україні у боротьбі з корупцією. Є багато цікавих людей у цих колах, але кого делегувати – вирішуватимуть наші партнери. Хорошу трійку нам делегували в 2019 році на виконання закону 193, подібних експертів пропонуватимуть і зараз.

Чи можливі сценарії спротиву?

Так, окремі депутати можуть оскаржити рішення Етичної ради щодо членів ВРП до Верховного суду. У Верховному суді ці справи потраплять до Касаційного адміністративного суду, де далеко не всі судді добросовісні. Не виключений саботаж з боку ВРП, яка, наприклад, зможе затягувати з призначенням членів ВККС.

Ще Рада суддів може не делегувати своїх представників до Етичної комісії, колиш це зробила ВРП з попереднім законом 193, фактично саботувала його прийняття. Зрештою, це може скасувати КС. Є потуги «Батьківщини» зірвати підписання законопроекту. Чекаємо подання в КС.

Чи маємо ми стратегії протидії? Так. Але ми будемо, у випадку спротиву, реагувати на кожну окрему ситуацію. Насправді, надто велика концентрація уваги громадськості та міжнародної спільноти, щоб два десятки суддів відмовилися делегувати своїх членів. Тоді наступним кроком можна буде просто знести всіх змінами Конституції.

Але я вірю, що прийняті закони – добрий шанс на правильний розвиток подій (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3283824-sudova-reforma-ci-gotuvatisa-do-sprotivu-suddivskoi-mafii.html>). – 2021. – 13.08).

Л. Ржеутська, Deutsche Welle: Очищення Вищої ради правосуддя: старт реформи чи черговий фальстарт?

Рада проголосувала за старт реформи Вищої ради правосуддя. Громадські активісти сподіваються на повноцінне очищення суддівського корпусу завдяки міжнародним експертам. Самі ж судді заявляють про руйнацію судової системи.

Вища рада правосуддя – це головний орган в системі судової влади країни. В його руках зосереджено фактично повний контроль за призначенням і звільненням суддів та притягненням їх до відповідальності за порушення. Від того, хто саме входить до складу ВРП, залежить наскільки професійні та добросовісні судді працюватимуть в

українських судах та наскільки успішною буде судова реформа. Саме тому реформування та переформатування ВРП було однією з умов відновлення співпраці з Міжнародним валютним фондом (МВФ) та отримання макрофінансової допомоги від ЄС. Тому офіційний Київ поспішав з цим.

Через поспіх депутати під час першого голосування за законопроект про реформу Вищої ради правосуддя хотіли уникнути ключової ролі міжнародних експертів. Втім до другого читання їм довелося це виправити, оскільки міжнародні партнери та Венеційська комісія наполягали на цьому. У остаточній

версії законопроекту передбачено, що перезавантаження ВРП відбуватиметься за участі міжнародних експертів, які матимуть вирішальний голос. У середу, 14 липня, Верховна Рада у другому читанні ухвалила законопроект про реформу Вищої ради правосуддя (ВРП). Таке рішення підтримали 259 народних депутатів.

Міжнародні експерти як запобіжник в Етичній раді

Законопроект, серед іншого, передбачає створення нового органу – Етичної ради. Її завдання власне й полягає в перевірці членів ВРП на добросовісність. До Етичної ради входить по троє представників органів судової влади та міжнародних експертів. Жодне рішення Етичної ради не вважатиметься прийнятим, якщо за нього не проголосували щонайменше двоє міжнародних експертів, а у ситуації рівного розподілу голосів переважатиме і вважатиметься вирішальним голос двох міжнародних експертів.

«Такий механізм виключає можливість суддівських членів Етичної ради саботувати її роботу, блокувати добросовісних кандидатів, аби протягувати негідних або «сірих конячок», – пояснила в розмові з DW експертка Центру протидії корупції Галина Чижик. Громадські активісти до останнього не вірили, що вдасться домогтися вирішальної ролі міжнародних експертів у процесі очищення ВРП, визнає голова правління Фондації DEJURE Михайло Жернаков. «Тепер через чотири роки, а може і раніше, ми матимемо абсолютно нову ВРП, яка поки що була основним гальмом судової реформи», – каже активіст.

Чи слід очікувати подання в Конституційний суд?

Етична рада та міжнародні експерти матимуть суттєве значення і при звільненні членів ВРП. Наприклад, якщо Етична рада винесе негативний висновок щодо когось з членів ВРП, таку людину автоматично відсторонять від посади, поки її повноваження не підтвердять ті, хто її призначав до Вищої ради правосуддя. Це з'їзд суддів, адвокатів,

прокурорів і юридичних вишів, президент чи парламент.

Відповідно до української конституції, ВРП складається з 21 члена, половину яких обирає з'їзд суддів з-поміж суддів, по двоє призначають парламент і президент, ще по двоє членів обирають з'їзди адвокатів, прокурорів та юридичних закладів вищої освіти. Голова Верховного суду входить до складу ВРП за посадою.

«Раніше пропонувалося, що з'їзд суддів, мав назбирати більшість голосів за звільнення члена ВРП. Такого ніколи б не було», – каже Жернаков. Тепер буде навпаки, пояснює він далі: більшістю голосів з'їзду суддів треба заручитись для того, аби залишитися на посаді, якщо член ВРП визнаний Етичною радою недобросовісним. «Тепер спробуй набрати стільки голосів, аби залишитися членом ВРП», – каже Жернаков.

Підтриманий депутатами законопроект передбачає, що після того, як його підпише президент у Етичної ради буде півроку для того, аби перевірити на добросовісність діючих членів ВРП. «Етична рада з незалежними міжнародними експертами в складі перевірятиме всіх кандидатів і рекомендуватиме лише найкращих, які відповідають критеріям добросовісності. Варіантів призначити когось іншого – не зі списку Етичної ради – не буде», – наголошує Чижик. А втім, за її словами, є ризики, що ті, хто саботує реформу судової системи намагатимуться ставити палиці в колеса очищенню Вищої ради правосуддя. Вона припускає, що окремі парламентські фракції можуть подати в Конституційний суд подання про визнання закону про реформування ВРП неконституційним, аби завадити суддівській реформі.

Критика з боку Ради судів України

Рада судів України, яка є колегіальним органом, що в період між з'їздами суддів України є вищим органом суддівського самоврядування, вже заявила, що ухвалений депутатами законопроект про ВРП є «червоною лінією», що може зруйнувати всю судову систему. Адже, як йдеться у зверненні Ради

судів України, яке розміщене на офіційному вебсайті органу суддівського самоврядування, ухвалений документ наділяє міжнародних експертів «самостійним та виключним правом ухвалювати будь-які рішення».

У коментарі DW голова Ради суддів України Богдан Моніч заявив, що роль міжнародних експертів у процесі реформування ВРП фактично зробили «монопольною». «Незважаючи на те, що в Етичній раді передбачено шість представників, але якщо інші не приходять, а буде лише двоє міжнародних експертів, то вони одноосібно все вирішуватимуть. Навіщо тоді наші представники там, якщо все вирішуватимуть без нас?», – обурюється Моніч.

Він каже, що Рада суддів ще ретельно вивчить ухвалений законопроект і радитиметься, що робити далі.

Судді, очевидно, дуже розраховують на вето президента. А не варто, переконаний Михайло Жернаков. «Президенту Зеленському дуже важливо повезти закон по ВРП, цю перемогу у Вашингтон. Надто багато очей повернуто сюди і надто великі ставки на цій реформі, аби хтось це саботував, хоча все може бути», – наголошує голова правління Фондації DEJURE (*Deutsche Welle* (<https://www.dw.com/uk/ochyshchennia-vyshchoi-rady-pravosuddia-start-reformy-chy-falstart/a-58273491>)). – 2021. – 15.07).

Л. Семишоцький, Закон і Бізнес: У нерозгляді ВРП матеріалів щодо суддів-«п'ятирічок» побачили ознаки службової недбалості з істотною шкодою для Держбюджету

Наразі судова система з нетерпінням очікує відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Адже без неї неможливо втамувати кадровий голод. Утім, для суддів-«п'ятирічок» це означатиме, що їх повернення до роботи відкладеться на невизначений строк. І провина за це певною мірою лежить на Вищій раді правосуддя. А дехто вбачає в її бездіяльності ознаки... злочину.

Незрозуміле зволікання

Аби зрозуміти гостроту проблеми, потрібно повернутися на рік назад. Саме тоді набув чинності закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо відрядження суддів та врегулювання інших питань забезпечення функціонування системи правосуддя в період відсутності повноважного складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» від 4.06.2020 №679-ІХ.

Одним із пунктів «Прикінцевих та перехідних положень» цього акта ВРП наділялася правом на час відсутності повноважного складу ВККС уносити Президентові подання про призначення судді на посаду без наявності рекомендації комісії. Щоправда, за двох умов:

якщо їх повноваження припинилися через закінчення строку першого призначення, але колегія попереднього складу ВККС визнала суддю таким, що відповідає займаній посаді. Тобто з тих чи інших причин комісія не встигла прийняти рішення про направлення до ВРП рекомендації про призначення такого судді.

Утім, Рада не квапилася з виконанням свого обов'язку, маючи такі повноваження з 20.06.2020, коли закон №679-ІХ набрав чинності. Хоча розпочиналося все доволі жваво.

Згідно з даними реєстру актів ВРП перше таке рішення прийнято наприкінці жовтня минулого року. За 2 місяці, що залишалися до кінця року, Рада встигла розглянути та внести главі держави подання про призначення 74 суддів. Але потім чомусь загальмувала. Якщо вірити даним пошуку за критерієм рішень колегій ВККС щодо відповідності суддів своїм посадам, за 4 місяці цього року перепустку до роботи отримало тільки 24 судді. Проте за останні 3 місяці згадки про такі акти в реєстрі взагалі відсутні.

Можна, звісно, дійти висновку, що ті «п'ятирічки», які мали позитивне рішення від колегій ВККС, банально закінчилися.

Заява про злочин

За наявною інформацією, на столах членів ВРП покривається пилом не одна заява судді про розгляд його питання щодо призначення. Не будемо навіть припускати, що в тому є якась особиста зацікавленість доповідачів. Адже положення закону №679-IX не вимагають від членів ВРП якогось ґрунтовного вивчення матеріалів судді-«п'ятирічки», проведення додаткової перевірки або співбесіди. Усі етапи оцінювання здатності судді продовжити роботу виконала колегія ВККС. Раді залишилося тільки оформити рішення останньої про відповідність судді його посаді у вигляді подання.

Ба більше: навіть наявність негативного висновку громадської ради доброчесності, який свого часу подавався на розгляд комісії, не перешкоджає цьому. Що власне й доводять рішення ВРП щодо інших суддів-«п'ятирічок».

Напевне, члени дисциплінарного органу банально не встигають розібратися з навалою дисциплінарних скарг на суддів. Однак за наявного кадрового голоду кожне заповнене в суді крісло – це додаткові 100 справ на місяць, які міг би вирішити один суддя з повноваження. Замість цього він продовжує чекати допуску до роботи, при цьому отримуючи немалу заробітну плату.

Саме під цим кутом на тяганину з поданнями подивилася громадська організація, подавши на початку червня заяву про наявність у діях членів ВРП ознак складу кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбаченого в ст. 367 «Службова недбалість» Кримінального кодексу.

У відповідній заяві до Державного бюро розслідувань стверджується, що «об'єктивна сторона кримінального правопорушення у даному випадку полягає у неналежному виконанні службових обов'язків членами ВРП». Тобто ці обов'язки виконуються не так, як того вимагають інтереси служби, а саме – «члени ВРП не розглядають належним чином в очікувані строки (затягують розгляд) матеріали щодо призначення суддів у порядку пп. 3 п. 2 розд. II «Прикінцеві та перехідні положення» закону №679-IX, що завдає істотної шкоди державним інтересам».

Ось така фабула. А завдану шкоду цим державним інтересам пропонується визначати з розрахунку суддівської винагороди, яка виплачена суддям-«п'ятирічкам». За розрахунками заявника, якщо взяти базовий посадовий оклад судді місцевого суду, помножити на кількість суддів, які очікують рішення ВРП, та на відповідний період, упродовж якого триває розгляд, то отриманої величини буде достатньо для кваліфікації дій членів ВРП за ст. 367 КК. Якщо врахувати, що кожному такому судді слід нарахувати й виплатити понад 750 тис. грн. за рік очікування та додати сюди єдиний соціальний внесок, то загальна сума трохи не дотягує до мільйона.

Звісно, у ДБР не відразу внесли ці відомості до ЄРДР. Утім, як свідчить ухвала судді Шевченківського районного суду м. Києва, слідчим бюро таки довелось і відомості до реєстру внести, і досудове розслідування розпочати.

Наслідки тяганини

Оцінювати перспективи такого провадження складно. З одного боку, колегіальний орган не може відповідати за тяганину з винесенням того чи іншого рішення. Однак у даному випадку акцент зроблено саме на бездіяльності окремих членів ВРП, які тривалий час не вносять у порядок денний Ради питання щодо суддів, чії матеріали їм доручено підготувати до розгляду. Теоретично тут може йтися про персональну відповідальність за бездіяльність. Якщо й не в кримінальному, то в дисциплінарному аспекті, беручи до уваги перспективи «переоцінювання» чинного складу ВРП майбутньою етичною радою.

Водночас парламент уже встиг двічі прийняти й направити на підпис Президентові закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» від 13.07.2021 №1629-IX. Очевидно, найближчим часом В. Зеленський поставить під ним підпис, оскільки нардепи підтримали всі його пропозиції до першого варіанта цього акта.

Отже, можна очікувати, що вже у вересні почне роботу конкурсна комісія з відбору нових членів ВККС, і десь ближче до зими буде сформований її повноважний склад. Відповідно, ВРП втратить повноваження вносити подання Президентіві.

Так, у п. 291, яким доповнено розд. XII «Прикінцеві та перехідні положення» закону «Про судоустрій і статус суддів», новій ВККС доручено завершити конкурсні процедури, розпочаті попередниками. Проте не відомо, як нові члени комісії тлумачитимуть це положення в контексті пп. 17 та 21 цього ж розділу й чи не вирішать, що оцінювання та конкурсні процедури – не одне й те саме. Бо законодавець якось спустив з уваги необхідність дати пряму вказівку про доведення до кінця й перевірки на відповідність займаній посаді. Тож не виключено, що всіх суддів-«п'ятирічок»,

стосовно яких ВРП не встигне розглянути питання про внесення подання Президентіві, знову відправлять на нове оцінювання.

Натомість нову ВККС і без того чекають тисячі суддів, які дотепер не пройшли процедури кваліфікаційного оцінювання. До цього додається клопіт з оголошенням нових доборів і конкурсів...

З античних часів відомий вираз «periculum in mora». Можливо, зволікання ВРП з призначенням суддів-«п'ятирічок» і не буде настільки трагічним. Проте судді, які з невідомих причин «пролежали» у ВРП, ще тривалий час отримуватимуть винагороду за нездійснення правосуддя. І це тільки збільшуватиме шкоду – і державному бюджетові, й інтересам українського правосуддя (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/148532-u_neroglyadi_vrp_materialiv_schodo_suddiv-pyatirichok_pobac.html), – 2021. – 31.07-6.08).

В. Власюк, О. Бурячок, Європейська правда: Прецедент для всієї Європи: чому Іспанія визнала локдаун неконституційним

Дискусії про відповідність конституції коронавірусних обмежень відбуваються у багатьох країнах. В деяких – з численними акціями протесту.

Однак Іспанія пішла далі за усіх. 14 липня її Конституційний суд шістьма голосами проти п'яти визнав неконституційним перший локдаун.

«Навіть зважаючи на обставини, за яких ввели локдаун, радикальне обмеження основного права на свободу пересування не може вважатись адекватним та необхідним заходом для припинення поширення коронавірусної інфекції» – зазначено у рішенні.

Рішення суду тягне за собою щонайменше повну ануляцію накладених на громадян штрафів протягом локдауну.

Але це лише квіточки, адже наслідки цього рішення можуть виявитися ще масштабнішими.

Перший локдаун у Європі

Перший локдаун – на 15 діб – в Іспанії ввели 13 березня минулого року рішенням прем'єра

Педро Санчеса. А вже 15 березня Офіційний державний вісник опублікував Королівський указ для його реалізації, який продовжували ще шість разів.

«Таке рішення орієнтоване на мобілізацію усіх ресурсів держави, аби щонайефективніше захистити здоров'я громадян», – заявив того дня Педро Санчес.

Таким чином, Іспанія стала однією з країн Європи, що ввели жорсткий локдаун на своїй території.

Людям дозволяли залишати дім лише для того, аби піти на роботу, в аптеку чи лікарню або купити продукти.

Протягом року локдаун так чи інакше продовжували, а одночасно окремі політики й правники його критикували.

Так, Сантьяго Абаскаль, голова партії Vox, назвав локдаун «найбільшим порушенням основних прав та свобод в історії» та зазначив, що «лише Vox проголосувала проти».

Конкретно – виступали проти підпунктів 1, 3 та 5 статті 7 положення про введення локдауну.

В них ішлося про свободу пересування людей та машин у будь-яких публічних місцях (пункти 1, 3), а пункт 5 уповноважував Міністерство зовнішніх справ закрити пересування дорогами з причин громадського здоров'я та безпеки.

Однак головним чином обговорювали неконституційність саме домашнього карантину.

Як на рішення Конституційного суду відреагував уряд?

Висловив повагу і водночас «здивування щодо безпрецедентності». Також уряд не раз посилався на Королівський указ, яким і було підтверджено запровадження жорсткого карантину, і повторював, що це було «абсолютно необхідним, щоби врятувати життя людей, а також повністю відповідало Конституції та основному закону надзвичайного стану».

Проте уряд дещо лукавить. Для жорсткого карантину в березні 2020 року був запроваджений особливий стан, однак для затвердження таких жорстких умов необхідний надзвичайний стан, на що і посилається Конституційний суд у своєму рішенні та пояснює це як «вихід за межі повноважень урядовців». Про це Санчес і команда чомусь мовчать.

Далі з'явилися свідчення, що уряд здійснював тиск на суддів, аби вони не голосували проти локдауну.

Голова Конституційного суду Хуан Хосе Гонсалес Ріва на пленарному засіданні з обговорення резолюції зізнався, що прем'єр-міністр Педро Санчес телефонував йому з проханням не голосувати за неконституційність локдауну.

Далі у тому самому зізналася віцепрезидент суду Енкарна Рока, однак не зазначила, хто саме їй телефонував. Наостанок вона заявила про незалежність свого голосу та голосів усіх інших суддів, на яких тиснув уряд.

Додаткової інформації щодо подальших дій суддів немає, тому поки що невідомо, чи призведе така поведінка уряду до якоїсь відповідальності.

Що ухвалив КС Іспанії?

Такими, що суперечать Конституції, визнали порушення права на зібрання та маніфестації,

заборона на які встановлюється лише впровадженням надзвичайного чи воєнного стану, а їх не було.

У рішенні КС зазначено, що «особисті зустрічі та візити становлять головний прояв гідності людини та її вільного розвитку, основу політичного порядку та соціального спокою, що є невід'ємною та непорушною частиною прав людини».

Навіть засуджених до позбавлення волі не позбавляють права на побачення».

Сюди ж додається право на очну освіту, на політичну участь, на свободу підприємництва та на релігійну свободу.

Ще одним аргументом на користь неконституційності локдауну стала можливість Міністерства охорони здоров'я «змінювати» і «розширювати» обмежувальні заходи у сферах комерційної діяльності, розважальних заходів, готельного бізнесу та харчування, що, на думку Суду, є неприйнятним.

До того ж таке рішення має ухвалювати парламент, а не лише уряд, «що гарантувало б політичний порядок».

Іспанський юрист та письменник Пабло Сільвела вважає, що головний сенс рішення Суду щодо неконституційності локдауну закладений в одному лише абзаці: «Важливо підкреслити, що жодні апеляції не можуть бути важливішими за законність, так само як і загальні інтереси не можуть переважати над основними правами за рамками закону». Іншими словами – мета не виправдовує засоби.

Водночас протилежної думки дотримується професор та директор кафедри конституційного права Мадридського університету Комплутенсе Хав'єр Рока: «Немає сумнівів щодо того, що ані уряд, ані Конгрес не помилилися у запровадженні локдауну... Будь-яка надзвичайна ситуація створює «виняткове право», яке відрізняється від звичайного і не може мати тих самих гарантій. Багато факторів незахищеності стають неминучими».

Власне, конституційним судам багатьох держав доведеться обирати: мета виправдовує засоби (тоді локдаун – конституційні) чи ні. Поки що маятник завмер десь посередині.

Які наслідки це матиме?

Уже 22 липня, за тиждень після рішення Конституційного суду, був анульований перший штраф.

Жінка гуляла на дитячому майданчику з дитиною, за що її оштрафували. У суді жінка також пояснила, що була вимушена вийти на вулицю, оскільки її дитина «перебувала у стані тривоги через те, що декілька днів не могла вийти з дому».

За порушення карантинних норм жінка була змушена сплатити 601 євро штрафу. Тепер ці кошти їй повернуть.

Очікується велика кількість аналогічних звернень громадян Іспанії з подальшим скасуванням раніше накладених на них штрафів.

Далі – більше: це рішення Конституційного суду Іспанії майже напевне буде використано у більш серйозних суперечках, зокрема комерційних.

Компанії почнуть відсуджувати одна в одній різноманітні штрафні санкції, що раніше було неможливо з огляду на форс-мажорні обставини.

Які наслідки це матиме для економіки Іспанії, прогнозувати поки досить складно.

Проте одне вже очевидне: рішення іспанського суду зможе стати прецедентом для всієї Європи.

А бажаючих скористатися цим прецедентом буде більш ніж достатньо (*Європейська правда* (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/08/3/7126130/>). – 2021. – 3.08).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Президент В. Зеленський заявив, що владу не лякають протести і залякування «певної гілки влади» проти судової реформи.

«Найголовніше, куди ми йдемо, це зміни нашої судової системи. Ви ж бачите, що зараз багато суддів показують нам своє відношення через те, що ми проголосували про Вищу раду правосуддя, Вищу кваліфікаційну комісію.

Я вважаю, що це нормальні хвили на морі. Штилю ми не очікуємо. Ми в цьому штормі живемо мінімум 2 роки, але наш корабель став за останній рік більш потужним, тому я дуже спокійно ставлюсь до будь-яких складних відносин чи залякувань від будь-якої гілки влади.

Ми розпочнемо і доведемо реформу до кінця і буде очищення суддів у будь-якому випадку», – наголосив президент (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/news/2021/07/28/7301966/>). – 2021. – 28.07).

Голова Верховної Ради України Д. Разумков зустрівся з тимчасовим повіреним у справах США в Україні Дж. Кентом. Разумков і Кент обговорили актуальні питання двосторонньої співпраці України та США, а також хід реформ в Україні, повідомляє пресслужба парламенту.

Зокрема, вони обмінялися думками стосовно реформи Служби безпеки України та судочинства.

Спікер українського парламенту висловив вдячність партнерам України за підтримку реформ в різних сферах.

Крім того, Кент і Разумков обговорили перспективи подальшої співпраці на парламентському рівні – між Верховною Радою України та Конгресом Сполучених Штатів Америки (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/news/2021/07/22/7301380/>). – 2021. – 22.07).

Перший заступник Голови ВР Р. Стефанчук наголошує, що наявність великого Державного Герба є прямою вимогою статті 20 Конституції України. Про це Стефанчук заявив під час представлення законопроекту «Про великий Державний Герб України» на позачерговій сесії Ради, передає Укрінформ із посиланням на його сторінку у Фейсбуці.

Перший заступник Голови Верховної Ради запропонував розглянути основні питання та міфи, пов'язані з Державним Гербом України, зокрема такі:

«Для чого нам Великий Державний Герб?»

Наявність Великого Державного Герба – це пряма вимога ст. 20 Конституції України;

– може, зробимо Тризуб Великим Державним Гербом?

Відповідно до ст. 20 Конституції України, Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького;

– так давайте змінимо статтю 20 Конституції України?!

Оскільки ст. 20 міститься в першому розділі Конституції України, то для її зміни потрібно проводити всеукраїнський референдум. Вартість одного референдуму – орієнтовно 2 млрд грн;

– положення про Великий Державний Герб стали результатом компромісу з комуністами?

Уся Конституція України – це система компромісів. Якби їх не було, за Конституцію б не проголосували 315 народних депутатів. І тому нам сьогодні треба не сперечатись, а виконувати положення Основного Закону України;

– чи відповідає проєкт Великого Герба вимогам геральдики?

На жаль, інколи конкурси на Великий Герб нагадували «міжсобойчики» серед геральдистів. Одні творили, інші критикували. Хтось намагався просунути в конкурсі своїх. Унаслідок одвічних суперечок у нас досі немає Великого Герба. Тому пропонується той герб, який усталений у свідомості українців та здатен виконувати його функції;

– чому на Великому Гербі корона, якщо Україна не монархія?

Звісно, Україна не монархія, а республіка. Тому над Великим Гербом розміщена не монархічна корона, а зображення великокняжого вінця Ярослава Мудрого;

– Великий Герб витіснить Тризуб?

Тризуб був, є та залишатиметься головним гербом нашої країни. Це наша державотворча, історична та культурна спадщина. Застосування Великого Герба в законі буде обмежене лише виключними випадками, зокрема – на державних печатках, на символах Президента

України, на фасаді основних державних інституцій та за рішенням Національного банку України на грошових знаках;

– хіба Великий Герб об'єднує?

Цей варіант Великого Герба – один із найбільш єднальних та усталених. Адже він отримав найбільшу підтримку серед членів робочої групи в парламенті. Розроблений він у часи, коли Юлія Тимошенко була прем'єр-міністром України. У статусі Великого Герба він використовувався для оздоблення кабінету Президента України, починаючи від Віктора Ющенка, Петра Порошенка й досі. Уже майже 15 років він друкується на різній сувенірній продукції та великих зауважень не мав. Усе решта – це політичні маніпуляції”, – зазначив Стефанчук (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3303511-stefancuk-naavnist-velikogo-derzavnogo-gerba-prama-vimoga-konstitucii.html>)). – 2021. – 25.08).

Посли країн Групи семи в Україні на зустрічі з головою Верховного суду В. Данішевською закликали до швидкого впровадження судової реформи. Як повідомляє «Європейська правда», про це йдеться у заяві послів у Twitter.

«Посли G7 зустрілися з головою Верховного суду Данішевською, щоб обговорити спільний інтерес у щонайшвидшому впровадженні української судової реформи. Посли підтвердили свою відданість підтримці реформи та оновлення Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів», – йдеться у заяві (*Європейська правда* (<https://www.pravda.com.ua/news/2021/07/28/7302022/>)). – 2021. – 28.07).

Представник Президента у Конституційному Суді, народний депутат Федір Веніславський заявив, що КСУ працює «абсолютно нормально», а для заяв про негативний вплив на його роботу відсторонення від посади Олександра Тупицького немає підстав. Про це Веніславський сказав в ефірі телеканалу «Україна 24» 15 серпня, повідомляє кореспондент Укрінформу.

«Було багато інсинуацій з приводу того, що є параліч роботи Конституційного Суду,

політичні опоненти звинувачували Президента, що він заблокував його роботу, тому що усунув пана Тупицького... На сьогодні Конституційний Суд працює абсолютно нормально, ніякої кризи розгляду справ у Конституційному Суді немає. Виконуючий обов'язки голови Конституційного Суду заступник голови пан Головатий успішно керує роботою Конституційного Суду, тому говорити про те, що відсутність пана Тупицького негативно впливає на діяльність Конституційного Суду, точно ніяких підстав немає», – наголосив Веніславський.

У цьому контексті він нагадав, що у червні-липні КСУ ухвалив історичне, на його переконання, рішення у справі про функціонування української мови як державної, а також про відновлення соціальних гарантій «чорнобильцям» та ще низку важливих рішень.

Веніславський також зазначив, що Велика палата Верховного Суду має достатньо юридичних підстав для визнання законним Указу Президента Володимира Зеленського про скасування призначення Олександра Тупицького суддею КСУ (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3298112-zodnoi-krizi-u-ksu-cerez-vidstonenna-tupickogo-nemae-venislavskij.html>)). – 2021. – 15.08).

Президент В. Зеленський оскаржить рішення Верховного суду, яким його указ про скасування призначення О. Тупицького суддею Конституційного суду визнаний незаконним і скасовано. Про це Українським Новинам повідомив медійний радник керівника Офісу Президента Михайло Подоляк.

«Безумовно, це не остаточне рішення – буде апеляція. Буквально на днях», – запевнив він.

Рішення Верховного суду радник керівника Офісу назвав «прийнятим всупереч юридичній логіці» і «практично ідеальним прикладом великої політичної корупції».

«Галузеве співтовариство категорично опирається фундаментальній реформі. Пропоную вважати це рішення конкретним проявом опору суддів реформу, яка схвалена парламентом», – сказав Подоляк.

Зокрема, він назвав невинуватим те, що рішення з'явилося в день, коли Верховна

Рада проголосувала за законопроект №5068 про очищення Вищої ради правосуддя, а раніше підтримала законопроект №3711-д з пропозиціями президента про перезапуск Вищої кваліфікаційної комісії суддів.

«Те, що саме сьогодні з'явилося ось таке рішення Верховного суду щодо Тупицького, – не просто символічно. Це вказує на існуючу змову зі зламу реформи», – упевнений радник Андрія Єрмака.

Говорячи про наслідки рішення суду, він запевнив, що «Тупицький так і залишиться за межами КС» (*Українські новини* (<https://ukranews.com/ua/news/788556-skasuvannya-verhovnym-sudom-ukazu-zelenskogo-shhodotupytskogo-ofis-prezydenta-oskarzhyt>)). – 2021. – 14.07).

У Верховному Суді роз'яснили рішення за позовом судді КС Олександра Тупицького, заявивши, що Президент не має повноважень не має повноважень звільняти суддю Конституційного Суду. Про це йдеться у рішенні Касаційного адмінсуду Верховного Суду, інформує пресслужба суду.

«Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду задовольнив позов Олександра Тупицького до Президента України, визнав протиправним та скасував Указ Президента України від 27 березня 2021 року № 124/2021 «Про деякі питання забезпечення національної безпеки України» в частині скасування Указу Президента України від 14 травня 2013 року № 256 про призначення позивача суддею Конституційного Суду України», – йдеться у повідомленні.

Зазначається, що у своєму рішенні ВС роз'яснив, що Президент України при вирішенні питань утворення, формування органів державної влади та унормування їхньої діяльності зобов'язаний діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, як це встановлено ст. 19 Основного Закону України.

«Підстави і порядок звільнення судді Конституційного суду України визначені у ст. 149-1 Конституції України і ст. 20 Закону

України «Про Конституційний Суд України». Реалізація повноважень Президента України стосовно формування складу Конституційного Суду України здійснюється виключно шляхом видання Указів про призначення суддів Конституційного Суду України. Іншого способу реалізації Президентом України конституційних повноважень, пов'язаних із формуванням Конституційного Суду України, зокрема шляхом скасування раніше виданих актів з кадрових питань (у конкретному випадку щодо призначення судді Конституційного Суду України на цю посаду), Основним Законом України не передбачено», – вказують у суді.

При цьому, ухвалюючи дане рішення, колегія суддів розцінила необґрунтованими посилення відповідача на норми п. 17 ч. 1 ст. 106 Конституції як на правову підставу для підписання спірного указу, «оскільки зазначені положення Основного Закону жодним чином не регламентують відносин стосовно формування складу Конституційного Суду України, а визначають повноваження Президента України щодо здійснення керівництва у сферах національної безпеки та оборони держави і кадрових військових питань, які належать до його відання».

«Як зазначено в оскаржуваному Указі та підтверджено поясненнями представника відповідача в судовому засіданні, основним мотивом для видання спірного Указу слугувало те, що позивач та деякі інші судді Конституційного Суду України голосували за рішення цього суду від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020, ухвалення якого мало наслідком втрату чинності рядом норм антикорупційного законодавства та призвело до дестабілізації соціально-політичної ситуації в Україні, дискредитації нашої держави на міжнародній арені.

Проте колегія суддів, не вдаючись до оцінки та аналізу вказаного вище рішення Конституційного Суду України, відзначає, що видання Президентом України на цій підставі акта про скасування указу щодо призначення особи на посаду судді Конституційного Суду України є порушенням встановлених Конституцією і законами України гарантій незалежності та

недоторканності судді Конституційного Суду України, якого не може бути притягнуто до відповідальності за голосування у зв'язку з ухваленням Судом рішень і надання ним висновків, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку», – вказують у ВС.

Наголошується, що дане рішення може бути оскаржено до Великої Палати Верховного Суду протягом тридцяти днів (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3280690-u-verhovnomu-sudi-rozasnili-svoe-risenna-zapozovom-tupickogo.html>)). – 2021. – 17.07).

Вища рада правосуддя перед позачерговим засіданням Верховної Ради закликає народних депутатів скасувати ухвалення законопроекту №5068 і відправити його на доопрацювання.

«Законопроект наділяє функцією здійснення тотального контролю міжнародників та експертів, які існуватимуть та діятимуть всупереч Конституції України та виконуватимуть функцію з «очищення» ВРП від діючих членів і в такий спосіб узурпують судову владу у країні. Така «судова реформа» приречена на провал, скасування, призведе до втрати часу, грошей та безповоротної втрати довіри громадян до влади в Україні, насамперед судової, – йдеться в заяві ВРП.

Вища рада правосуддя закликає народних депутатів України переглянути ключові питання законопроекту № 5068, які стосуються ролі міжнародних експертів у формуванні державних органів України.

Вища рада правосуддя закликає не допустити розбалансування та колапс судової влади в Україні та сподівається на формування ВКСУ та ВРП на засадах Конституції та законів України, відповідно до норм міжнародного права» (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/news/2021/07/20/7301124/>)). – 2021. – 20.07).

Національне агентство з запобігання корупції (НАЗК) просить Конституційний Суд звільнити суддю І. Сліденка через неодноразові порушення етичних принципів. Про це йдеться в повідомленні пресслужби НАЗК, передають Українські Новини.

«Національне агентство з запобігання корупції (НАЗК) звернулося до постійної комісії з питань регламенту та етики Конституційного Суду України (КСУ) через неетичну поведінку судді КСУ Ігоря Сліденка», – сказано в ньому.

Також зазначається, що міжнародні акти визначають, що суддя повинен дотримуватися високих стандартів поведінки і не вчиняти дій, що підривають авторитет правосуддя, однак Сліденко неодноразово порушував етичні принципи, а тому повинен бути звільнений.

Одним з таких дій НАЗК називає лист-погрозу Сліденка на адресу одного зі співробітників агентства.

Крім цього, НАЗК констатує підготовку Сліденком рішення КС про неконституційність е-декларування в умовах конфлікту інтересів.

На розгляді в КСУ було конституційне подання 47 народних депутатів щодо визнання неконституційними деяких норм Закону України «Про запобігання корупції».

У жовтні 2020 року НАЗК направило на адресу КС лист, яким повідомило, що стосовно Сліденка були складені адміністративні протоколи, оскільки він не подав кілька повідомлень про суттєві зміни в майновому стані, його дії порушували Закон України «Про запобігання корупції».

Після чого суддя подав заяву про самовідвід у зазначеній справі.

Однак під час засідання Сліденко проголосував проти задоволення цієї заяви і заяви про його відвід від представника Президента в КС.

Один з основоположних принципів права визначає, що ніхто не може бути суддею у власній справі.

Водночас через визнання цієї норми неконституційною притягти Сліденка до відповідальності стало неможливо (*Українські новини* (<https://ukranews.com/ua/news/787282-nazk-zvilnyty-suddyu-slidenka-prosyty-ks>). – 2021. – 8.07).

Рада адвокатів України на екстреному засіданні прийняла рішення рекомендувати членам Вищої ради правосуддя розглянути можливість скласти повноваження в зв'язку з неможливістю здійснювати діяльність в умовах

зміненого законодавства. Про це заявила Національна асоціація адвокатів України, повідомляє Судово-юридична газета.

«Обговоривши встановлені законом 1635-ІХ нові дискримінаційні вимоги до членів ВРП, враховуючи відсутність конституційних основ для формування Етичної ради з переважним правом голосу міжнародних експертів, а також обмеження незалежності членів ВРП при прийнятті ними рішень у межах наданих їм повноважень, РАУ прийняла рішення рекомендувати членам ВРП розглянути можливість скласти повноваження в зв'язку з неможливістю здійснювати діяльність в умовах зміненого законодавства.

Також, за пропозицією члена РАУ Сергія Осики, представництвом НААУ за кордоном буде доручено провести моніторинг інформації про діяльність міжнародних експертів, яких буде запропоновано до складу Етичної ради при ВРП», – йдеться у повідомленні (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rau-rekomenduje-chlenam-vrp-vid-advokaturi-sklasti-povnovazhennja-cherez-diskriminatsijni-vimohi.html>). – 2021. – 9.08).

Українські громадські організації Фондація DEJURE, Центр протидії корупції та Автомайдан закликали членів Вищої ради правосуддя, які заявили про блокування їхньої роботи, подати у відставку якомога швидше, але не раніше впровадження законів про судову реформу. Відповідну заяву опублікували на сайті Фондації DEJURE.

«Вища рада правосуддя – орган судової влади, який давно дискредитував себе в очах українського суспільства. Члени ВРП роками покривали підозрюваних у захопленні державної влади Павла Вовка та інших суддів ОАСК, відмовляючись розглядати дисциплінарні скарги проти них. Натомість, ВРП систематично тиснула на суддів, які проявили свою незалежність – викривали корупцію (в тому числі й в судовій системі). Найбільш яскраво це проявилось на конкурсі до Антикорупційного суду, коли ВРП оголосила догану судді Ларисі Гольник за допис у Facebook, чим позбавила суддю можливості брати участь у конкурсі до

Антикорсуду. Саме тому повноцінне очищення ВРП є першочерговою умовою судової реформи, передбаченої законом №1635-IX (в минулому законопроект №5068)», – йдеться у заяві.

ГО зазначили, що законопроект про очищення ВРП змінив процедуру дисциплінарних проваджень. Зокрема, документ запровадив інститут дисциплінарних інспекторів. Водночас законом не передбачено жодних перехідних процедур, що зупинило розгляд членами ВРП дисциплінарних скарг до формування служби дисциплінарних інспекторів.

«На жаль, комітет з питань правової політики, очолюваний Андрієм Костіним, систематично не допускав громадських експертів до роботи над законом про очищення ВРП, і сама закритість і кулуарність нормотворення призвела до появи у тексті закону техніко-юридичних прогалин. Наголошуємо, що поправка №733 до закону про очищення ВРП № 1635-IX авторства народної депутатки Анастасії Радіної на зупинку розгляду ВРП дисциплінарних проваджень не повпливала. Поправкою неререформовану, корумповану ВРП було позбавлено можливості відбору нових дисциплінарних інспекторів. Без цієї поправки розгляд неререформованою ВРП дисциплінарних справ все одно було б припинено», – заявили громадські організації.

ГО заявили, що не вважають критичним відтермінування розгляду дисциплінарних скарг до оновлення ВРП з огляду на те, що Вища рада правосуддя систематично застосовує подвійні стандарти, розглядаючи дисциплінарні справи.

«Після того, як неререформовану, корумповану ВРП буде очищено від недоброчесних членів, шанс на справедливе покарання недоброчесних суддів у дисциплінарному порядку значно зросте. Оскільки ВРП заявляє про блокування своєї роботи, закликаємо членів ВРП виконати вимоги закону №1635-IX, необхідні для формування Етичної Ради та Конкурсної комісії до ВККС, і подати у відставку. Цим кроком члени ВРП прискорять очищення судової влади та унеможливають “колапс судової системи”, яким вони лякають суспільство», – йдеться у заяві.

Громадські організації наголосили, що швидкість відновлення розгляду дисциплінарних

скарг проти суддів прямо залежить від швидкості очищення ВРП, тому будь-які затягування етапів конкурсу з боку Вищої ради правосуддя означатимуть затягування з покараннями недоброчесних суддів самою ВРП.

За даними джерела ZN.UA, причина призупинення розподілу дисциплінарних скарг нібито у поправці, яку відхилив профільний комітет, але депутати згодом проголосували в залі. Водночас Депутати повідомляють, що норму, що ухвалено, запропонувала безпосередньо у залі ВР автор поправки Радіна. Та депутати СН отримали команду голосувати. Джерело ZN.UA зазначило, що «якщо це так, то це чиста та спланована провокація або кричущий непрофесіоналізм» (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/blokvannja-distiplinarnikh-komisij-vrp-hozaklikali-chleniv-vishchoji-radi-pravosuddja-podati-u-vidstavku.html>). – 2021. – 6.08).

Вища рада правосуддя зупинила розподіл між членами ради дисциплінарних скарг, а також скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора.

«Закон (№ 1635-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя» – ред.) унеможливує виконання дисциплінарними палатами ВРП повноважень щодо розгляду дисциплінарних справ».

Ним вносяться зміни до закону «Про Вищу раду правосуддя», зокрема в частині здійснення дисциплінарних проваджень щодо суддів.

Повноваження ради щодо здійснення дисциплінарного провадження стосовно судді реалізує служба дисциплінарних інспекторів ВРП, дисциплінарний інспектор ВРП, який є учасником дисциплінарної справи.

Процедура призначення на посаду дисциплінарного інспектора буде здійснюватися відповідно до закону.

Із моменту набрання чинності закону дисциплінарні скарги будуть розподілятися за дисциплінарним інспектором ВРП.

Водночас, наразі інспекторів ще немає. За словами джерел у ВРП, конкурс з обрання інспекторів може тривати три місяці.

Сам конкурс ВРП оголосить після того, як відбудеться процедура разової оцінки членів ВРП спеціальною комісією, до якої увійдуть три міжнародних експерти та три представники Ради суддів України.

Цієї комісії наразі немає, вона може з'явитися в першій половині жовтня. Після цього треба ще 6 місяців на процедуру оцінювання, після чого повинен з'явитися оновлений склад ВРП, який оголосить конкурс на дисциплінарних інспекторів.

За словами джерела, щомісяця очікується до 800-1000 скарг, однак їх не будуть розподіляти і розглядати. Таким чином, дисциплінарна процедура опиниться в колапсі на 8-12 місяців.

Колапсу можна було уникнути, якби Рада підтримала розгляд скарг членами ВРП до початку функціонування служби інспекторів.

Поправку, яка заблокувала розгляд скарг, запропонувала у Раді нардепка СН Анастасія Радіна, хоча комітет її не підтримав.

Водночас, юристка Центру протидії корупції Галина Чижик вважає, що іншого виходу, як проголосувати поправку не було. За її словами, закон передбачає, що дисциплінарних інспекторів мають відбирати на новому відкритому конкурсі. Це означає, що поки триватиме конкурс, дисциплінарні скарги не будуть розглядатись, що дозволить деяким суддям уникнути покарання.

Чижик додала, що проблеми можна було б уникнути, доповнивши закон необхідною нормою, проте профільний комітет нічого не зробив для цього.

Поправка Радіної, каже Чижик, не є причиною зупинки розгляду дисциплінарних проваджень, оскільки б ситуація не змінилась і без цієї поправки. Чекати проведення конкурсу все одно б довелось. Окрім того, поправка нардепки начебто гарантує якість та добросовісність майбутніх дисциплінарних інспекторів, адже передбачає, що рішення щодо їх призначення прийматиме оновлена Вища рада правосуддя. На останньому наполягала Венеційська комісія (*Українська правда* ([https://](https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/6/7302962/)

www.pravda.com.ua/news/2021/08/6/7302962/). – 2021. – 6.08).

Українські експерти вважають, що влада має зосередитися на проведенні реальної судової реформи і забезпеченні справедливого та ефективного судочинства, аби Україна стала успішною. Про це свідчать результати експертного опитування «Україні – 30! Оцінки успішності суспільно-політичного розвитку країни», проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва і презентованого в Укрінформі.

“Для того щоб Україна стала успішною процвітаючою країною, владі потрібно зосередитись насамперед на проведенні реальної судової реформи і забезпеченні справедливого та ефективного судочинства; проведенні економічних (фіскальних, організаційних) реформ, які забезпечать реальне економічне зростання; реальній боротьбі з корупцією та притягненні винних до відповідальності, а також на розвитку науки, збільшенні фінансування наукових та освітніх проєктів. Не менш важливими є деолігархізація та руйнування монополій”, – йдеться у результатах опитування.

Зазначається, що експерти одностайні з населенням у визначенні сфер, де Україна зазнала радше невдачі: формування системи справедливого судочинства (1,9 бала) та забезпечення соціальної справедливості (2 бали). Також експерти низько оцінюють ефективність боротьби з корупцією (2,1 бала), однак їхня оцінка на 0,5 пункта кращі, аніж серед населення.

Більш оптимістично оцінюють експерти розвиток країни у більшості сфер порівняно з думкою населення. На їхню думку, Україні непогано вдався розвиток громадянського суспільства (4 бали з 5), утвердження свободи слова (3,7 бала), європейська інтеграція (3,5 бала), розбудова демократії та формування української нації (3,5 бала). Оцінки експертів стосовно більшості сфер на 0,5–1 бал вищі, ніж оцінки населення, зауважують соціологи.

“Серед експертного середовища побутують більш позитивні інтерпретації того, що

відбувалось з Україною після проголошення Незалежності, аніж серед населення загалом. Більшість опитаних вважає, що з Україною сталося більше позитивного за цей час, тоді як серед населення переважає думка, що позитиву та негативу було приблизно порівну», – йдеться у результатах дослідження.

Повідомляється, що експерти оцінюють рівень демократії в Україні значно вище, ніж населення: 7,1 бала з 10-ти проти 5,6 бала.

Експертне опитування «Україні – 30! Оцінки успішності суспільно-політичного розвитку країни» проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва з 10 по 18 серпня 2021 року. Всього опитано 44 експерти-аналітики, науковці та журналісти (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3300682-eksperti-radat-vladizosereditisa-na-sudovij-reformi.html>). – 2021. – 19.08).

Законопроект щодо внесення змін до Конституції у частині децентралізації може бути презентований у Верховній Раді на початку наступної сесії. Про це представник Президента у Конституційному Суді, народний депутат Федір Веніславський (фракція партії «Слуга народу») заявив у ефірі телеканалу «Рада», повідомляє кореспондент Укрінформу.

Веніславський зазначив, що цей законопроект пройшов широке публічне обговорення, до цього питання були залучені представники асоціацій органів місцевого самоврядування, численні експерти тощо.

«І у результаті Комісія з правничої реформи при Президентові (а саме підкомісія з питань конституційного реформування), на моє переконання, напрацювала дуже зважений, збалансований проєкт закону, в основу якого ліг той законопроект, який вже було Верховною Радою попереднього скликання направлено до Конституційного Суду України. І я думаю, що десь, напевно, у перших числах наступної чергової сесії ми зможемо цей законопроект презентувати у Верховній Раді, і далі він буде направлений до Конституційного Суду для отримання висновків», – сказав представник Президента у КСУ.

Він спрогнозував, що цей законопроект буде прийнятий у першому читанні або попередньо схвалений до кінця нинішнього календарного року.

«А набуде він чинності, коли за нього проголосує 300 і більше народних депутатів України. Я прогноую, що це вже відбудеться на тій сесії, яка почнеться першого вівторка лютого 2022 року», – сказав депутат (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3271602-decentralizacia-rada-moze-uhvaliti-proekt-zmin-do-konstitucii-do-kinca-roku.html>). – 2021. – 28.06).

Жодного окремого статусу тимчасово окупованих районів Донецької та Луганської областей не буде у змінах до Конституції України щодо децентралізації. Про це в інтерв'ю Укрінформу розповів голова підкомітету Комітету ВР з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування, народний депутат фракції «Слуга народу» В. Безгін.

«Жодного статусу ОРДЛО у документі не буде, він там не потрібен. Це чітка позиція Президента України та нашого комітету Верховної Ради. Країна з 2014 року проводить реформу децентралізації, що передбачає збільшення повноважень для всіх органів місцевого самоврядування і можливостей розвитку всіх регіонів», – сказав Безгін.

Він зауважив, що підхід до розвитку території Львівщини нічим не відрізняється від підходу до розвитку території Луганщини. Райони на сході тимчасово окуповані, але повернуться Донеччина та Луганщина під український прапор і будуть розвиватися в межах реформи децентралізації, як і інші регіони.

«Немає жодних підстав, крім фантазій і потреби зруйнувати українську державність з боку Російської Федерації, імплементувати спецстатус ОРДЛО в Основний Закон. Тому такого там не може бути. Більше того, не буде жодних «гачків», щоб це можна було реалізувати в інший спосіб», – сказав нардеп.

Відповідаючи на запитання, якими будуть запобіжники, щоб місцеві ради у різних регіонах

країни не ініціювали рішення, що виходять за межі їхніх повноважень та суперечать інтересам держави, Безгін зазначив: «Запобіжником з боку держави має бути префектура чи обласна та районна адміністрації з координаційно-наглядовими функціями. Якщо рішення місцевих рад буде загрожувати територіальній цілісності, то буде миттєва реакція».

За словами Безгіна, при впровадженні посади префекта, його головна функція полягатиме у координації та нагляді за законністю ухвалених рішень на місцях. Якщо депутати територіальної громади намагатимуться ухвалити рішення, які порушують права і свободи громадян, то префект як представник центральної влади має втрутитися у ситуацію та завадити таким планам місцевої влади.

Також парламентарій вважає, що Верховна Рада має до кінця цього року розглянути зміни до Конституції в частині децентралізації. Він зауважив, що наразі триває процес пошуку компромісів щодо тексту відповідного законопроекту.

«Верховна Рада має розглянути оновлений проєкт змін до Конституції, на мою думку, у листопаді чи грудні цього року. Документ мають підтримувати 300 народних депутатів. І в цей момент впирається весь процес. Необхідний компромісний текст, що задовольнить велику кількість політичних стейкхолдерів», – сказав Безгін.

На думку парламентаря, найбільша проблема в тому, щоб перевести дискусію щодо

внесення змін до Конституції з політичної площини до конструктивної – по суті тексту (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3303765-okremogo-statusu-ordlo-nebude-u-zminah-do-konstitucii-deputat-bezgin.html>)). – 2021. – 25.08).

Уряду необхідно закріпити фермерство основою аграрного устрою України (можна внести зміни до ст. статті 41 Конституції). Про це йдеться у аналітичному матеріалі AgroPolit.com.

«Уже навіть є рішення КСУ на користь цього. Основний закон країни має цілу низку установчих функцій для держави і суспільства, зокрема визначає засади політичної, правової, соціальної та економічної системи. У Польщі, наприклад, на конституційному рівні закріплено пріоритет сімейного фермерського господарства: стаття 23 Конституції Польщі чітко і лаконічно встановлює, що «основою аграрного устрою держави є сімейне господарство», – йдеться у матеріалі.

Що це дасть? Буде чітко закріплено офіційний курс на розвиток фермерства України на багато років вперед як основа формування потужного середнього класу на селі. Зміна влади вже не змінить цей процес, бо для цього потрібно буде вносити зміни в Конституцію України (*AgroPolit* (<https://agropolit.com/news/21494-uryadu-proponuyut-zakripiti-fermerstvo-osnovoyu-agrarnogo-ustroyu-ukrayini-u-konstitutsiyi>)). – 2021. – 12.08).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Інтерв'ю із Федором Веніславським

Війна Зеленського з КСУ та повернення Тупицького: інтерв'ю Веніславського про судову реформу

Про Конституційний Суд

– Ви від самого початку були учасником цієї історії, безпосередньо з КСУ і Тупицьким. Вона, на мій погляд, показує повну деградацію наших державних інституцій і те, що правила й закони у цій країні порушують абсолютно всі.

– Тим часом парламент пішов на канікули, так і не ліквідувавши ОАСК. Це той самий Окружний адмінсуд, в «політичній проституції» якого, як ми всі чули, ніхто не сумнівається, навіть його голова. Тобто ми можемо отримати таке рішення, що Тупицького поновлять так,

як поновили його попередника. І ми матимемо вже 2 поновлених голів КСУ.

Це як у тій історії, як казав колись Михайло Жванецький: «Може, щось у консерваторії підправити?». Я хочу вас запитати, де, в якій консерваторії і що потрібно підправити? І як нам розібратись з цією системою, де правила порушують всі, зокрема судді та президент?

Я б не говорив так, що правила порушують всі, зокрема президент.

– *Так вирішив Верховний Суд.*

– Річ у тому, що це не зовсім Верховний Суд. Це Касаційний адміністративний (суд – 24 канал) у складі Верховного. І розглядав він цю справу, як суд першої інстанції. Це рішення не набуло законної сили. Тому що є 30 днів на апеляційне оскарження і справу переглядатимуть в апеляційному порядку Великою палатою Верховного Суду України.

Тоді, як ми отримаємо рішення Великої палати, зможемо сказати, що дійсно там є чи не було якихось порушень. Річ у тому, що в цьому випадку, ви правильно сказали, під керівництвом ексголови КСУ Тупицького Конституційний Суд України продукував дуже, м'яко кажучи, дивні рішення.

Квінтесенцією звісно стало рішення 28 жовтня 2020 року, коли фактично зруйнували остаточно антикорупційне законодавство і звільнили тисячі, напевно, чиновників від можливої кримінальної відповідальності. А сотні – звільнили від реальної кримінальної відповідальності. Тому що справи, які перебували на розгляді вже у Вищому антикорсуді, фактично припинили. Але це була така вже своєрідна квінтесенція всього попереднього...

– *Остання крапка.*

– Навіть не остання крапка. Це було кричуще, зухвале, цинічне рішення, яке, як зокрема Венеційська комісія сказала, було необґрунтоване, невмотивоване, з виходом за межі повноважень, в умовах ймовірного конфлікту інтересів. Тобто весь букет всіх можливих порушень засад суддівської діяльності. Але це було останньою краплею.

Тому що до того, мало хто знає, але КСУ під чуйним керівництвом Тупицького, продукував ще багато цікавих рішень, які чомусь, внаслідок

певних залаштункових ігор (про які повинне дізнатись Державне бюро розслідувань), потрапляли до одних і тих самих суддів і стосувалися бізнес-інтересів у суперечках з державою потужних олігархічних угруповань.

І, як правило, ці рішення ухвалювали якраз на шкоду інтересів держави і були сумнівно юридично вмотивовані. Тому в цьому випадку те, що зараз пан Тупицький перебуває в такому невизначеному правовому становищі – для мене воно очевидно визначене.

– *Він є підозрюваним у низці важких кримінальних справ.*

– Це закономірний наслідок його антидержавної, антинародної діяльності на посаді судді КСУ.

Щодо вашого запитання про судову владу загалом, то дійсно, на превеликий жаль, маємо вкрай низький рівень довіри до судової влади. І ініціативи президента Зеленського, ініціативи нашої політичної сили якраз спрямовані на відновлення цієї довіри. Сьогодні (19 липня – 24 канал) вкотре намагалися зруйнувати (довіру – 24 канал) представники вже наших політичних опонентів у парламенті. Тобто 2 політичні сили...

Що треба знати про боротьбу президента і Тупицького?

Президент відправив Тупицького з посади в той спосіб, в який міг і в той спосіб, який дехто вважає не дуже законним. Потім Тупицький у Верховному Суді отримав рішення про те, що президент звільнив його незаконно.

Державне бюро розслідувань у відповідь порушило справу проти суддів Верховного Суду, які вирішили, що президент ухвалив незаконне рішення. Сам Тупицький звернувся до Окружного адмінсуду, де вимагає поновити його і повернути гроші за його вимушену відпустку через звільнення президентом.

Про «Батьківщину» і ОПЗЖ

– *«Батьківщина» та «Опозиційна платформа – За життя» і ті постанови, якими вони намагалися скасувати судову реформу?*

– «Батьківщина» і ОПЗЖ намагалися скасувати судову реформу. Ми бачили, скільки сьогодні було в залі депутатів і що в них нічого не вийшло.

Але така цілеспрямована системна робота, водночас дуже синхронізована, як я вважаю, між ОПЗЖ і «Батьківщиною» змушує щонайменше замислитись, чи немає в них спільних кінцевих бенефіціарів на східних кордонах України, десь «з-за поребріком».

Тому що вони дуже системно працюють проти реформаторських ідей та ініціатив нашої політичної сили і президента Зеленського.

Водночас працюють лише з однією метою – максимально відтягнути той час, коли сформуєть Вищу кваліфікаційну комісію суддів на абсолютно нових, принципових засадах за участю міжнародних експертів. Коли запрацює оновлений склад ВРП, тобто коли будуть заповнені вакансії в судах, і коли вже притягатимуть до відповідальності ефективно, швидко і результативно суддів, які виносять сумнівно легітимні рішення. А це вже повинна здійснити Вища рада правосуддя.

Але чомусь і один, і інший законопроект, який ми ухвалили, заблокували щонайменше на тиждень для підписання. Оскільки вони намагалися, зареєстрували постанову про скасування результатів голосування. Хоча наперед було очевидно зрозуміло, що взагалі ці постанови не наберуть кілька десятків голосів, що ми і побачили.

– Це і дивує. В чому, як ви думаєте, їхній інтерес? Вони для свого виборця намагаються створити картинку чи вони відпрацьовують інтереси олігархів або зовнішнього управління з Росії?

– Знаєте, тут, напевно, кілька основних моментів. Я думаю, що не може бути таких збігів, коли очевидно проросійська сила, якою є ОПЗЖ, синхронно діє з такою нібито патріотичною українською силою, якою себе презентує «Батьківщина».

Але чомусь однакові клопотання і в КСУ, вони блокують земельне законодавство, яке 100% стане таким потужним економічним стимулом для розвитку економіки України, для зростання добробуту українських громадян. І блокують судові реформування, яке, очевидно, також має привести до позитивних результатів.

Тому, я думаю, тут напевно і олігархічний слід простежується. Тому що олігархам вигідно,

щоб судді брали гроші, ухвалювали рішення на їхню користь. А коли будуть чесні, добросовісні судді, вони не зможуть відстоювати свої інтереси, як вони звикли робити це, на жаль, десятиліттями. Тому тут багато, як говорять юристи, ідеальних сукупностей – коли в одних діях збігається низка різних інтересів.

Але ми бачимо, що б вони не намагались зробити – судова реформа продовжує здійснюватись. Я переконаний, найближчим часом внаслідок підписання чи упродовж найближчих днів головою Верховної Ради, а потім президентом цих законопроектів, вони набудуть чинності.

Утворюють конкурсну комісія щодо відбору кандидатів на посаду ВККС, сформуєть Етичну раду щодо перевірки на добросовісність кандидатів на посади членів ВРП, як чинних членів ВРП. І до кінця цього календарного року (2021 року – 24 канал), прогноую, це листопад – грудень, ми вже отримаємо конкретні результати наших зусиль у цій сфері.

Про ліквідацію ОАСК

– Щоб закінчити з Тупицьким – як ви бачите далі розвиток подій? Ми можемо зараз отримати вирок суду щодо вашої апеляції як і на користь Тупицького, так і на користь президента. Якщо раптом це буде не на користь президента, то що?

– Повертаючись трохи назад, хотів би дати відповідь на ваше запитання щодо Окружного адміністративного суду. Тут немає жодних кроків назад, тому що наразі ліквідувати ОАСК без наявності Вищої кваліфікаційної комісії суддів було б, напевно, не зовсім правильно. Оскільки саме цей орган має забезпечити переведення суддів з одного суду до іншого.

Коли ми створимо Київський міський окружний адміністративний суд, то потрібно буде заповнювати в цей суд вакансії. А якщо один суд ліквідуємо, інший не створимо, то це призведе до низки проблем.

– Може краще було б якби якийсь час не існувало цього ОАСКу, ніж в такому підвішеному стані?

– Ви знаєте, його й так не буде існувати протягом певного проміжку часу, тому як тільки

закон набуде чинності, почнеться процедура ліквідації, доки створять новий Київський міський окружний адміністративний суд, пройде певний проміжок часу.

Однак є Апеляційний суд Київської області – він буде виконувати функції Окружного адмінсуду Києва й тоді не буде насправді жодних істотних проблем. Проблема навіть не в тому, що суд буде не в змозі працювати, а в статусі суддів.

Якщо ми без Вищої кваліфікаційної комісії суддів, без Вищої ради правосуддя почнемо процедуру ліквідації, то вийде дуже цікава ситуація, коли майже 50 суддів будуть отримувати зарплату, бо їх звільнити не можна. Їх перевести також не можна. Це неефективне використання державних коштів буде.

– *Я від деяких нардепів чула зовсім інше пояснення, чому ви таки не ліквідували ОАСК. Тому що він зараз потрібний самій владі, бо, наприклад, ОАСК допоміг владі утримати на посаді Юрія Вітренка, якого НАЗК вимагало звільнити.*

– Ви знаєте, я чув дуже багато таких конспірологічних теорій про те, хто й в чому зацікавлений. Я бачу ті реальні обставини, які свідчать про те, що треба робити послідовно. Тому, коли президент ініціював цей законопроект, він розумів, що ОАСК буде ліквідований.

Я не думаю, що тут є чийсь приватні інтереси. Якби президент чи влада, як ви говорите, загалом була зацікавлена в його збереженні, то напевно навіть не було б такої ініціативи як президентський законопроект.

Про «плівки Вовка» і Тупицького

– *Просто вже непристойно прикривати ОАСК після тих плівок Вовка.*

– Я думаю, що прикривати ОАСК ніхто не буде. Думаю, що новий Окружний суд, який буде здійснювати адміністративне правосуддя у межах столиці України, буде точно добросовісним і не даватиме приводів для звинувачень, які ми, на жаль, маємо зараз в особі голови ОАСКу пана Павла Вовка, який зганьбив себе записами.

Що таке «плівки Вовка»?

У 2019 році оприлюднили аудіозаписи, на яких судді Окружного адмінсуду Києва домовлялися про конкретні судові рішення. На

плівках чути, як Вовк з колегами планували повністю контролювати судову гілку влади та впливати на розвиток подій у державі.

– *Як ви думаєте, чим закінчиться його історія? Ви щось знаєте про те, що з ним зараз?*

– Як юрист, я думаю, що його історія має закінчитися однозначно рішенням або вироком суду. Якщо є ціла низка кримінальних проваджень, у яких звинувачується пан Вовк, то, напевно, вони мають дійти до логічного кінця. Ми отримаємо рішення суду, а далі будемо вже дивитися.

На моє суб'єктивне переконання, є багато підстав для того, щоб Вовк поніс заслужене покарання, зокрема й за тими важкими кримінальними злочинами, у яких його наразі підозрюють органи досудового розслідування.

Що стосується пана Олександра Тупицького, то думаю, що той приклад, про який ви сказали, що ДБР зареєструвало кримінальне провадження щодо суддів Верховного Суду, то я б не став робити з цього якусь інформаційну сенсацію. Тому що за чинним Кримінальним процесуальним кодексом будь-яка особа, хто вважає, що є склад злочину, пише заяву в ДБР і воно зобов'язане зареєструвати кримінальне провадження, навіть якщо ця заява придумана чи взагалі хтось з фантазії написав.

Це не є реакцією ДБР на рішення Касаційного адміністративного суду. Це просто реакція ДБР на заяву, яка надійшла від якоїсь громадської організації.

Щодо пана Тупицького, то ви знаєте, що є дуже багато кримінальних проваджень. І я переконаний, що Тупицький до Конституційного Суду точно не повернеться, попри будь-який сценарій, рішення Великої палати Верховного Суду, тому що є 100% важелі впливу з боку президента України, як таку одіозну особу, яка за рішенням РНБО становить загрозу національній безпеці України, не допустити до виконання таких важливих функцій, які є у судді КСУ.

– *Я так розумію, що законним способом його усунути звідти немає. Ця справа може закінчитися тільки тим, що Тупицький опиниться за ґратами. Ви ж теж подали цілу низку заяв до ДБР. У чому ви його звинувачуєте і що йому за це буде?*

– Насамперед зараз ми маємо ще дочекатися поки апеляційна інстанція розгляне цю справу. Будь-яке рішення апеляційної інстанції спрогнозувати дуже складно, тому що це фактично увесь Верховний Суд, а ми знаємо, що він достатньо завантажений справами. Коли буде призначена ця справа наразі незрозуміло. У будь-якому випадку Тупицький до КСУ точно не повернеться.

Що стосується кримінальних проваджень, то якби органи досудового розслідування вже передали всі матеріали, які у них є і провели досудове розслідування до суду, то там 100% кілька вироків мають бути. За моїми заявами ДБР розслідує справи щодо Тупицького про те, що було повідомлення про злочин щодо несанкціонованого втручання в електронні телекомунікаційні системи.

Це коли він віддав свій цифровий підпис бухгалтеру і вони, не маючи на це жодних повноважень, від його імені якимось чином оформлювала фінансово-господарські документи КСУ. Мені зрозуміло, чому це було – тому що пан Тупицький намагався показати, що він керує судом, якимось впливає на діяльність і так далі.

Він фактично підставив людину, простими словами кажучи, головного бухгалтера. Мені її по-людськи шкода, але вона мала б усвідомлювати, що цифровий підпис – особовий інструмент, який не може бути переданий будь-кому.

Невідомо, чому однорідні справи потрапляли до одних й тих самих суддів з найближчого оточення Тупицького. Також я подав заяву щодо неправомірності отримання Тупицьким зарплати й використання службового автомобіля, коли він вже перебував за межами КСУ, фактично сам собі нараховував зарплату, а це вже витрачання державних коштів, й преміював себе й так далі. Там є, скажімо, ціла низка конкретних дій, які очевидно мають завершитися обвинувальним вироком суду. Будемо дивитися.

– *Щоб закінчити, хочу уточнити про ОАСК. Ви думаєте, коли проголосує парламент і коли замість ОАСКу з'явиться новий суд?*

– Я думаю, що в цьому календарному (2021 – 24 канал) році, на наступній сесії ми точно проголосуємо закон про ліквідацію ОАСК.

Процедура утворення нового суду, звичайно, займе певний термін. Я думаю, що це десь до пів року, поки буде сформовано новий суд.

Про судову реформу

– *Скільки років потрібно, щоб очистити всю судову систему?*

– Ви знаєте, я вже це заявляв вашим колегам в ефірах, тут потрібно бути об'єктивним. Значною мірою далеко не всі судові рішення викликають запитання щодо їх обґрунтованості, законності, виваженості. За статистикою, 90% рішень судів не оскаржуються сторонами процесу, а це означає, що вони погоджуються із законністю цього рішення.

Вони не мають претензій до суддів, які їх виносили. Однак громадяни, широкий загал й ми з вами, даємо оцінку судовій владі, маючи інформацію про такий невеликий відсоток справ, які є дійсно одіозними. На зразок справ ОАСКу, замовних справ, коли олігархи проплачують й отримують якісь рішення, про які також говорять у ЗМІ. Таких справ десь до 10%.

– *А хто буде оскаржувати в суді справу, якщо, наприклад, людина збила когось, вона потрапляє у суд, вона дала хабар, суд виніс рішення на її користь? Хто буде жалітися на таке рішення суду? Ніхто.*

– Ви знаєте, на таке рішення суду буде скаржитися сторона потерпілого. Завжди у судовому спорі є 2 сторони: відповідач і позивач, коли ми говоримо про різні види процесу. Це не мої слова, а абсолютна статистика.

Все-таки як повернути довіру до суду... По-перше, у нас зараз дійсно дуже багато вакансій, зокрема через те, що Конституційний Суд заблокував утворення ВККС і визнав неконституційним закон. За це теж достатньо сумнівних аргументів.

ВККС займається, простими словами, добром суддів. Вона має забезпечити призначення на посаду таких суддів:

– яких рівень компетентності, тобто юридичні знання, відповідають тим вимогам, які висуваються;

– рівень морально-етичних критеріїв також дозволяє бути переконаним, що цей суддя не буде займатися сумнівними справами.

Щойно будуть заповнені у ВККС всі вакансії суддів, то наступний дуже важливий крок і важлива складова, яка має забезпечити відновлення довіри, – це притягнення до відповідальності одіозних суддів.

Щоб ми бачили, коли людина потрапила в ДТП і зрозуміло, що вона винувата, їхала під наркотичним сп'янінням або під алкогольним. І в результаті ми маємо, що ця людина не отримує заслужене покарання, то отого суддю, який звільнив таку людину від покарання, має Вища рада правосуддя дуже швидко притягнути до відповідальності.

Але оскільки в нас десь біля 6 чи 7 тисяч суддів загалом має бути в усій судовій системі, то звичайно той невеликий склад ВРП, який визначений Конституцією і законом «Про Вищу раду правосуддя», він не завжди може дуже ефективно й швидко притягнути до відповідальності суддів. І це дуже велика проблема.

– *Я так розумію, не тільки через кількість, а й через якість тієї Вищої ради правосуддя.*

– Питання не в якості. Коли йде вал скарг, а на суддів дійсно йде вал скарг, їх треба ще підготувати, розібратися, обґрунтовані чи необґрунтовані скарги, чи дійсно суддя або його рішення викликає запитання щодо упередженості, об'єктивності, законності чи це просто фантазії, домисли учасників, які скаржаться на дії судді тощо.

Про службу дисциплінарних інспекторів

Законопроект щодо ВРП «Про внесення змін до закону про Вищу раду правосуддя», він запроваджує дуже дієвий інститут – службу дисциплінарних інспекторів, які мають забезпечувати технічну підготовку проваджень за усіма скаргами.

Тоді члени ВРП будуть звільнені від необхідності робити технічну, рутинну роботу. Їм будуть готувати матеріали, а далі вже члени ВРП дивитимуться, якщо матеріали якісно підготовлені будуть, а це буде вже відповідальність дисциплінарних інспекторів і вони зможуть офіційно звертатися до будь-яких інстанцій і органів, отримувати документи, які

підтверджують або спростовують винуватість судді в конкретних протиправних діях.

Члени ВРП дуже швидко виноситимуть рішення про притягнення або непритягнення судді до відповідальності. Щойно ми отримаємо системну діяльність ВРП щодо притягнення до відповідальності тих суддів, рішення яких точно викликають запитання і в експертному середовищі, і в сторін процесу, то це буде дуже потужним стримуючим чинником для усіх інших суддів.

Я хочу нагадати, що суддя в Україні – це один із найбільш високооплачуваних видів діяльності. Суддя суду першої інстанції, найбільш низовий суддя отримує 50 – 70 тисяч гривень на місяць, а суддя Верховного суду – 300 – 400 тисяч на місяць, а деколи деякі й 500 тисяч. Це ті гроші, про які в бізнесі навіть багато хто мріє.

Соціальні гарантії мають переважати ті можливі корупційні зиски, які суддя може отримати за одне рішення й поплатитися не лише своїм майбутнім, але й свободою. А це все залежить від ВРП.

Коли ми можемо очікувати оновлення і повернення довіри – я думаю, що під кінець 2021 року ми отримаємо оновлений, той який пройде перевірку етичною радою, склад ВРП. До того часу конкурсна комісія, яка буде утворена відповідно до закону «Про судоустрій і статус суддів» і яка була каменем спотикання, відбере кандидатів на посаду Вищої кваліфікаційної комісії суддів.

Вже ВРП з тих кандидатів, які запропонує оця конкурсна комісія, призначить членів ВККС. І листопад – грудень ми отримаємо вже 2 головні повноцінно працюючі органи. До середини 2022 року ми маємо всі оптимістичні шанси заповнити вакансії на посади суддів і отримати повноцінно працюючу судову систему. А далі це паралельний процес, ВРП, притягнення до відповідальності.

Я думаю, що на початок 2023 року ми всі вже маємо точно відчуті істотні покращення в судовій системі.

– *Тобто за рік з невеликим.*

– Я не хочу сказати, що рік ми змінимо повністю все, але ми відчуємо і побачимо, що

дійсно судова влада буде зазнавати поступового очищення від одіозних суддів, які виносять сумнівні рішення.

Про зовнішнє втручання Росії в українську владу, можливі дострокові вибори та рішення

РНБО – читайте у другій частині інтерв'ю з Федором Веніславським у програмі «Перші особи» (24 канал (https://24tv.ua/intervyu-fedorom-venislavskim-pro-vidstoronennya-tupitskogo-ksu_n1690261)). – 2021. – 21.07).

Красник В., Голова секретаріату НААУ, РАУ

Перманентний режим судової реформи несе в собі серйозні ризики для незалежності як адвокатської, так і суддівської професій

(Інтерв'ю)

Рада адвокатів України визначилася зі стратегією розвитку на найближчі роки.

Сам документ містить понад 20 розділів, кожен з яких має чіткий вектор для руху адвокатури як професійної спільноти. «ЗіБ» виявив бажання з'ясувати, які позиції Національна асоціація адвокатів хоче закріпити й чого від органів самоврядування чекати самим адвокатам. Про це – в інтерв'ю з головою секретаріату НААУ, РАУ Вадимом Красником.

– *Недавно на засіданні РАУ було схвалено стратегію асоціації на 2021–2025 роки. Чим нова відрізняється від попередньої? Що вдалося реалізувати, а що ні з прописаного в попередньому документі?*

– На засіданні РАУ розглядалися обидва документи. Один – на предмет його виконання, другий – як такий, що визначить діяльність НААУ на наступні кілька років. Важливо, що в роботі над проектом стратегії брали участь регіональні органи адвокатського самоврядування та навіть окремі адвокати. Тобто цей документ напрацьовували у відкритому режимі та формували пріоритети, ураховуючи думки всієї професійної спільноти.

Водночас члени РАУ оцінили першу стратегію НААУ як таку, що виконана повністю.

– *Серед стратегічних цілей НААУ – «покращення ефективності системи комунікації з усіма суб'єктами та учасниками правової реформи в Україні». Невже комунікація між НААУ та іншими стейкхолдерами правової реформи не була налагоджена протягом останніх років? Чи хотілося б, аби до*

адвокатської спільноти частіше прислухались у цих питаннях?

– Комунікація адвокатури з органами суддівського врядування та самоврядування, з парламентом, профільними комісіями та робочими групами при Президентові, міжнародними організаціями відбувається майже постійно. Одна з причин цього – лавинні зміни в законодавстві, фактично перманентний режим судової реформи, яка різною мірою стосується й адвокатури. Більше того, часто ці зміни несуть у собі серйозні виклики й навіть ризики для незалежності як адвокатської, так і суддівської професій. У перспективі непродумані та безсистемні зміни можуть справляти негативний вплив на стан захисту прав людини в Україні. Допустити цього не можна. Саме для цього всі інститути системи правосуддя мають працювати в безперервному діалозі.

Нагадаю: сформульована в такій редакції мета НААУ була наявна і в попередній версії стратегії. Відповідно до міжнародного стандарту зміни до профільного законодавства мають бути погоджені із самоврядною професійною організацією адвокатури. НААУ й надалі не стоятиме осторонь, якщо йдеться про ініціативи щодо змін у сфері правосуддя.

Із цією стратегічною метою пов'язаний цілий блок конкретних напрямів діяльності асоціації. Зокрема, це ефективний вплив адвокатської спільноти на процес судово-правової реформи та участь у законотворчому процесі, активна участь НААУ в конституційному процесі та

втіленні конституційних змін у законодавство, а також проведення заходів, спрямованих на підвищення правової культури, обговорення актуальних питань адвокатської практики та вироблення спільного бачення найбільш нагальних правничих питань в Україні.

– *Одним із завдань НААУ є забезпечення максимальної прозорості діяльності інституту адвокатури. Ця прозорість передбачає фінансовий звіт, оприлюднення якого вже практикувалося. Чи є ще якісь механізми втілення цієї прозорості в життя?*

– Погодьтеся, прозорість – це фактично універсальна вимога до діяльності будь-якої сучасної організації. Тим більше, якщо йдеться про самоврядну організацію, яка утримується за рахунок внесків її членів, а не коштом державного бюджету. Прозорість – це і відповідальність, і чесність перед колегами та суспільством. Звичайно, такий аспект прозорості, як відкрита фінансова звітність органів адвокатського самоврядування всіх рівнів, є одним з визначальних, хоча не єдиним у політиці НААУ.

Тому прозорість прописана як у розділі «Цінності», так і «Завдання». Аби забезпечити таку відкритість у питаннях фінансування, працюють наші інформаційні ресурси. Ми оперативної, максимально повної й доступної для пересічного читача форми поширюємо інформацію про діяльність НААУ.

– *Можете детальніше розповісти про такий напрям діяльності, як розвиток проектів і програм всеукраїнської благодійної організації «Благодійний фонд допомоги адвокатам»? Цей проект уже діє чи тільки планується до запуску?*

– Всеукраїнська благодійна організація «Благодійний фонд допомоги адвокатам» була створена рішенням РАУ в лютому 2014 року. Метою фонду є допомога адвокатам і членам їхніх сімей у скрутних життєвих обставинах: хвороба, смерть близьких і рідних; поховання адвокатів, які не мають родин або родини яких належать до незахищених верств населення; пошкодження або знищення житла внаслідок обставин непереборної сили і т.д.

Треба розуміти, що через особливості нашого податкового законодавства НААУ,

як неприбуткова організація, не має права розподіляти наявні в неї кошти серед своїх членів, у тому числі надавати фінансову допомогу адвокатам. За ці роки фонд надавав матеріальну підтримку десяткам адвокатів у дуже різних ситуаціях, підтримував масштабні проекти НААУ й навіть долучався до сплати застави за адвоката, який тривалий час перебував у СІЗО.

Під час пандемії COVID-19 фонд став важливим інструментом швидкого реагування на потреби адвокатів старшого покоління. У минулому році асоціація фактично розгорнула цілий проект, який був спрямований на надання допомоги адвокатам у регіонах із найбільшими темпами поширення коронавірусу.

Логічно, що діяльність благодійного фонду вписана до стратегії НААУ. Крім матеріального ефекту, вона має й ідейне навантаження. По суті, вона доводить, що дух солідарності та взаємної підтримки адвокатів і спроможність нашої спільноти самостійно, власними силами долати життєві негаразди – це реальні справи.

– *Окремим важливим пунктом стратегії є захист професійних і соціальних прав адвокатів та забезпечення гарантій адвокатської діяльності. Проблема полягає не в недосконалості законодавства, а у свавіллі, яке допускають правоохоронні органи. Які правові механізми планує застосовувати НААУ, аби викоренити таку практику?*

– Тема порушення професійних прав адвокатів постійно перебуває на порядку денному діяльності асоціації, і вона складна. РАУ, комітет захисту прав адвокатів, регіональні комітети, комітет міжнародних зв'язків спільно опікуються цими питаннями, привертаючи увагу всього суспільства, вищих органів влади, міжнародних організацій до найбільш резонансних випадків порушень. Асоціація вимагає притягнення винних до відповідальності. Статистика порушень регулярно публікується на сайті НААУ, і кожен може побачити картину на місцях і в країні в цілому.

Не треба сприймати цю ситуацію як таку, що не має динаміки, і ставити діагноз про безрезультатність боротьби адвокатів за свої

права. Жодна заява, звернення адвокатів не залишаються без реакції НААУ, але ми реалісти, тому маємо конкретні, визначені законом гарантії та інструменти захисту. Компонент публічності буде й надалі використовуватися для посилення уваги до зазначеної проблеми. Це закріплено й у новій стратегії.

У відповідному розділі стратегії – підготовка правових позицій РАУ та законодавчих змін щодо неприпустимості ототожнення адвоката з його клієнтом (а це дуже поширене порушення) та їх широке висвітлення в ЗМІ. Також передбачається проведення практичного навчання для членів органів адвокатського самоврядування та національних і міжнародних дискусій, які зрештою мають впливати на громадську думку й формувати культуру поваги до адвокатів, сприяти розумінню їхньої ролі. У рамках подальшої цифровізації будуть створюватися практичні онлайн-інструменти для повідомлення про екстрену допомогу тощо.

– *Для інституційного розвитку НААУ одним із завдань обрано регулярне анкетування та опитування членів асоціації з метою вдосконалення роботи всіх органів і підрозділів. А чи відбувалося це раніше? З огляду на кількість адвокатів в Україні може вийти доволі вагоме соціологічне опитування чи статистичні дані.*

– Анкетування – це спосіб отримувати зворотний зв'язок усередині професійної спільноти. Інструментів проводити таке анкетування завдяки різноманітним онлайн-платформам доволі багато. Наприклад, у НААУ запроваджена система Microsoft Teams, яка дає можливість оперативно дізнаватися про думки адвокатів. Навіть стосовно стратегії ми отримували листи з пропозиціями.

Адвокати досить активно звертаються до асоціації з різними запитамі, тому в нас навряд чи виникатимуть проблеми з тим, щоб дізнаватися про думки з тих чи інших питань. Можемо використовувати і телефонні опитування, і онлайн-анкети, і онлайн-голосування. Навіть якщо в них братиме участь одна-дві тисячі адвокатів, це вже репрезентативні дані, які дозволяють зрозуміти тенденції та настрої колег.

– *Стратегія прописана на 5 років, але в наш час це зовсім не той проміжок, який колись брався до уваги, адже законодавство настільки нестабільне, а розвиток технологій настільки швидкий, що складно щось передбачити. Чи можливе коригування стратегії протягом її дії?*

– Якби в нас не було визначено проміжних етапів, це було б схоже на п'ятирічки радянських часів, про які ви згадали. Але стратегія в розумінні сучасного менеджменту організацій передбачає проміжні етапи звірки. Так, рішенням РАУ передбачено, що до 1.09.2021 секретаріат має розробити та подати на затвердження голові НААУ, РАУ конкретні рівні та етапи щодо короткострокового (1 рік), середньострокового (до 3 років) і довгострокового (до 5 років) горизонтів планування.

Більше того, указом Президента прийнята Стратегія розвитку системи правосуддя, де є розділ, який стосується адвокатури. Логічно, що два стратегічні документи мають утілюватись у певній координації, відкритому діалозі з Комісією з питань правової реформи. НААУ зі свого боку вже розпочала цей процес.

Так, на останньому засіданні РАУ прийнято рішення, яким спрощено дисциплінарні провадження за рахунок можливості здійснювати його в письмовому режимі. Ми готуємо й зміни до порядку доступу до професії, осучаснення кваліфікаційного іспиту тощо. НААУ ініціювала зміни до податкового законодавства, аби поставити адвокатів як осіб, котрі провадять незалежну професійну діяльність, у рівні умови з підприємцями й дати їм право працювати за спрощеною системою оподаткування.

Тобто, коли говоримо про стратегію, маємо на увазі практичний документ, пов'язаний з реальними потребами адвокатів. Він є концентрованим викладом ініціатив, з якими адвокатура буде працювати в найближчі 4 роки (*Закон і Бізнес (https://zib.com.ua/ua/148464-permanentniy_rezhim_sudovoi_reformi_nese_v_sobi_seryozni_riz.html). – 2021. – 24-30.07*).

Рядінська В., завідувач лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності міністерства Державного НДІ МВС України, д.ю.н., професор; Карпушова О., суддя Шостого апеляційного адміністративного суду, д.ю.н.

Чому законодавець повинен визначити єдині для всіх орієнтири доброчесності

На сучасному етапі в правове поле України ввійшла категорія «доброчесність». Вона стала мірилом, якому повинні відповідати державні службовці, поліцейські, судді та ін. особи. А що ж таке доброчесність?

У кожного своя доброчесність...

У низці законів невідповідність особи критерію доброчесності визначена як підстава для її звільнення, непроходження атестації, кваліфікаційного оцінювання тощо. Утім, у національному законодавстві відсутнє визначення такого поняття, як «доброчесність».

Поява в національному правовому полі цього поняття спиралася на визначення індикатора «integrity» Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index). Такий індекс застосовується Transparency International – міжнародною організацією боротьби з корупцією та дослідження рівня корупції в усьому світі.

«Integrity» було перекладено українською мовою як «доброчесність», хоча перекласти зазначений термін можна і як «чесність». Семантичний зміст понять «чесність» і «доброчесність» відрізняються.

Український законодавець обрав варіант «доброчесність». Однак «доброчесність» не має чіткого визначення ні як правова, ні як філософська чи морально-етична категорія.

Філософи та соціологи трактують його по-різному. Питанням доброчесності приділяли увагу ще давньогрецькі філософи Сократ, Платон, Аристотель. Активно досліджувалося це питання й Іммануїлом Кантом, Жан-Жаком Руссо, Георгом Гегелем.

На сучасному етапі науковці продовжують розвивати поняття «доброчесність». І кожен розуміє його зміст по-своєму. Хтось вважає, що це повага до законів суспільства, хтось – що це чесність і цнотливість, хтось – що це мудрість,

знання, поміркованість, гідність, щедрість, щирість, справедливість тощо. При цьому, наприклад, у рабовласницькому суспільстві підхід до доброчесності зовсім інший, ніж у капіталістичному.

Якщо ж доброчесність фактично не має однозначного визначення й фактично відображає суб'єктивістський підхід особи до її розуміння, то чи можна це поняття застосовувати як правову категорію?

Фактично в українському законодавстві застосовується невизначена та неоднозначна філософська чи морально-етична категорія. А трактування її залежить від уявлень та усвідомлень тієї чи іншої особи.

Проблеми правової невизначеності

У результаті правової невизначеності виникають такі проблеми.

По-перше, розквітає галузева нормотворчість. За відсутності визначених у законах орієнтирів доброчесності відомства приймають власні нормативні акти, які встановлюють чинники (індикатори) доброчесності. Аналіз переконує, що вони можуть застосовуватися неоднозначно. Це дозволяє використовувати їх як засіб «усунення невгодних».

По-друге, до судів масово надходять позови від державних службовців, суддів, прокурорів про визнання протиправними та скасування рішень про неуспішне проходження ними атестації чи кваліфікаційного оцінювання за критерієм «невідповідність доброчесності».

Якщо законодавець застосовує поняття «доброчесність», то повинен дати його визначення. Слід установити орієнтири, які визначають доброчесну людину. І такі орієнтири повинні бути єдиними для всіх.

Це питання набуває особливої гостроти з урахуванням прийняття останніх законів про судову реформу, які передбачають оцінку

на добросовісність діючих членів Вищої ради правосуддя та кандидатів на посади у Вищій кваліфікаційній комісії суддів (*Закон і*

Бізнес (https://zib.com.ua/ua/148547-chomu_zakonodavec_povinen_viznachiti_edini_dlya_vsih_orienti.html). – 2021. – 31.07-6.08).

Козьяков С., голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (2014–2019)

Кадрова криза в судах. Статистика, причини, прогноз

Приводом до цієї статті послужили дві події.

По-перше, позитивне голосування у Верховній Раді за два закони, які мали відновити Вищу кваліфікаційну комісію суддів України (ВККС).

Нагадаю, що масштабну роботу ВККС (у 2015–2019 роках за кількістю прийнятих кадрових рішень вона стала одним із найбільших «кадрових агентств» судової влади у світі) внаслідок уже визнаної чинною владою політичної помилки було припинено 7 листопада 2019 року. Однак нині з'явився реальний шанс завершити важливі кадрові процедури, розпочаті попереднім складом ВККС. А загалом – розпочати й завершити процедури, необхідні для врегулювання кризової ситуації з кадрами в судах України.

По-друге, заява представника президента України в Конституційному суді Федора Веніславського, що в Україні бракує близько 2500 (!) суддів, а на кінець року кількість вакансій може значно зрости. Проте, за словами Веніславського, вони «будуть заповнені досить швидко професійними суддями».

У цій статті, припускаючи, що ВККС після дворічної перерви й навіть, можливо, у повному складі зможе відновити роботу до кінця нинішнього року, постараюся дати професійний прогноз стосовно можливості «швидкого заповнення» вакансій у судах України.

Вища рада правосуддя (ВРП), яка є конституційним органом, упевнена, що пріоритетний план роботи нової ВККС включатиме:

- завершення кваліфікаційного оцінювання;
- негайне проведення відбору суддів у суди першої та апеляційної інстанцій;
- поновлення повноважень 389 суддів, які не здійснюють правосуддя у зв'язку із закінченням

п'ятирічного терміну повноважень, отриманих ними по жовтень 2016 року.

Однак ситуація може розвиватися за двома, доволі різними за термінами реалізації, сценаріями. За першим сценарієм, новий склад ВККС може прийняти рішення продовжити й завершити процедури, розпочаті попереднім складом ВККС. У цьому випадку йдеться про інституційну наступність у рамках реформи. За другим сценарієм – припинити розпочаті попереднім складом ВККС важливі кадрові процедури частково або повністю, почавши з нуля. В останньому випадку всі прогнози «швидких» чи «повільних» термінів будуть непрофесійними, маніпулятивними й популістськими.

Для довідки: На 11 червня 2021 р. ВРП називає штатну кількість суддів – 7 304. Повноваження на здійснення правосуддя мають 4 954 судді. Вакантними залишаються 1 977 суддівських посад. За даними ВККС, на 19.07.2021 року у списку суддів України налічувалося 5 389 суддів (у тому числі тих, хто, у зв'язку з законом, тимчасово без повноважень). Тим часом на 31 грудня 2013 року в Україні, згідно зі штатним розписом, налічувався 9 071 суддя, що відправляв правосуддя у 767 чинних судах. Реально відправляв правосуддя 8 371 суддя.

Куди поділися 35% суддів?

Найбільш статистично помітні зміни в кадровому складі українських судів відбувалися після 2014 року. Найважливішими поштовхами до цього стали три чинники.

Негативна динаміка розвитку судової влади в роки перебування на посаді президента Януковича, яка стала однією з причин Революції Гідності.

Анексія Російською Федерацією Криму (всупереч міжнародному праву) і втрата

контролю над частиною території України в Донецькій та Луганській областях.

Рішучі (інколи із застосуванням сили) вимоги сотень тисяч учасників Революції Гідності по всій країні очистити судову владу, підкріплені законодавчими рішеннями Верховної Ради у 2014, 2015 і 2016 роках.

Ці чинники на тлі нереалізованого за роки незалежності України в багатьох прошарках суспільства запиту на справедливий суд призвели до радикального скорочення суддівського корпусу. Внаслідок анексії в Криму зупинилося 36 судів. На непідконтрольних територіях Луганської та Донецької областей зупинили роботу 57 судів. Потім для восьми судів було змінено місцезнаходження, а стосовно 49 судів було змінено підсудність.

ВККС, що діяла з 9 грудня 2014 року по 7 листопада 2019 року в ситуації кризового менеджменту, за перші місяці роботи перевела з судів АРК 44 судді в суди на підконтрольній території. Дехто з 448 суддів, які залишилися на анексованій території, подав у відставку; основна ж маса стали судьями РФ, і надалі новий склад ВККС рекомендував їх звільнити за порушення присяги.

На території Луганської та Донецької областей, на 01.12.2014, працювало 442 судді. З них 302 суддів було переведено в суди, що діють на підконтрольній території.

Як спрацював закон природного відбору?

Під тиском вимог громадськості, але щоб уникнути одномоментного звільнення всіх суддів, Законом «Про забезпечення права на справедливий суд» (який набув чинності 28.03.2016) було передбачено процедуру так званого первинного оцінювання суддів. Ідеться про екзамен та публічну співбесіду з судьями, які проводила ВККС. Уперше під час співбесіди з судьями використовувалась аналітична інформація, надана Національним антикорупційним бюро України.

Із лютого по початок червня 2016 року ВККС провела первинне кваліфікаційне оцінювання 381 судді, У результаті, лише для 69% суддів процедура завершилася успішно.

Однак у наступні чотири місяці відбулися малопрогнозовані події. У відставку подали й звільнилися 1449 суддів!

Порівнюючи події 2016 року з іншими періодами, ВРП відзначає, що за 22 роки діяльності Вищої ради правосуддя (юстиції) найбільше заяв суддів про відставку розглядалося: 2010 року – 368 рішень, 2013-го – 243, 2015-го – 362, 2016-го – 1449 і 2017 року – 405.

І якщо у 2015 році судді звільнялися у зв'язку з нестабільною ситуацією в країні, пов'язаною, як ми вже зазначали, з анексією у 2014-му Криму, а також проведенням АТО на території Донецької та Луганської областей, то 2016-го – через процедуру первинного кваліфікаційного оцінювання. Для цієї частини суддів фінансові гарантії після відставки виявилися привабливішими за продовження роботи в рамках системи, що реформувалася.

Важливо підкреслити: процедура первинного кваліфікаційного оцінювання закінчилася всього п'ятьма (!) судовими позовами стосовно результатів. Підсумок: тільки одне рішення ВККС на цей час скасоване, що свідчить про процедурну і юридичну якість проведення процедури.

Слідами кваліфікаційного оцінювання

На основі першого досвіду і з метою дальшої боротьби з проблемами в судовій владі (політична залежність, корупція тощо) 02.06.2016 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» і Закон України № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (нова редакція), які набули чинності 30.09.2016. Цими законами, серед інших важливих змін, було передбачено складнішу процедуру кваліфікаційного оцінювання суддів на відповідність займаній посаді (КО), яку в інших відомствах називають переатестацією.

Процедура КО – це процедура визначення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді або оцінка відповідності судді займаній посаді за визначеними законом критеріями. КО, яке має проводитися прозоро й

публічно, включає складання екзамену, а також вивчення досьє і проведення співбесіди.

У процедурі КО комісія аналізує результати екзамену, десятки джерел інформації, отриманої від самого судді, уповноважених державних органів, засобів масової інформації, соціальних мереж, громадських організацій і Громадської ради доброчесності (ГРД). Також члени ВККС аналізують результати тестування особистих морально-психологічних якостей та загальних здібностей судді. На кожного суддю, за підрахунками комісії, у процедурі КО на всіх етапах витрачається близько 30 годин.

20 жовтня 2017 року рішеннями комісії було призначено КО на відповідність займаній посаді стосовно спочатку 999 суддів, а потім – 4181 (а всього 5180) судді місцевих і апеляційних судів.

Для якісного проведення такої масштабної і складної процедури було розроблено сотні сторінок локальних нормативних актів; багато тисяч тестів і сотні практичних завдань для суддів різних інстанцій; скомплектовано і вперше у світі розміщено у відкритому доступі на сайті ВККС досьє на кожного суддю; організовано з донорською допомогою й на основі міжнародно визнаних методик психологічне тестування суддів; проведено десятки тренінгів для 16 членів ВККС, 48 інспекторів і десятків інших працівників секретаріату; відпрацьовано процедури участі в КО членів Громадської ради доброчесності.

І, нарешті, було розроблено та в грудні 2016 року запущено в експлуатацію Комплексну систему захисту інформації, принципово необхідну для забезпечення чесності й прозорості процедур, а також запобігання втручанню в комп'ютерну мережу для спотворення результатів.

Рішення про знищення матеріалів КО не приймалися: всі матеріали містяться в досьє судді й автоматизованій системі ВККС. На час відставки попереднього складу ВККС було повністю завершено КО 60% суддів.

Для довідки: після КО понад 3000 суддів місцевих і апеляційних судів на відповідність займаній посаді, розпочато після набрання чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016, Касаційний

адміністративний суд у складі Верховного суду за результатами розгляду судових справ за позовними заявами суддів прийняв усього 12 (!) рішень, якими позовні вимоги задоволені частково або повністю.

У результаті глибокого аналізу, процедури КО, з урахуванням низки спірних моментів, позитивно оцінили наші партнери в Європейському Союзі.

Що треба зробити майбутньому складу ВККС для завершення кваліфіціювання?

На 01.07.2021 рік КО на відповідність займаній посаді не завершено стосовно 2010 суддів. При цьому для переважної більшості суддів ідеться про останню процедуру – співбесіду з членами ВККС.

Упевнений, що приблизний термін, упродовж якого ВККС нового складу зможе виконати цю роботу, можна розрахувати з високою ймовірністю. 30 жовтня 2019 року, за тиждень до відставки всього складу ВККС, виступаючи на позачерговому XVII з'їзді суддів і наводячи статистику співбесід із суддями, я назвав три найбільш плідних, за підсумками співбесід, місяці.

Це квітень 2018-го – 397 співбесід, липень – 418 і вересень – 328. Ці рік і місяці, правда, були рекордні. В інші місяці проводилося в середньому від 100 до 200 співбесід, оскільки ВККС мала здійснювати й інші види діяльності. А з 15 лютого 2019 року ВККС взагалі мусила працювати в умовах рейдерської атаки, про окремих учасників якої та методи їхньої роботи було сказано у згаданому вище виступі.

Таким чином, якщо недосвідчений (спочатку) склад Комісії навіть п'ятьма колегами по три члени ВККС буде проводити одночасно бодай по 200 співбесід на місяць, то процедуру загалом закінчать через 10 місяців.

І це оптимістичний сценарій, який може бути реалізований, якщо ВККС нічого більше не робитиме. Якщо до цього додати потребу працювати, в окремих випадках, у рамках пленарного складу (16 людей) у процедурі подолання негативних висновків ГРД, це подовжить час роботи на термін від одного до трьох місяців. Причина – технологічно часу

на засідання колегіального органу в повному складі (стосовно ВККС – це 16 чоловік) іде більше, ніж на засідання в колегіях (по тричотири людини). П'ять колегій, які працюють одночасно, можуть провести утрое-вчетверо більше співбесід, ніж пленарне засідання.

Як подолати кризу в апеляційних судах?

Ще одна критично важлива проблема – надзвичайно тяжка ситуація з нестачею суддів в апеляційних судах України. В окремих із них залишилося не більше 30% штатного складу. Для вирішення цієї проблеми попередній склад ВККС ще 09.08.2019 року оголосив конкурс, метою якого було заповнення 346 вакантних посад в апеляційних судах усіх юрисдикцій.

Понад 2200 кандидатів з усієї країни (судді, адвокати, юристи, вчені) подали заяви на участь у конкурсі. Однак ВККС попереднього складу, у зв'язку з відставкою через ту ж таки політичну помилку, не змогла навіть розпочати змістовну частину конкурсу. Ми можемо прогнозувати терміни проведення цього конкурсу на основі досвіду, отриманого ВККС раніше в інших конкурсах.

ВККС попереднього складу провела три конкурси, процедури яких, очевидно, використає ВККС нового складу. Це перший і другий конкурси до Верховного суду, а також конкурси до Вищого антикорупційного суду (ВАКС) і Апеляційної палати ВАКС. Ці процедури проводилися на основі процедури КО, але з урахуванням особливостей саме конкурсу, коли кандидат для перемоги має показати, що він кращий за інших кандидатів.

Робота ВККС з проведення першого конкурсу до нового Верховного суду тривала близько восьми місяців. До цього треба додати передбачену Конституцією та законом процедуру остаточного ухвалення рішення ВРП, а також видання указу президентом і в необхідних випадках – прийняття присяги кандидатами, які до конкурсу не були суддями, – додатково близько трьох-чотирьох місяців.

Зважаючи на особливості визначеної ВККС у законі та в локальних нормативних актах процедури проведення конкурсів, можна сміливо стверджувати, що, проводячи такий

конкурс, практично іншими процедурами, крім зовсім простих (наприклад, відрядженням суддів у проблемні суди), ВККС займатися не зможе. Тож очевидно, що на заповнення вакансій в апеляційних судах знадобиться не менше 12–14 місяців. І це за умови оперативного створення ВККС, на що теж додатково піде, якщо оцінювати оптимістично, – три, а реалістично, враховуючи, наприклад, як проходить конкурс на прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, – до шести місяців.

Тому остаточно розблокувати апеляційні суди вдасться, імовірно, в першому півріччі 2023-го. Така ціна політичних помилок.

Для довідки: всього 49 позовних заяв було подано під час і після проведення першого конкурсу до нового Верховного суду. Жоден зі спорів не призвів до зупинки конкурсу чи його скасування.

Які ризики нового добору суддів?

Ще однією надзвичайно важливою процедурою, котру негайно повинен почати й закінчити ВККС, є новий добір суддів, що має заповнити приблизно 2000 вакансій у місцевих судах (першої інстанції). Ось як це було раніше.

Рішенням Комісії від 03.04.2017 року був оголошений добір кандидатів на посаду судді місцевого суду. Для участі в доборі 2017 року у ВККС звернулося 5339 людей. Цифра приголомшлива. При цьому до відбіркового іспиту було допущено 4935 людей. Таким був інтерес юристів країни і такою була довіра до чесності процедур ВККС. 700 кандидатів, які набрали найвищі бали, були направлені на навчання в Національну школу суддів.

Для кандидатів, котрі успішно склали підсумковий кваліфікаційний іспит, рішенням комісії від 02.07.2019 року було оголошено конкурс на зайняття 505 вакантних посад суддів у місцевих загальних судах.

07.08.2019 рішенням комісії затверджено рейтинг учасників згаданого конкурсу, а відповідні рекомендації про призначення 467 кандидатів суддями 09.08.2019 подано у Вищу раду правосуддя.

У 2020 році на розгляд ВРП було винесено 583 матеріали про призначення кандидатів

на посади суддів, завершено розгляд 544 матеріалів (аналогічно 2019 року – 544). Це були матеріали, подані ВККС за підсумками відбору та конкурсу 2019 року, а також більш ранніх процедур.

Показово, що в першій половині 2021 року розглянуті ВРП матеріали про призначення суддів з повноводної річки перетворилися на струмочок, який на середину літа пересох практично повністю. Упродовж першого півріччя 2021-го Вища рада правосуддя прийняла рішення про внесення президентом України подання про призначення на посади всього 35 (!) суддів місцевих судів.

І це не тому, що ВРП не хоче працювати, а тому, що майже закінчилися матеріали, передані ВККС зупиненого в листопаді 2019 року складу. За два роки, які минули відтоді, не підготовлено жодного кандидата на посаду судді.

Ключовим ризиком наступного добору (крім невизначеності з термінами початку роботи нового складу ВККС) є описана прогнозована зайнятість ВККС іншими процедурами.

Також слід нагадати, що, на відміну від КО, процедура добору, з одного боку, не передбачає

співбесід кандидатів із ВККС, а з іншого – потребує навчання в Національній школі суддів, яке триває від трьох місяців (для помічників суддів) до одного року для решти. На мою думку, навчання для кандидатів – помічників суддів і юристів, які працюють в органах судоустрою, цілком можна скоротити до двох-чотирьох тижнів. Ці юристи з професійним стажем 3–5 років і так уже готові для роботи в залі судових засідань.

Невеликі зміни до законодавства дозволять оптимізувати терміни проведення цієї процедури замість 3–7 років (як це було раніше) до 6–9 місяців. Звісно, якщо знову поданням судових позовів не буде заблоковано всю процедуру, як це сталося у 2019–2020 роках.

Таким чином, термінові процедури нового складу ВККС займуть від восьми до 18 місяців (оптимістичний сценарій) від часу виходу на роботу необхідної більшості членів ВККС. Якщо їй ніхто не заважатиме.

Часу на розкачку немає. Час на роздуми скінчився рік тому (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/internal/kadrova-kriza-v-sudakh-statistika-prichini-prohnoz.html>)). – 2021. – 2.08).

Кремь Т., Уповноважений із захисту державної мови, народний депутат України VIII скликання

Зазіхання на статус української мови загрожує нацбезпеці, або чому необхідно захищати державну мову?

Державна мова – це не нагорода, не назва, це – функція. У будь-якій державі її мова працює, як і загалом функціонує держпарат. І, здебільшого, в управлінні будь-якою державою має брати участь одна мова. Україна – не виняток.

Однак сьогодні багато в кого виникає на перший погляд логічне запитання: чому в державі Україна треба захищати українську державну мову?

Політика захисту української мови на державному рівні є питанням національної безпеки, одним із основних елементів як конституційного ладу та національно-патріотичного виховання українців.

Впровадження норм мовного закону стало ще одним доказом згаданого твердження та елементом такого виховання.

Роз'яснювальна робота з апелюванням як до історії, так і до сучасної світової практики, нещодавні висновки Конституційного суду України – роблять свою важливу справу у зміцненні державницького п'єдесталу української мови.

А щодо участі в цьому процесі КСУ, то, як стверджує народна мудрість: «Не було б щастя, та нещастя допомогло».

Як відомо, наші опоненти, звернувшись до КСУ за підтвердженням чи запереченням конституційності закону про українську

мову, допомогли нам ще раз зосередити увагу суспільства на важливості мовного питання.

Нагадаємо, Конституційний суд України у рішенні від 14.07.2021 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» дійшов висновку, що загроза українській мові рівносильна загрозі існуванню української нації та її держави.

Тому «свідоме та систематичне невиконання та порушення вимог Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» може розцінюватися як зазіхання на визначений Конституцією України та цим Законом юридичний статус української мови як державної, бо будь-які зазіхання на юридичний статус української мови як державної на території України неприпустимі, оскільки порушують конституційний лад держави, загрожують національній безпеці та самому існуванню державності України», – йдеться у рішенні КСУ.

Водночас, важливо зазначити, що жодного спротиву імплементації нових мовних норм з боку суспільства ми не побачили. Навпаки: всіляка підтримка та сприяння у всіх сферах незалежно від куточка країни – гарантоване свідчення незворотності лагідної українізації. Так, попереду ще чимало копіткої роботи й боротьби. Однак, пройдені за цей короткий час уроки вибудовують перевірену досвідом стратегію подальших системних дій. Перекоаний у тому, що разом ми відновимо чільне, поважне місце рідного, українського слова як в Україні, так і за кордоном. Державна мова – наше коріння, гідність і майбутнє.

Аксіома: якщо людина чує українську мову у садочку, в школі, в університеті, в крамниці, з медіа, якщо отримує якісний український товар, то це лише посилює позиції української мови в Україні.

Також хочу зазначити, що в мовному питанні варто опиратись на нашу історію: близьку й далеку.

Так історично склалося, що політична й фінансова еліти виростили, на мою думку,

з політичної еліти Радянського Союзу, з компартії, червоних директорів, їхніх синів.

І Конституційний суд України щодо цього зазначив, що нинішня мовна ситуація в Україні є багатокомпонентною, їй властиві неподолані остаточно наслідки мовної політики часів СРСР.

«Доказом того є визнання судами (в адміністративних і цивільних справах) фактів дискримінації етнічних українців унаслідок протиправної відмови державних органів та юридичних осіб приватного права, діяльність яких пов'язана з наданням послуг споживачам, надати інформацію українською мовою. Одним із сучасних об'єктивних чинників є те, що українська мова в Україні, попри її юридичний статус державної, як і раніше, усе ще залишається в стані, що загрожує її існуванню, а тому потребує як заходів особливого захисту, що випливають із приписів статті 3 Хартії (унаслідок того, що в окремих місцевостях етнічні українці опинилися в становищі дискримінованої національної меншини у власній країні), так і заходів підтримчої дії (affirmative action) з боку держави в Україні загалом», – стверджує КСУ.

Пригадаймо промовисті факти: в СРСР, щоб чогось досягти, треба було показати Москві не лише свою лояльність, а й поклоніння, тому в середовищі чиновників, еліт усіх рівнів було модно – бездумно послуговуватись іноземною російською мовою. А це своєю чергою, провокувало й певну частину суспільства. Особливо ту, яка зважала на кращий рівень достатку, здебільшого, в російськомовних рідинах. Тож і питання достатку зіграло далеко не останню роль. І, як наслідок, для виправлення стереотипу радянського минулого, позбавлення комплексу меншовартості потрібен тривалий час.

Окрім того, у нас, на жаль, багата історія заборон української мови. Лише за останні 300 років виходило більше 50-ти указів, що намагалися не лише пригальмувати розвиток, а й знищити українську мову.

І цей шлейф минулих заборон настільки сильний, що вже після відновлення Незалежності України під час ухвалення Конституції йшла шалена, запекла боротьба

за українську мову. Під різними приводами нам хотіли нав'язати двомовність. Лише з 12-го разу парламентарям вдалося закріпити у Конституції норму, згідно з якою державною мовою в нашій країні є українська.

Потім знадобилося ще 23 роки – аж поки у 2019-му на виконання 10 статті Конституції, яка вимагає забезпечити всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України, нарешті був ухвалений Закон України “Про

забезпечення функціонування української мови як державної”.

Ця боротьба продовжується досі. Лише за два роки дії мовного Закону ми стали свідками численних спроб його скасувати чи здійснити ревізію окремих норм. Але цього разу в українській мові є всі шанси вийти переможницею з битви за права й чільне місце в рідній державі (*Лівий Берег.Блогу (https://lb.ua/blog/taras_kremin/491627_zazihannya_status_ukrainskoi_movi.html). – 2021. – 13.08*).

Жернаков М., голова правління Фондації DEJURE, д.ю.н

Відкритий лист до членів Конкурсної комісії з призначення суддів КСУ від Президента

Днями Президент Зеленський вирішив у неконституційний спосіб призначити двох суддів Конституційного Суду.

І навіть створив для цього комісію, яка мала б цих суддів відбирати.

Серед членів комісії є авторитетні правники – як з України, так і з-за кордону.

Але складається враження, що коли їх запрошували, їм повідомили неповну та/або недостовірну інформацію щодо цього «конкурсу». Інакше вони навряд чи погодилися б брати участь у ньому з огляду на його явну неконституційність і величезні ризики, які він несе.

Профільні громадські організації звертаються з цим відкритим листом до членів Комісії з метою надати об'єктивну інформацію про величезні загрози для конституційного устрою держави у випадку призначення суддів КСУ на вакансії, які юридично відсутні.

«Членам конкурсної комісії для здійснення відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України.

Виживковському Мірославу
Кухнюку Дмитру Володимировичу
Лук'янову Дмитру Васильовичу
Скрипнюку Олександровичу Васильовичу
Флогаїтису Спиридону
Футею Богдану Петровичу
Янчуку Артему Олександровичу

Шановні члени конкурсної комісії!

Громадські організації, які ми представляємо, а саме Фондація ДЕЮРЕ, Центр протидії корупції, «Всеукраїнське об'єднання «Автомайдан» та Центр політико-правових реформ... змушені повідомити вам про низку ризиків, які потенційно можуть виникнути... в частині конкурсного відбору на посади суддів Конституційного Суду, повноваження яких не були припинені в встановлений Конституцією та законом спосіб...

Президент України має намір призначити осіб на посади суддів Конституційного Суду ще до припинення повноважень чинними судьями...

Ми вважаємо, що, призначивши осіб замість суддів Конституційного Суду, які були в неконституційний спосіб усунуті від своїх посад, Президент лише поглибить кризу навколо Конституційного Суду. Замість відновлення довіри до цього органу, буде знищена легітимність інституції, покликаної захищати суспільство і державу від узурпації влади та зазіхання на основі конституційного ладу. Політичні та юридичні наслідки такого рішення є абсолютно непередбачуваними...

У зв'язку з описаними вище ризиками для легітимності Конституційного Суду, які виникнуть у разі призначення Президентом України осіб замість суддів Конституційного Суду, які були в неконституційний спосіб усунуті від своїх

посад, закликаємо вас відмовитися від участі у діяльності конкурсної комісії» (Українська правда.Блогу (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhernakov/611fab842f144/>). – 2021. – 20.08).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Чеська республіка

У Чехії дозволили захищати життя зі зброєю в руках. Відповідну норму в середу, 21 липня, затвердила Верхня палата парламенту Чехії, повідомив телеканал CNN Prima NEWS.

Відзначається, що Палата депутатів (нижня палата) вищого законодавчого органу країни 18 червня висловилася за внесення цієї норми в конституцію. Таким чином, після затвердження Сенату, процес її затвердження завершено. Також президент Чехії не може накласти вето на прийняті парламентом доповнення до конституції.

З ініціативою конституційно закріпити право чехів на захист життя зі зброєю виступила група сенаторів. У Чехії була проведена кампанія зі збору підписів під відповідною петицією до влади. Її підписали 102 тисячі громадян десятимільйонного населення країни, включно зі спікером Сенату Мілоша Вистрчіла (*Корреспондент* (<https://ua.korrespondent.net/world/4379184-chekham-dozvolily-zakhyschaty-zhyttia-zi-zbroieui-v-rukakh>). – 2021. – 21.07).

Білорусь

З Конституції Білорусі пропонується прибрати норму про прагнення країни до нейтралітету. Про це заявив журналістам голова Конституційної комісії, голова Конституційного суду Петро Міклашевич, передає Укрінформ з посиланням на БЕЛТА.

«Це положення в чинній Конституції є. З огляду на реальну дійсність, оскільки Республіка Білорусь є членом ОДКБ і фактично входить у військово-політичний блок, треба привести положення Конституції у відповідність з об'єктивною реальністю», – сказав Міклашевич.

За його словами, водночас пропонується на конституційному рівні закріпити положення,

що з території Білорусі «не буде ніяких загроз іншим державам; а для захисту суверенітету і територіальної цілісності відповідно до міжнародних договорів Республіка Білорусь використовуватиме колективну оборону».

У Білорусі сьогодні проходить чергове засідання Конституційної комісії. На ньому розглядаються уточнення редакційного характеру розроблених Конституційною комісією змін до Основного закону (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3296003-z-konstitucii-bilorusi-proponuut-pribrati-normu-pro-nejtralitet.html>). – 2021. – 11.08).

Афганістан

Радикальний рух «Талібан» має намір змінити Конституцію Афганістану, повідомляє в п'ятницю, 20 серпня, телеканал Afghanistan International з посиланням на заяву представника руху Мохаммада Соха Шахіна.

«До того, як ми проведемо вибори, треба ще багато чого зробити. В тому числі, прийняти

нову конституцію. Чинна не відповідає поточним умовам», – сказав він.

Шахін при цьому зазначив, що на поточному етапі рух вважає «першочерговим формування інклюзивного уряду, а не проведення виборів».

За даними ЗМІ, «Талібан» домовився зі США, що не прийматиме рішення про політичні

перетворення до відходу США (*Кореспондент taliban-maie-namir-zminyty-konstytutsiui-afhanistanu*). – 2021. – 20.08). ([https://ua.korrespondent.net/world/4389391-](https://ua.korrespondent.net/world/4389391-afhanistanu)

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 8 (88) 2021

(1 липня - 25 серпня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 30.08.2021.
Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 6,80.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.